

De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden in het kunstvakonderwijs

Citation for published version (APA):

de Vries, R., & Ramaekers, G. (2004). *De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden in het kunstvakonderwijs: Kunsten-Monitor 2002*. HBO-raad. ROA External Reports

Document status and date:

Published: 01/01/2004

Document Version:

Publisher's PDF, also known as Version of record

Please check the document version of this publication:

- A submitted manuscript is the version of the article upon submission and before peer-review. There can be important differences between the submitted version and the official published version of record. People interested in the research are advised to contact the author for the final version of the publication, or visit the DOI to the publisher's website.
- The final author version and the galley proof are versions of the publication after peer review.
- The final published version features the final layout of the paper including the volume, issue and page numbers.

[Link to publication](#)

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal.

If the publication is distributed under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license above, please follow below link for the End User Agreement:

www.umlib.nl/taverne-license

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us at:

repository@maastrichtuniversity.nl

providing details and we will investigate your claim.

De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het **kunstonderwijs**

Kunsten-Monitor 2002

M.R. de Vries
G.W.M. Ramaekers

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt

Faculteit der Economische Wetenschappen en Bedrijfskunde
Universiteit Maastricht

Uitgave: HBO-raad

Den Haag, oktober 2004

De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden
van het kunstonderwijs

Kunsten-Monitor 2002

Betreft: afgestudeerden uit de studiejaren 1999/2000 en het studiejaar 2000/2001

De Kunsten-Monitor is in opdracht van de HBO-raad en de hogescholen uit het kunstonderwijs ontwikkeld door het Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (ROA), Faculteit der Economische Wetenschappen en Bedrijfskunde van de Universiteit Maastricht, en wordt uitgevoerd in samenwerking met DESAN Research Solutions te Amsterdam.

Auteurs

M.R. de Vries
G.W.M. Ramaekers

Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt
Faculteit der Economische Wetenschappen en Bedrijfskunde
Universiteit Maastricht

Uitgave

HBO-raad
Prinsessegracht 21
Postbus 123
2501 CC Den Haag
Telefoon 070 - 3 12 21 21
Telefax 070 - 3 12 21 00
E-mail post@hbo-raad.nl

Druk en omslag

Koninklijke Van Gorcum bv, Assen

Prijs € 34,-- inclusief verzendkosten en BTW

ISBN 90-6390-247-6

© Copyright HBO-raad, oktober 2004

Ten geleide

Het kunstonderwijs is hoger beroepsonderwijs bij uitstek. Het biedt jongeren de hulpmiddelen om hun bijzondere kwaliteiten verder te ontwikkelen, om deze voor zichzelf én maatschappelijk effectief te maken. De afgestudeerden uit het kunstonderwijs geven een belangrijke impuls aan het werkveld en dragen bij aan de continue vernieuwing hiervan. De Kunsten-Monitor maakt inzichtelijk waar afgestudeerden terecht komen na het afronden van hun opleiding. Daarbij is er grote samenhang met de HBO-Monitor, maar in samenwerking met het kunstenveld is een specifiek toegespitste benadering ontwikkeld.

Dit is de zevende landelijke rapportage over de sector kunstonderwijs. Gezien het tijdverloop sinds de vorige uitgave wordt verslag gedaan van de arbeidsmarkt op twee enquêtemomenten. Het betreft analyses op basis van de onderzoeken onder afgestudeerde kunstenaars die in de studie jaren 1999/2000 en 2000/2001 het diploma van een kunstopleiding behaalden. Daarnaast komen twee thema's aan bod: de arbeidsmarktsituatie van kunstenaars die zich al zeven jaar op de arbeidsmarkt bevinden en de mate waarin de kunstopleiding afgestudeerden voorziet van kennis en vaardigheden die nodig zijn voor het uitoefenen van het kunstenaarsberoep.

De Kunsten-Monitor is een instrument voor hogescholen en het werkveld om inzicht te krijgen in de ontwikkelingsgang van afgestudeerden in de beroepspraktijk van kunst en cultuur. Bovendien geeft het inzicht in de ontwikkelingen in de diverse vakgebieden. Het instrument biedt daarmee een belangrijke stimulans voor de verdere verbetering van de aansluiting van de opleidingen op de beroepspraktijk.

Inhoudsopgave

	Bladzijde
Voorwoord	7
Samenvatting	9
1 Inleiding	13
1.1 Kunsten-Monitor 2002	13
1.2 Respons meting 2001	14
1.3 Respons meting 2002	17
1.4 Opbouw rapport	19
2 Trendcijfers 1998-2002	21
2.1 Kans op werk	21
2.2 Kenmerken van het werk	23
2.3 Erkenning van het werk	28
2.4 Oordeel over de opleiding	28
3 Opleiding tot kunstenaar, meting 2001	31
3.1 Kenmerken van de gediplomeerde uitstroom van het kunstonderwijs	31
3.2 Redenen voor de keuze van een bepaalde kunstopleiding	33
3.3 Additionele kwalificaties	35
3.4 Oordeel over de opleiding	36
3.5 Deelname aan verder onderwijs	39
4 Kunstenaars op de arbeidsmarkt, meting 2001	45
4.1 Kenmerken van het werk van kunstenaars	48
4.2 Beloning van werkzame kunstenaars	53
5 Thema 2001: Kunstenaars zeven jaar na afstuderen	61
5.1 Inleiding	61
5.2 Werkoriëntaties en werksatisfactie	62
5.3 Voorbereiding op beroepspraktijk	64
5.4 Ontwikkeling van de arbeidsmarktpositie tijdens de loopbaan	66
5.5 Oordeel achteraf over de opleiding	68
5.6 Belangrijkste bevindingen	69
6 Opleiding tot kunstenaar, meting 2002	71
6.1 Kenmerken van de gediplomeerde uitstroom van het kunstonderwijs	71
6.2 Redenen voor de keuze van een bepaalde kunstopleiding	73
6.3 Additionele kwalificaties	75
6.4 Oordeel over de opleiding	77
6.5 Deelname aan verder onderwijs	81
7 Kunstenaars op de arbeidsmarkt, meting 2002	85
7.1 Kenmerken van het werk van kunstenaars	88

7.2 Inkomsten en beroepskosten	93
8 Thema 2002: Kennis en vaardigheden en de kunstopleiding	101
Bijlage 1: Opleidingenclassificatie kunstonderwijs	109
Bijlage 2: Statistisch supplement 2001	111
Bijlage 3: Statistisch supplement 2002	133
Bijlage 4: Kunstberoepen	157

Voorwoord

Het rapport *De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het kunstonderwijs, Kunsten-Monitor 2002* is de zevende publicatie in het kader van de Kunsten-Monitor. De Kunsten-Monitor wordt uitgevoerd binnen het brede kader van de HBO-Monitor. De eerste editie van de HBO-Monitor is in 1991 uitgebracht en verschaft een beeld van de transitie van opleiding naar werk van afgestudeerden in het hoger beroeps-onderwijs (hbo). Vanuit het kunstenveld bestond echter de behoefte een specifiek op de kunstensector gericht instrument te ontwikkelen. Daarom wordt vanaf 1995, naast de HBO-Monitor, de Kunsten-Monitor uitgebracht waarin afgestudeerden van het kunstonderwijs centraal staan.

In de Kunsten-Monitor 2002 worden cijfers gepubliceerd over de opleiding en arbeidsmarktsituatie van afgestudeerde kunstenaars die in het studiejaar 1999/2000 en het studiejaar 2000/2001 hun opleiding aan een academie of conservatorium hebben afgesloten. Daarnaast wordt met behulp van trendcijfers een beeld gegeven van de ontwikkelingen in de opleiding en arbeidsmarktsituatie van afgestudeerden in het kunstonderwijs. Verder wordt in deze rapportage ingegaan op de situatie van kunstenaars zeven jaar na afronding van de kunstopleiding, en wordt bekeken in hoeverre het kunstonderwijs afgestudeerden voorziet van kennis en vaardigheden die aansluiten bij een baan in de kunstsector.

De Kunsten-Monitor wordt uitgevoerd in opdracht van de HBO-raad en de hogescholen uit het kunstonderwijs. De projectleiding berust bij het (ROA). Bij de uitvoering wordt samengewerkt met Desan Research Solutions, waar Monique van Alphen de uitvoering coördineert. Projectleider van de Kunsten-Monitor 2002 is Ger Ramaekers van het ROA. Het rapport *De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het kunstonderwijs, Kunsten-Monitor 2002* is samengesteld door Robert de Vries en Ger Ramaekers van het ROA. De tabellen voor het statistisch supplement zijn door Timo Huijgen van het ROA gemaakt. Vanuit de HBO-raad is het project begeleid door Erwin van Braam en Bastiaan van der Wulp. De begeleidingscommissie bestond verder uit: Leo Capel, Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten, Bienneke Fasen, Willem de Kooning academie, Hogeschool Rotterdam en Klaas Deen, Hogeschool voor de Kunsten Utrecht.

Samenvatting

Ontwikkelingen in de transitie van opleiding naar werk, 1998-2002

Ontwikkelingen in de transitie van opleiding naar werk voor de periode 1998-2002 laten zien dat afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design in 2002 zijn getroffen door de minder gunstige omstandigheden op de arbeidsmarkt. Terwijl in de periode 1998-2001 het percentage werklozen voor afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design nauwelijks veranderde, is dit in meetjaar 2002 behoorlijk toegenomen. Daarnaast is het aandeel afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design met de voornaamste werkzaamheden in het eigen vakgebied afgenomen. Voor de overige beeldend kunstenaars en podiumkunstenaars geldt daarentegen dat in de afgelopen jaren de kans op werk is toegenomen. Daarnaast hebben overige beeldend kunstenaars in 2002 vaker de belangrijkste werkzaamheden binnen het eigen vakgebied dan in de voorgaande jaren. Voor podiumkunstenaars geldt dat het aandeel afgestudeerden met de voornaamste werkzaamheden in het eigen vakgebied de afgelopen jaren nauwelijks is veranderd.

De ontwikkeling van de beloning in de periode 1998-2002 laat een behoorlijke afname zien van het totale bruto maandinkomen van afgestudeerde kunstenaars in meetjaar 2001. Vervolgens is deze in 2002 voor podiumkunstenaars verder afgenomen, voor afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design gelijk gebleven en voor overige beeldend kunstenaars gestegen. Voor podiumkunstenaars en afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design kan de daling van het totale bruto maandinkomen deels worden toegeschreven aan het totaal aantal arbeidsuren van deze afgestudeerden. Immers, het bruto uurloon van podiumkunstenaars en afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design is nauwelijks veranderd in de periode 2000-2002. Trendcijfers over de deelname aan de WIK door afgestudeerde kunstenaars laten zien dat tot 2001 steeds meer afgestudeerde kunstenaars gebruik zijn gaan maken van de WIK. In 2002 is hier (voorlopig) een einde aan gekomen. Met name bij autonoom beeldend kunstenaars hebben minder afgestudeerden gebruik gemaakt van de WIK. Het merendeel van de afgestudeerde kunstenaars is tevreden over de afgesloten opleiding. Dit blijkt uit het feit dat elk meetjaar ongeveer 85% van de afgestudeerden kunstenaars zegt – achteraf gezien – opnieuw voor dezelfde opleiding te kiezen. Dit percentage is ieder jaar ongeveer 10% hoger dan voor het totale hbo.

Afgestudeerden van het kunstonderwijs, meting 2001 en 2002

Vrouwen vormen de meerderheid van de gediplomeerde uitstroom uit het kunstonderwijs. Ongeveer 60% van de afgestudeerde kunstenaars is vrouw. Dit percentage verschilt weinig met het totale hbo. Ook de gemiddelde leeftijd van kunstenaars is op het moment van afstuderen vrijwel gelijk aan de gemiddelde hbo-afgestudeerde. Bijna 10% van de uitstroom uit het kunstonderwijs bestaat uit allochtonen. Dit is iets meer dan voor het totale hbo. Wat betreft de hoogst behaalde vooropleiding geldt dat beeldend kunstenaars meer lijken op de gemiddelde hbo-afgestudeerde dan podiumkunstenaars. Relatief veel podiumkunstenaars hebben namelijk het vwo behaald als vooropleiding. Voor beeldend kunstenaars en het totale hbo is het aandeel afgestudeerden met het vwo als vooropleiding duidelijk lager.

Opleidingen in het kunstonderwijs verschillen van andere hbo-opleidingen omdat kunstopleidingen vaak specifieke toelatingseisen kennen. De meerderheid van de afgestudeerde kunstenaars heeft dan ook één of meerdere vooropleidingen op kunstzinnig gebied gevolgd voordat ze begonnen aan de opleiding aan de academie of het conservatorium. Voor afgestudeerde musici geldt dat ze vaak (privé)les bij een particuliere leraar of een basis-/vooropleiding aan een academie hebben gevolgd. Veel van de afgestudeerden

uitvoerend theater en docenten theater hebben (privé)les gevolgd aan een creativiteitscentrum, vrije academie/conservatorium of volksuniversiteit. Afgestudeerde beeldend kunstenaars hebben meestal een expressievak op de middelbare school gevolgd.

Veel kunstenaars hebben vóór of tijdens de opleiding additionele ervaring opgedaan in de vorm van relevante werkervaring of bestuurlijke ervaring. Daarnaast heeft een deel van de afgestudeerde kunstenaars tijdens de opleiding stage-ervaring opgedaan in Nederland, een studieonderdeel in het buitenland gevolgd of in het buitenland stage gelopen. Vergeleken met andere hbo'ers hebben studenten van het kunstonderwijs minder vaak stage gelopen in het buitenland, maar wel vaker een studieonderdeel in het buitenland gevolgd of anderszins buitenlandervaring opgedaan.

Oordeel over de opleiding, meting 2001 en 2002

Afgestudeerde kunstenaars zijn evenals andere hbo'ers redelijk positief over de afgesloten opleiding. Zowel afgestudeerde kunstenaars als andere hbo-afgestudeerden geven de opleiding als geheel het rapportcijfer 6,8. Kunstenaars zijn het meest tevreden over de samenhang tussen de vakken, de keuzemogelijkheden in de studie en de kwaliteit van de docenten (rapportcijfer 6,5 of hoger). Kunstenaars zijn echter minder positief in hun oordeel over de opleiding wat betreft de voorbereiding op de beroepspraktijk, de voorlichting over de arbeidsmarktsituatie en de voorbereiding op de beroepsbeoefening in het buitenland (rapportcijfer 5,5 of lager). Desondanks is de overgrote meerderheid van de kunstenaars tevreden over de destijds gemaakte opleidingskeuze.

Deelname aan verder onderwijs, meting 2001 en 2002

Een deel van de afgestudeerde kunstenaars kiest ervoor om na het verlaten van de academie of het conservatorium verder te gaan studeren (22% in 2001; 24% in 2002). Het betreft hier vaak een opleiding in de sfeer van de kunst. Van de verder studerende kunstenaars geeft ongeveer 80% aan de aansluiting tussen de afgesloten kunstopleiding en de vervolgopleiding voldoende tot goed te vinden. Kunstenaars die doorstromen naar de arbeidsmarkt kunnen nieuwe kennis en vaardigheden opdoen door deel te nemen aan bijscholing. Als belangrijkste redenen om deel te nemen aan bijscholing worden specialiseren in het vakgebied en een tekort aan kennis en vaardigheden genoemd. Het laatste hoeft overigens niet te duiden op een tekortschieten van de gevolgde opleiding, want bijscholing kan bijvoorbeeld betrekking hebben op bedrijfsspecifieke kennis en vaardigheden.

Arbeidsmarktintrede, meting 2001 en 2002

In totaal biedt ongeveer driekwart van de afgestudeerde kunstenaars zich aan op de arbeidsmarkt. De rest stroomt door naar een vervolgopleiding (veelal in de sfeer van de kunst) of hebben een andere bezigheid. Van de kunstenaars die zich op de arbeidsmarkt hebben aangeboden behoort 8% tot de werkloze beroepsbevolking. Het is echter mogelijk dat een kunstenaar aan het werk is en op een later tijdstip een inkomen genereert, bijvoorbeeld door bezig te zijn met het maken van kunstwerken die op een later tijdstip worden verkocht. Hierdoor kan het officiële werkloosheidpercentage onder kunstenaars worden overschat. Wanneer kunstenaars wordt gevraagd naar hun belangrijkste bezigheid, dan blijkt dat veel minder afgestudeerde kunstenaars zichzelf als werkloos zien.

Het merendeel van de werkende kunstenaars heeft de belangrijkste werkzaamheden (werkzaamheden waaraan de meeste tijd per maand wordt besteed) binnen het eigen vakgebied. Alleen voor autonoom beeldend kunstenaars geldt dat de belangrijkste werkzaamheden vaker buiten dan binnen het eigen vakgebied plaatsvinden. Daarnaast hebben veel kunstenaars één of meerdere (on)betaalde nevenwerkzaamheden (64% in 2001; 52% in 2002). Ook deze nevenwerkzaamheden hebben vaak betrekking op het eigen vakgebied.

Beloning, meting 2001 en 2002

De totale inkomsten voor werkende kunstenaars die zijn verkregen uit verschillende werkzaamheden (vóór aftrek van beroepskosten) bedragen gemiddeld 1413 euro bruto per maand in 2001, en gemiddeld 1564 euro bruto per maand in 2002. Aangezien zowel de voornaamste werkzaamheden als de nevenwerkzaamheden voor het merendeel plaatsvinden binnen het eigen vakgebied is het grootste deel van de inkomsten van kunstenaars afkomstig uit werkzaamheden in het eigen vakgebied (70%). Daarnaast wordt een deel van de inkomsten van kunstenaars verdiend met werkzaamheden gerelateerd aan en buiten het vakgebied. Een klein deel van de totale inkomsten van alle betaald werkende kunstenaars is afkomstig uit subsidies en uitkeringen. Bij de uitoefening van verschillende werkzaamheden heeft de meerderheid van de kunstenaars beroepskosten gemaakt. De totale beroepskosten die afgestudeerde kunstenaars met de uitoefening van verschillende werkzaamheden in een jaar hebben gemaakt, bedragen gemiddeld ongeveer 240 euro per maand. Materialen, kleding en apparatuur is de belangrijkste kostenpost voor kunstenaars.

Thema: Kunstenaars zeven jaar na afstuderen

De Kunsten-Monitor beschrijft de transitie van opleiding naar werk voor afgestudeerden die anderhalf jaar eerder een diploma hebben behaald in het kunstonderwijs. Daarmee kunnen opleidingen worden beoordeeld op de vraag of hun afgestudeerden voldoende 'startbekwaam' zijn. Maar de vraag in hoeverre opleidingen hun afgestudeerden voldoende basis hebben gegeven voor de verdere ontwikkeling van de hun beroep kan hiermee niet worden beantwoord. Om meer zicht te krijgen op de verdere ontwikkeling van de loopbanen van afgestudeerde kunstenaars is informatie nodig over afgestudeerden die zich al langer op de arbeidsmarkt bevinden. Hoofdstuk 5 van de Kunsten-Monitor 2002 bespreekt gegevens over kunstenaars (en andere hbo'ers) die zeven jaar na afstuderen zijn ondervraagd.

Op het moment van afstuderen zijn persoonlijke ontwikkeling, een gevarieerd sociaal leven en intellectuele verdieping belangrijke levensdoelen voor kunstenaars. Deze levensdoelen blijken zeven jaar na afstuderen nog steeds belangrijk te zijn. Gaandeweg de loopbaan gaan kunstenaars echter steeds meer belang toekennen aan het hebben van werk. Wat dit laatste betreft gaan ze steeds meer op andere hbo'ers lijken. Kunstenaars verschillen evenwel van andere hbo'ers in het grotere belang dat zij toekennen aan intellectuele verdieping (zowel in het begin als later in de loopbaan).

Zeven jaar na afstuderen beschouwen afgestudeerden van kunstopleidingen een goede werksfeer, de mogelijkheid om eigen ideeën in te brengen en afwisseling in het werk als de drie belangrijkste aspecten van werk. Macht en invloed, sociale status en een hoog salaris vinden zij duidelijk minder belangrijk. Vergeleken met andere hbo'ers hechten kunstenaars minder belang aan voldoende vrije tijd en aan teamwork, en meer belang (hoewel net niet significant meer dan andere hbo'ers) aan autonomie in het werk.

Evenals andere hbo'ers zijn kunstenaars in meerderheid tevreden met het werk dat zij zeven jaar na afstuderen hebben. Wel zijn kunstenaars vaker dan andere hbo'ers ontevreden met hun werk als het gaat om baanzekerheid, werksfeer, uitdaging in het werk en afwisseling in het werk. Daar staat tegenover dat zij minder vaak dan andere hbo'ers ontevreden zijn over de mogelijkheden om werk en gezinstaken te combineren.

Terugblikkend zeven jaar na afstuderen vindt 'slechts' 35% van de oud-studenten van het kunstonderwijs dat de opleiding hen destijds voldoende startbekwaam heeft gemaakt. Wel vindt 67% van de kunstenaars dat de opleiding hen voldoende bagage heeft meegegeven om zich verder te ontwikkelen in hun beroep. Ondanks dat 77% van de kunstenaars zeven jaar na afstuderen werk in de eigen of verwante opleidingsrichting heeft, vindt 'slechts' 27% dat de opleiding hen voldoende heeft toegerust voor de

werkzaamheden die zij verrichten. Dit wijst er op dat de werkzaamheden van afgestudeerde kunstenaars zich verder ontwikkelen in de eerste zeven jaar na afstuderen, waardoor zij moeten blijven werken aan hun verdere professionele ontwikkeling.

De arbeidsmarktintrede verloopt voor afgestudeerde kunstenaars minder soepel dan voor andere hbo'ers, ten minste als het gaat om de kans op werk en de werkzekerheid. Gaandeweg de loopbaan weten oud-studenten van kunstopleidingen hun aanvankelijke achterstand ten opzichte van andere hbo'ers echter goed te maken. Daarnaast blijkt dat afgestudeerden van kunstopleidingen – evenals andere hbo'ers – gedurende de loopbaan steeds vaker op hun opleidingsniveau, maar ook iets vaker buiten hun vakrichting gaan werken. Voor de beloning geldt dat oud-studenten van kunstopleidingen – dit geldt althans voor cohort 1990/1991 – bij de start van hun loopbaan in 1992 10% meer verdienen dan het hbo-gemiddelde. Hun uurloon blijkt zeven jaar na afstuderen (1998) echter 14% lager te liggen dan het hbo-gemiddelde.

Hoewel oud-studenten van kunstopleidingen even vaak als andere hbo'ers vinden dat de opleiding goed is geweest voor hun persoonlijke ontwikkeling, vinden zij minder vaak dat de opleiding hen geholpen heeft bij hun carrièreperspectieven op de langere termijn. Dit laat onverlet dat de meerderheid van de kunstenaars zeven jaar na afstuderen aangeeft de gevolgde opleiding opnieuw te kiezen.

Thema: Kennis en vaardigheden

Wanneer wordt nagegaan of het kunstonderwijs afgestudeerden voorziet van kennis en vaardigheden die passen bij een baan in het eigen vakgebied komen enkele sterke en minder sterke punten van kunstopleidingen naar voren. Een sterk punt van opleidingen beeldende kunst is dat er voldoende aandacht wordt besteed aan aspecten als "creativiteit", "ontwerpen", "beeldende vaardigheden en vormgeving" en "beeldende vaardigheden/overtuigingskracht". Deze aspecten worden door beeldend kunstenaars met de voornaamste werkzaamheden in het eigen vakgebied veel gebruikt in het werk. Een minder sterk punt van opleidingen beeldende kunst betreft de aspecten "vakspecifieke methoden en technieken", "computergebruik", "communicatieve vaardigheden" en "plannen en organiseren". Volgens beeldend kunstenaars met de belangrijkste werkzaamheden in of gerelateerd aan het eigen vakgebied zijn deze aspecten in de opleiding te weinig aan bod gekomen, terwijl ze veel worden gebruikt in het werk. Dit is wellicht ook de reden waarom beeldend kunstenaars aangeven deze aspecten vooral buiten het onderwijs te hebben opgedaan.

Een sterk punt van opleidingen podiumkunsten is dat bijna alle specifiek op podiumkunstenaars gerichte kennis en vaardigheden en het kennisaspect "vakkennis" voldoende aandacht hebben gekregen in de opleiding. Deze aspecten worden door het merendeel van de podiumkunstenaars met de voornaamste werkzaamheden in of gerelateerd aan het vakgebied veel gebruikt in het werk. Dit betekent dat podiumkunstenaars in de opleiding veel kennis en vaardigheden opdoen die passen bij een baan in de kunstensector. Bij de aspecten "vakspecifieke methoden en technieken", "communicatieve vaardigheden" en "podiumexpressie, "presentatie voor publiek, wisselwerking met publiek" hebben de opleidingen podiumkunsten echter een probleem. Deze aspecten zijn voor het merendeel van deze podiumkunstenaars met de voornaamste werkzaamheden binnen of gerelateerd aan het vakgebied belangrijk in het werk, terwijl ze te weinig aan bod zijn gekomen in de opleiding.

1 Inleiding

1.1 Kunsten-Monitor 2002

Dit rapport vormt de landelijke rapportage van de Kunsten-Monitor 2002. Naast gegevens over de opleiding en arbeidsmarktsituatie van afgestudeerde kunstenaars meting 2001 en meting 2002 wordt in deze rapportage aan de hand van trendcijfers een beeld gegeven van de ontwikkelingen in de transitie van kunstopleiding naar werk. Deze Kunsten-Monitor verschilt van eerdere Kunsten-Monitoren. In de Kunsten-Monitor 2002 worden namelijk de resultaten van twee meetjaren besproken. Deze hebben betrekking op afgestudeerde kunstenaars die in het studiejaar 1999/2000 en het studiejaar 2000/2001 hun opleiding aan een academie of conservatorium hebben afgesloten. Daarnaast kent de Kunsten-Monitor 2002 twee themahoofdstukken. In het eerste wordt ingegaan op de loopbanen van afgestudeerde kunstenaars. In dit hoofdstuk wordt de arbeidsmarktsituatie van kunstenaars die zich al langer (ongeveer zeven jaar) op de arbeidsmarkt bevinden besproken. In het tweede themahoofdstuk wordt ingegaan op de vraag in hoeverre de kunstopleiding afgestudeerden voorziet van kennis en vaardigheden die nodig zijn voor het uitoefenen van het kunstenaarsberoep?

De methodiek van de Kunsten-Monitor 2002 verschilt in grote lijnen niet van die van de vorige Kunsten-Monitoren. Het specifiek op de kunstensector gerichte instrument wordt uitgevoerd binnen het brede kader van de HBO-Monitor. De HBO-Monitor is een grootschalig onderzoek dat jaarlijks wordt uitgevoerd onder afgestudeerden in het hoger beroepsonderwijs (hbo). Afgestudeerde hbo'ers die deelnemen aan het onderzoek worden ondervraagd over de gevolgte opleiding en hun arbeidsmarktpositie anderhalf jaar na afstuderen. Op deze manier wordt informatie verkregen over de aansluiting tussen het onderwijs van de hogescholen en de arbeidsmarkt. De Kunsten-Monitor richt zich uitsluitend op de afgestudeerden van het kunstonderwijs.¹ De Kunsten-Monitor verschilt op twee punten van de HBO-Monitor: ten eerste wordt er in de Kunsten-Monitor naar een aantal specifieke aspecten van het kunstenaarsberoep gevraagd, en ten tweede staat de Kunsten-Monitor uitgebreider stil bij de aard van de (verschillende) arbeidsmarkt-activiteiten van de afgestudeerden.

Het begrip werkende is in deze rapportage op dezelfde wijze gedefinieerd als vorig jaar, en vergelijkbaar met de definitie in de HBO-Monitor: een werkende is, tenzij anders vermeld, iemand die tenminste 12 uur per week betaald werk verricht en zichzelf niet als student ziet. Voordeel van het hanteren van deze reguliere definitie is de vergelijkbaarheid met andere gegevensbestanden over kunstenaars of andere beroepsgroepen. Naast deze algemene definitie van werkende in de HBO-Monitor wordt in hoofdstuk 2, 4 en 7 gekeken naar een specifiek op de kunstensector gerichte indicator van de transitie opleiding-arbeidsmarkt, namelijk de aard van de verrichte werkzaamheden. Aangezien kunstenaars primair worden opgeleid voor een aanstelling binnen het kunstenveld, is het al dan niet verwerven van een dergelijke aanstelling een goede indicator van de aansluiting tussen opleiding en arbeidsmarkt. Daartoe is aan de kunstenaars zelf gevraagd om hun werkzaamheden te classificeren naar respectievelijk werk binnen de kunstsector, werk gerelateerd aan het kunstberoep, en werk buiten de sector kunst.

---

1. Een andere term om deze opleidingssector aan te duiden is het kunstvakonderwijs, of – meer formeel – hbo taal & cultuur. In de rest van deze rapportage wordt voornamelijk de term kunstonderwijs gebruikt. De respondenten worden aangeduid als afgestudeerden, of als "kunstenaars", hoewel niet iedereen daadwerkelijk als kunstenaar werkzaam is.

In dit rapport wordt een onderscheid gemaakt tussen kunstenaars die in de beeldende kunst zijn afgestudeerd en kunstenaars die in de podiumkunsten zijn afgestudeerd. Daarbinnen worden de volgende opleidingsclusters onderscheiden.²

- Beeldende kunst:
  - Autonoom
  - Toegepast design
  - Toegepast audiovisueel
  - Docerend.
- Podiumkunsten:
  - Uitvoerend muziek
  - Docerend muziek
  - Uitvoerend theater
  - Docerend theater

In hoofdstuk 2 wordt afgeweken van bovenstaande indeling. In hoofdstuk 2, waarin trendcijfers worden gepresenteerd voor de periode 1998-2002, worden de afgestudeerde kunstenaars in drie groepen onderverdeeld, namelijk toegepaste beeldende kunst design, overige beeldende kunst en podiumkunsten.³

Ten slotte zij vermeld dat in andere ROA-publicaties ook cijfers over de hbo-kunstopleidingen worden gepresenteerd. De geïnteresseerde lezer wordt bijvoorbeeld verwezen naar het integrale rapport over de afgestudeerden van het hoger beroepsonderwijs, de HBO-Monitor (Ramaekers, 2002; Ramaekers, 2003)⁴, waarin de verschillende sectoren binnen het hbo met elkaar worden vergeleken. De cijfers in de HBO-Monitor 2002 over afgestudeerden van kunstopleidingen zijn echter niet helemaal vergelijkbaar met die van de Kunsten-Monitor 2002. Dit komt omdat in de HBO-Monitor 2002 geen cijfers van afgestudeerde kunstenaars van de Hogeschool voor de Kunsten in Arnhem zijn meegenomen. Deze cijfers waren nog niet beschikbaar op het moment dat de HBO Monitor 2002 is uitgebracht.

1.2 Respons meting 2001

De analyses in hoofdstuk 3, 4 - die betrekking hebben op meting 2001 - zijn gebaseerd op de enquêtes die in de periode september-december 2001 (schriftelijk voor iedereen) en eind 2001 (telefonisch aan de hand van een verkorte vragenlijst onder de non-respondenten tot dan toe) zijn gehouden onder degenen die in het studiejaar 1999/2000 afstudeerden aan één van de opleidingen in het kunstonderwijs. De respons op beide enquêtes samen bedroeg 40%.

De aantallen respondenten verschillen per opleiding van het kunstonderwijs. Tabel 1.1 geeft een overzicht van het aantal respondenten (de 'ongewogen', niet opgehoogde aantallen) en het aantal afstudeerders (de 'gewogen' aantallen) per cluster van opleidingen. De weging is opgehoogd naar het totale aantal verstuurdde enquêtes, dat wil zeggen naar het totale aantal afstudeerders zoals dat door de scholen opgegeven is.

---

2. Zie bijlage 1 voor de indeling van de verschillende kunstopleidingen in opleidingsclusters.

3. Voor de beeldende kunstenaars is onderscheid gemaakt tussen toegepaste beeldende kunst design en overige beeldend kunst omdat afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design de afgelopen jaren een sterke ontwikkeling hebben doorgemaakt wat betreft de kans op werk, beloning et cetera. Bijna een vierde deel van de uitstroom uit het kunstonderwijs bestaat uit toegepast beeldende kunstenaars design (zie tabel 1.1 en tabel 1.4).

4. Ramaekers, G.W.M. (2002), De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het hoger onderwijs, HBO-Monitor 2001, Den Haag; Ramaekers, G.W.M. (2003), De arbeidsmarktpositie van afgestudeerden van het hoger onderwijs, HBO-Monitor 2002, Den Haag.

Tabel 1.1

Ongewogen en gewogen aantal respondenten kunstonderwijs per cluster van opleidingen, meting 2001

		Ongewogen	Gewogen
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	123	404
	Toegepaste beeldende kunst design	249	791
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	104	196
	Docerende beeldende kunst	92	211
	Totaal	568	1602
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	184	805
	Docerend muziek	48	149
	Uitvoerend theater	41	148
	Docerend theater	36	86
	Totaal	309	1189
Overig (opleidingsrichting onbekend)		6	6
Totaal		883	2797

Tabel 1.2 laat de respons zien op zowel de schriftelijke als de telefonische enquête. Van de 883 afgestudeerden reageerden er 808 op de uitgebreide schriftelijke enquête, en werden nog eens 75 beknopt telefonisch geënquêteerd. Door de weging van de uitkomsten naar het totale aantal gediplomeerde kunstenaars zijn de hier gepresenteerde uitkomsten voor meting 2001 wat de verdeling naar opleidingscluster betreft representatief voor de totale uitstroom uit het kunstonderwijs in het studiejaar 1999/2000.

Tabel 1.2

Ongewogen en gewogen aantal respondenten kunstonderwijs naar schriftelijk/telefonisch ondervraagd, meting 2001

	Ongewogen	Gewogen
Schriftelijk of via internet	808	2596
Telefonisch	75	201

Tabel 1.3 laat de nadere onderverdeling van kunstenaars naar opleidingsrichting zien, voor meting 2001. In tabel 1.3 zijn alle grote opleidingsrichtingen (dat wil zeggen opleidingsrichtingen met tenminste 25 respondenten), alle kleine opleidingsrichtingen⁵ (opleidingsrichtingen met meer dan 10 respondenten en minder dan 25 respondenten) en alle zeer kleine opleidingen (opleidingsrichtingen met minder dan 10 respondenten) weergegeven. De respondenten uit tabel 1.3 zijn – met uitzondering van de categorie 'overig' – wel steeds meegerekend in alle tabellen. De indeling van opleidingen in de gehanteerde clusters staat in bijlage 1. In het statistisch supplement (bijlage 2) worden voor de in tabel 1.3 weergegeven grote en kleine opleidingsrichtingen een aantal belangrijke variabelen nader uitgesplitst.

5. Een opleiding kan 'klein' zijn omdat de omvang van de opleiding niet groot genoeg is óf omdat de opleiding een te lage respons heeft opgeleverd maar qua omvang wel groot genoeg is.

Tabel 1.3

Ongewogen en gewogen aantal respondenten kunstonderwijs per opleiding, meting 2001

	Ongewogen	Gewogen
Grote opleidingen (>=25 respondenten)		
Monumentale vormgeving	25	96
Schilderkundige vormgeving	57	171
Beeldende kunst en vormgeving – vrije opleidingsrichting	27	86
Architectonische vormgeving	64	205
Publiciteits- cq grafische vormgeving	144	457
Fotografische vormgeving	28	59
Museologie	51	93
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr.)	28	65
Opleiding leraar tekenen (1e gr.)	61	140
Muziekvakopleiding	147	609
Totaal grote opleidingen	632	1981
Kleine opleidingen (>= 10 respondenten en <25 respondenten)		
Plastische vormgeving	14	51
Modevormgeving	19	59
Kunst en techniek	12	37
Film- en tv-vormgeving	20	36
Uitvoerend musicus	19	119
Docerend musicus	14	49
Getuigschrift muziekonderwijs A algemene muzikale vorming	11	34
Getuigschrift muziekonderwijs B schoolmuziek	23	66
Uitvoerende beoefening van het drama	19	58
Uitvoerende beoefening van de dans	17	75
Opleiding docentschap dans	16	33
Opleiding docentschap drama	20	54
Totaal kleine opleidingen	204	670
Zeer kleine opleidingen (<10 respondenten)		
Algemene industriële vormgeving	2	6
Keramische vormgeving	2	6
Textiele vormgeving	2	6
Vormgeving in metalen en kunststoffen	4	13
Muziektechnologie/elektronische muziek	8	32
Directie koor, orkest of harmonie en fanfare	1	7
Opleiding praktijkdiploma directie harmonie en fanfare	1	7
Opleiding praktijkdiploma kerkmuziek	2	10
Opleiding praktijkdiploma koordirectie	6	21
Uitvoerende beoefening van mime	5	15
Opleiding leraar textiele werkvormen (1e gr.)	3	7
Kunst-/mediamanagement	5	9
Totaal zeer kleine opleidingen	41	141
Overig (opleidingsrichting onbekend)	6	6
Totaal	883	2797

1.3 Respons meting 2002

De analyses in hoofdstuk 6, 7 en 8 van dit rapport hebben betrekking op meting 2002. Deze gegevens zijn gebaseerd op de enquêtes die in de periode september-december 2002 (schriftelijk voor iedereen) en eind 2002 (telefonisch aan de hand van een verkorte vragenlijst onder de non-respondenten tot dan toe) zijn gehouden onder degenen die in het studiejaar 2000/2001 afstudeerden aan één van de opleidingen in het kunstonderwijs. De respons op beide enquêtes samen bedroeg 47%. Tabel 1.4 geeft voor meting 2002 een overzicht van het aantal respondenten (de 'ongewogen', niet opgehoogde aantallen) en het aantal afstudeerders (de 'gewogen' aantallen) per cluster van opleidingen. De weging is ook hier opgehoogd naar het totale aantal verstuurdde enquêtes, dat wil zeggen naar het totale aantal afstudeerders zoals dat door de scholen opgegeven is.

Tabel 1.4

Ongewogen en gewogen aantal respondenten kunstonderwijs per cluster van opleidingen, meting 2002

		Ongewogen	Gewogen
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	272	518
	Toegepaste beeldende kunst design	286	580
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	85	158
	Docerende beeldende kunst	110	172
	Totaal	753	1428
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	218	603
	Docerend muziek	44	97
	Uitvoerend theater	48	158
	Docerend theater	44	90
	Totaal	354	948
Overig (opleidingsrichting onbekend)		11	11
Totaal		1118	2387

Tabel 1.5 laat de respons zien op zowel de schriftelijke als de telefonische enquête. Voor meting 2002 geldt dat van de 1.118 afgestudeerden 719 hebben gereageerd op de uitgebreide schriftelijke enquête, en 399 werden (beknopt) telefonisch geënquêteerd. Door de weging van de uitkomsten naar het totale aantal gediplomeerde kunstenaars zijn de hier gepresenteerde uitkomsten voor meting 2002 wat de verdeling naar opleidingscluster betreft representatief voor de totale uitstroom uit het kunstonderwijs in het studiejaar 2000/2001.

Tabel 1.5

Ongewogen en gewogen aantal respondenten kunstonderwijs naar schriftelijk/telefonisch ondervraagd, meting 2002

	Ongewogen	Gewogen
Schriftelijk of via internet	719	1521
Telefonisch	399	866

Tabel 1.6 laat van de nadere onderverdeling van kunstenaars naar opleidingsrichting zien, voor meting 2002. In tabel 1.6 zijn alle grote opleidingsrichtingen, alle kleine opleidingsrichtingen en alle zeer kleine opleidingen weergegeven. De respondenten uit tabel 1.6 zijn – met uitzondering van de categorie 'overig' – wel steeds meegerekend in alle tabellen. De indeling van opleidingen in de gehanteerde clusters staat in

bijlage 1. In het statistisch supplement (bijlage 3) worden voor de in tabel 1.6 weergegeven grote en kleine opleidingsrichtingen een aantal belangrijke variabelen nader uitgesplitst.

Tabel 1.6

Ongewogen en gewogen aantal respondenten kunstonderwijs per opleiding, meting 2002

	Ongewogen	Gewogen
Grote opleidingen (>=25 respondenten)		
Monumentale vormgeving	39	74
Schilderkundige vormgeving	51	97
Modevormgeving	34	69
Beeldende kunst en vormgeving – vrije opleidingsrichting	161	307
Architectonische vormgeving	64	130
Kunst en techniek	46	93
Film- en tv-vormgeving	37	69
Publiciteits- cq grafische vormgeving	125	253
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr.)	34	53
Opleiding leraar tekenen (1e gr.)	73	114
Muziekvakopleiding	145	276
Uitvoerend musicus	55	277
Uitvoerende beoefening van het drama	25	82
Opleiding docentschap dans	25	51
Totaal grote opleidingen	914	1945
Kleine opleidingen (>= 10 respondenten en <25 respondenten)		
Plastische vormgeving	21	40
Fotografische vormgeving	23	43
Museologie	19	35
Docerend musicus	20	44
Compositie of compositie/elektronische muziek	10	28
Getuigschrift muziekonderwijs B schoolmuziek	18	40
Uitvoerende beoefening van de dans	20	66
Opleiding docentschap drama	17	35
Totaal kleine opleidingen	148	333
Zeer kleine opleidingen (<10 respondenten)		
Algemene industriële vormgeving	7	14
Keramische vormgeving	3	6
Textiele vormgeving	1	2
Opleiding leraar textiele werkvormen (1e gr.)	3	5
Vormgeving in metalen en kunststoffen	6	12
Directie koor, orkest of harmonie en fanfare	1	3
Opleiding praktijkdiploma kerkmuziek	1	3
Kunst-/mediamanagement	6	11
Muziekregistratie	5	14
Getuigschrift muziekonderwijs A algemene muzikale vorming	6	13
Theorie der muziek	1	3
Uitvoerende beoefening van mime	3	10
Opleiding docentschap mime	2	4
Totaal zeer kleine opleidingen	45	9
Overig (opleidingsrichting onbekend)	11	11
Totaal	1118	2387

1.4 Opbouw rapport

De opbouw van dit rapport ziet er als volgt uit. Hoofdstuk twee laat aan de hand van trendcijfers over de periode 1998-2002 ontwikkelingen in de opleiding en arbeidsmarktsituatie van afgestudeerde kunstenaars zien. Daarbij worden ontwikkelingen in de kans op werk, enkele kenmerken van het werk en de beloning van afgestudeerden behandeld, en wordt ingegaan op ontwikkelingen in het oordeel van afgestudeerde kunstenaars over de afgesloten opleiding. In hoofdstuk drie en vier wordt de opleiding en arbeidsmarktsituatie besproken van afgestudeerden die in het studiejaar 1999/2000 een opleiding in het kunstonderwijs hebben afgesloten. Hier wordt onder meer ingegaan op de achtergrondkenmerken, relevante werkervaring, kans op werk, kenmerken van het werk en de beloning van afgestudeerde kunstenaars. In het vijfde hoofdstuk wordt de arbeidsmarktsituatie van kunstenaars die zich al langer op de arbeidsmarkt bevinden besproken. Het betreft kunstenaars die ongeveer zeven jaar na afstuderen zijn ondervraagd. Naast de arbeidsmarktsituatie van de kunstenaars zeven jaar na afstuderen, wordt ook belangrijke levensdoelen, en de werksatisfactie besproken. Tevens wordt ingegaan op de vraag in hoeverre de kunstopleidingen hun afgestudeerden voldoende bagage hebben meegegeven voor de verdere ontwikkeling van hun beroep. Hoofdstuk zes en zeven bespreken weer de opleiding en arbeidsmarktsituatie van afgestudeerden uit het kunstonderwijs, maar dan voor afgestudeerden die in het studiejaar 2000/2001 een opleiding in het kunstonderwijs hebben afgerond. Tot slot bespreekt hoofdstuk acht de kennis en vaardigheden die kunstenaars in de opleiding hebben opgedaan. Eerst wordt bekeken welke kennis en vaardigheden vereist zijn in het werk van kunstenaars. Vervolgens wordt bekeken of deze kennis en vaardigheden voldoende aan bod zijn gekomen in de kunstopleiding en waar deze kennis en vaardigheden zijn geleerd.

2 Trendcijfers 1998-2002

Sinds 1995 biedt de Kunsten-Monitor informatie over de aansluiting tussen het kunstonderwijs en de arbeidsmarkt. Dit geeft ons de mogelijkheid om trendcijfers te presenteren die ontwikkelingen in de overgang van opleiding naar werk laten zien voor afgestudeerden van het kunstonderwijs. In dit hoofdstuk worden trendcijfers voor de periode 1998-2002 besproken.⁶ Hierbij wordt onder meer ingegaan op de kans op werk, de kans op werk dat aansluit bij de gevolgde opleiding en de beloning van afgestudeerde kunstenaars. In dit hoofdstuk wordt een onderscheid gemaakt tussen drie groepen kunstenaars, namelijk afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design, afgestudeerden overige beeldende kunst en afgestudeerde podiumkunstenaars.⁷

De perspectieven op de arbeidsmarkt zijn op het moment van ondervragen (najaar 2002) minder gunstig dan de jaren daarvoor. Na een aantal jaren van toenemende krapte op de arbeidsmarkt lijkt de krapte wat te zijn afgenomen. Verwacht mag worden dat dit tot uiting komt in de arbeidsmarktsituatie van afgestudeerden.

2.1 Kans op werk

Figuur 2.1 vermeldt voor de periode 1998-2002 het percentage kunstenaars die tot de werkloze beroepsbevolking behoren.⁸ Uit deze figuur blijkt dat voor de overige beeldend kunstenaars en de podiumkunstenaars de minder gunstige perspectieven op de arbeidsmarkt (nog) niet tot uiting zijn gekomen in de kans op werk. Bij de overige beeldend kunstenaars is het percentage werklozen de afgelopen jaren gestaag afgenomen van 19% in 1998 naar ongeveer 8% in 2002. Voor podiumkunstenaars geldt dat meetjaar 1999 nog een forse toename liet zien in het percentage werklozen. Vanaf 2000 is echter het werkloosheidspercentage onder afgestudeerde podiumkunstenaars gedaald naar ongeveer 5% in 2002. Bij afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design is in de periode 1998-2001 het percentage werklozen relatief laag. Dit percentage fluctueert rond de 7,5%. Meetjaar 2002 laat vervolgens een stijging zien van het werkloosheidspercentage naar bijna 12%. Ter vergelijking, voor hbo-afgestudeerden is het werkloosheidspercentage de afgelopen jaren 2 à 3 procent geweest. Het lijkt er op dat de minder conjuncturele ontwikkeling (vooralsnog) alleen onder afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design heeft geleid tot een kleinere kans op werk.

Aan de afgestudeerden is ook gevraagd welke maatschappelijke positie het beste past bij hun situatie anderhalf jaar na afstuderen (bijvoorbeeld betaald werk, studierend of werkloos). Op basis hiervan kan worden bepaald welk percentage van de kunstenaars zelf aangeeft werkloos te zijn. In figuur 2.2 is dit percentage weergegeven. Uit deze figuur blijkt dat het percentage afgestudeerde kunstenaars dat aangeeft werkloos te zijn veel lager is dan het werkloosheidspercentage volgens de officiële definitie in figuur 2.1. Dit verschil kan bestaan omdat een kunstenaar bijvoorbeeld bezig is met het vervaardigen van kunstwerken die op een later tijdstip worden verkocht. Deze kunstenaar zal zelf aangeven betaald werk te verrichten. Volgens de officiële definitie is de desbetreffende kunstenaar echter werkloos (of onbetaald

6. In deze rapportage worden - waar mogelijk - ook cijfers voor het totale hbo gepresenteerd.

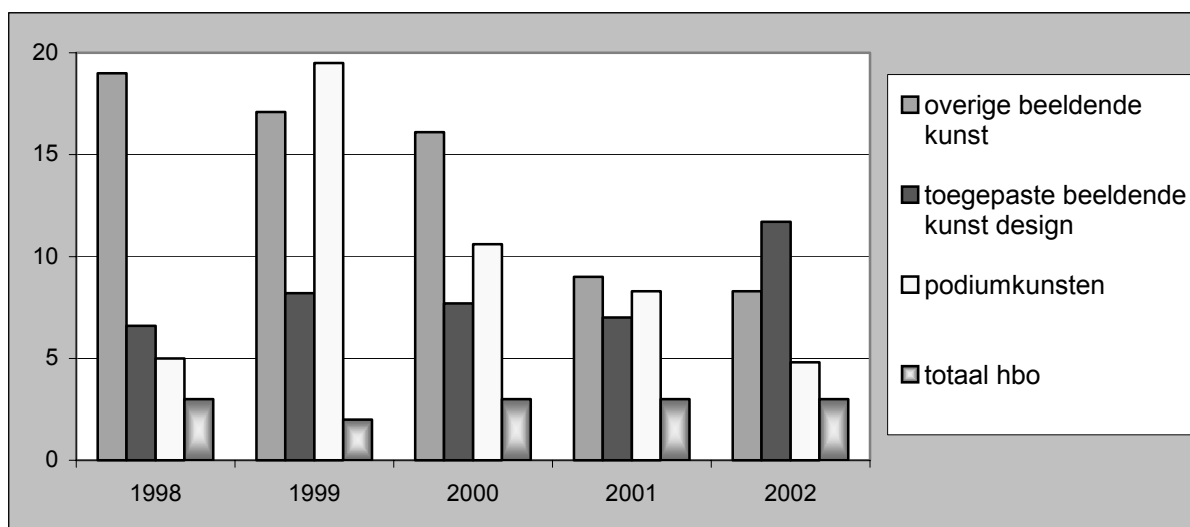
7. Voor de beeldende kunstenaars is onderscheid gemaakt tussen toegepaste beeldende kunst design en overige beeldend kunst omdat we verwachten dat met name afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design de afgelopen jaren een sterke ontwikkeling hebben doorgemaakt wat betreft de kans op werk, beloning et cetera. Ongeveer een vierde deel van de uitstroom uit het kunstonderwijs bestaat uit toegepast beeldende kunstenaars design (zie tabel 1.1).

8. Tot de werkloze beroepsbevolking behoren conform CBS-definitie afgestudeerden zonder betaald werk (of met betaald werk van minder dan 12 uur per week) die minstens 12 uur per week betaald willen werken, daarvoor direct beschikbaar zijn en bovendien actief zoeken naar betaald werk (ongeacht of men bij een arbeidsbureau staat ingeschreven). Daarbij is tevens als voorwaarde gesteld dat de bezigheid die het best bij de situatie van de afgestudeerde past *niet* student is.

aan het werk) omdat hij of zij op het moment van ondervraging geen inkomen heeft. Kortom, aan de hand van figuur 2.1 kan niet met zekerheid worden gezegd welk deel van de kunstenaars werkloos is.

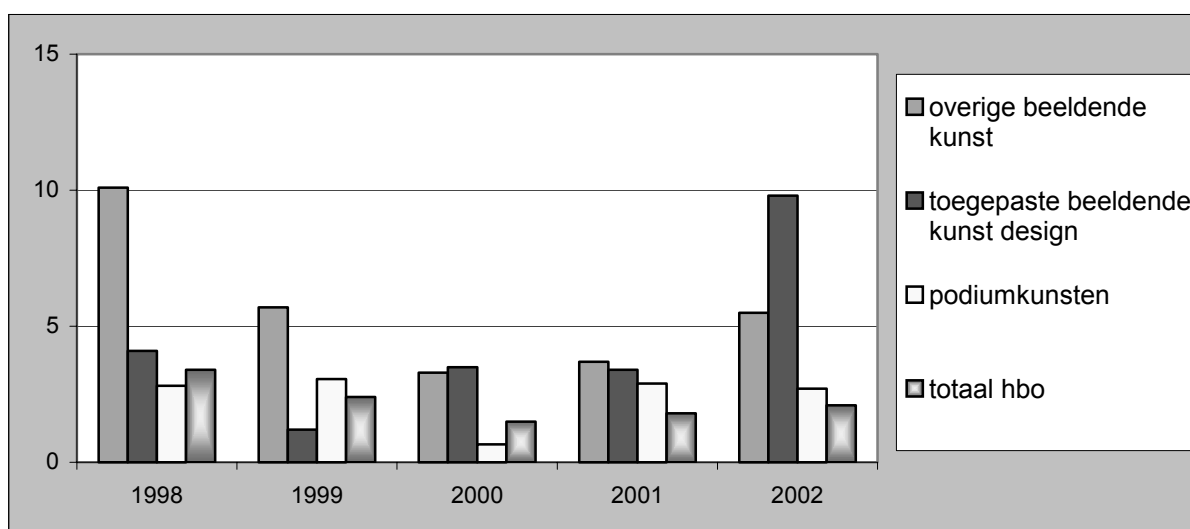
Figuur 2.1

Werkloosheid onder afgestudeerde kunstenaars anderhalf jaar na afstuderen, 1998-2002

Figuur 2.2

Werkloosheid onder afgestudeerde kunstenaars anderhalf jaar na afstuderen (eigen inschatting), 1998-2002

Uit figuur 2.2 blijkt dat met name weinig podiumkunstenaars aangeven werkloos te zijn. Dit aandeel schommelt in de periode 1998-2002 voor podiumkunstenaars zo rond de 3%. Voor de overige beeldend kunstenaars geldt dat het percentage afgestudeerden dat zegt werkloos te zijn daalt van ongeveer 10% in 1998 naar 3% in 2000. Vervolgens is dit percentage licht gestegen naar iets meer dan 5% in 2002. Voor afgestudeerden toegepaste beeldend kunst design geldt daarentegen dat meetjaar 2002 een duidelijke stijging laat zien van het aandeel afgestudeerden dat aangeeft werkloos te zijn. In de periode 1998-2001 is dit aandeel nooit hoger dan 5%, terwijl dit in 2002 bijna 10% is. Aangezien figuur 2.1 wat dit betreft ongeveer een vergelijkbare trend laat zien, lijkt dit de eerdere constatering te bevestigen dat met name afgestudeerden toegepaste beeldend kunst design worden getroffen door de minder gunstige omstandigheden op de arbeidsmarkt.

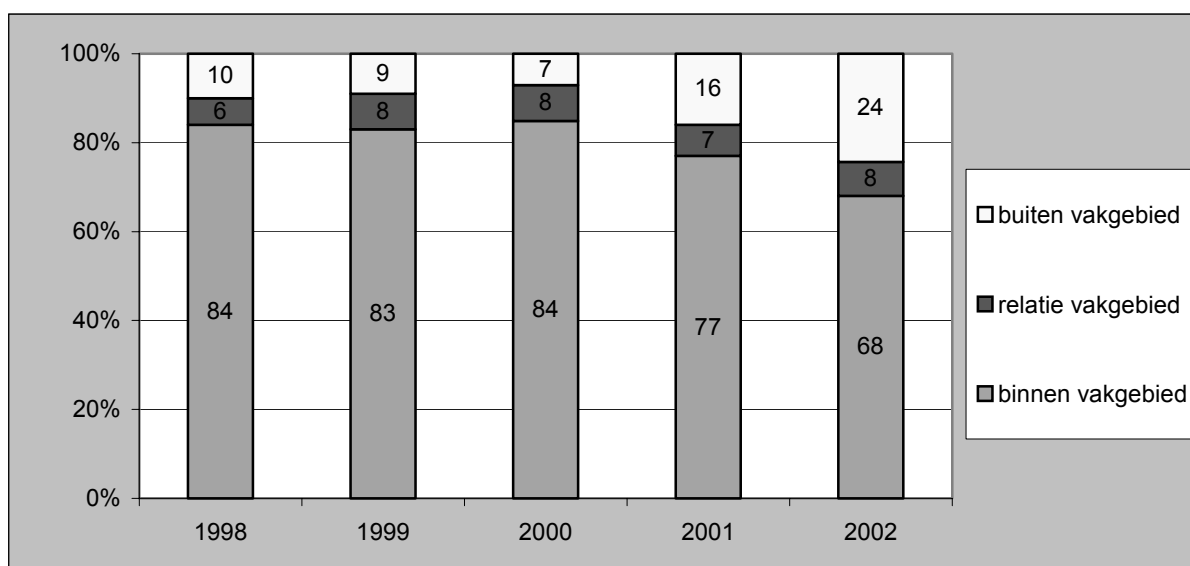
2.2 Kenmerken van het werk

Naast het vinden van betaald werk is het van belang dat afgestudeerden werk vinden waarvoor ze zijn opgeleid. Om dit te achterhalen wordt hier ingegaan op de vraag in hoeverre afgestudeerden een baan hebben gevonden die qua niveau en richting aansluit bij de gevolgde opleiding. Echter, eerst worden ontwikkelingen in de aard van de belangrijkste werkzaamheden van afgestudeerde kunstenaars besproken. In de figuren 2.3a t/m 2.3c is voor de periode 1998-2002 aangegeven of de belangrijkste werkzaamheden binnen, gerelateerd aan of buiten het eigen vakgebied plaatsvinden.

In figuur 2.3a is de aard van de belangrijkste werkzaamheden voor afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design weergegeven. De verhouding tussen werkzaamheden binnen, gerelateerd aan of buiten het eigen vakgebied verandert vrijwel niet in de periode 1998-2000 voor afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design. Het aandeel afgestudeerden met de voornaamste werkzaamheden binnen het eigen vakgebied ligt in deze periode rond de 84%. In de meetjaren 2001 en 2002 neemt echter het aandeel afgestudeerden met de belangrijkste werkzaamheden in het eigen vakgebied af. In 2002 heeft in totaal 68% van de afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design de voornaamste werkzaamheden binnen het eigen vakgebied. Figuur 2.3a laat zien dat tegelijkertijd het aandeel afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design met de voornaamste werkzaamheden buiten het eigen vakgebied is toegenomen. Het aandeel afgestudeerden met de voornaamste werkzaamheden gerelateerd aan het eigen vakgebied is vrijwel niet gewijzigd. Ook dit geeft aan dat voor afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design de situatie op de arbeidsmarkt minder gunstig is geworden. Ze vinden minder vaak werk en degenen die een baan hebben gevonden werken minder vaak binnen het eigen vakgebied.

Figuur 2.3a

Aard belangrijkste werkzaamheden voor afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design 1998-2002

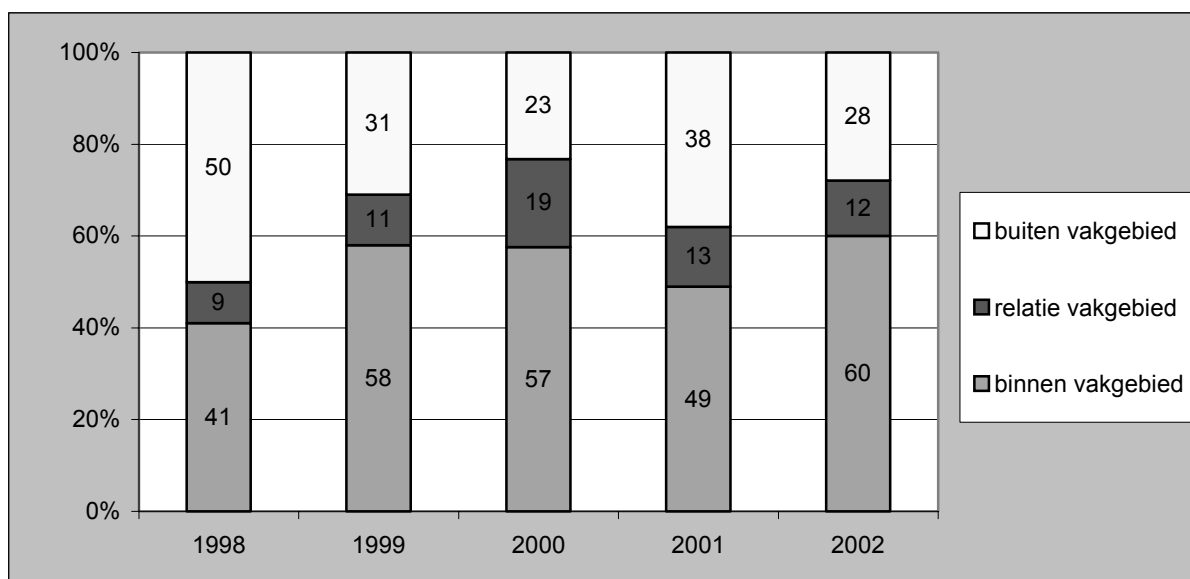

Voor de overige beeldend kunstenaars (figuur 2.3b) geldt dat het aandeel afgestudeerden met de belangrijkste werkzaamheden in het eigen vakgebied weliswaar fluctueert in de periode 1998-2002, maar per saldo aanzienlijk is toegenomen in deze periode. Het percentage overige beeldend kunstenaars met de voornaamste werkzaamheden in het eigen vakgebied is toegenomen van 41% in 1998 naar 60% in 2002. Dit is met name ten koste gegaan van het aandeel afgestudeerden met de voornaamste werkzaamheden buiten het vakgebied. Deze is gedaald van 50% in 1998 naar 28% in 2002. Dit lijkt er op te wijzen dat - in tegenstelling tot afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design - overige beeldend kunstenaars (nog) niet zijn getroffen door de minder gunstige arbeidsmarktsituatie.

Figuur 2.3b

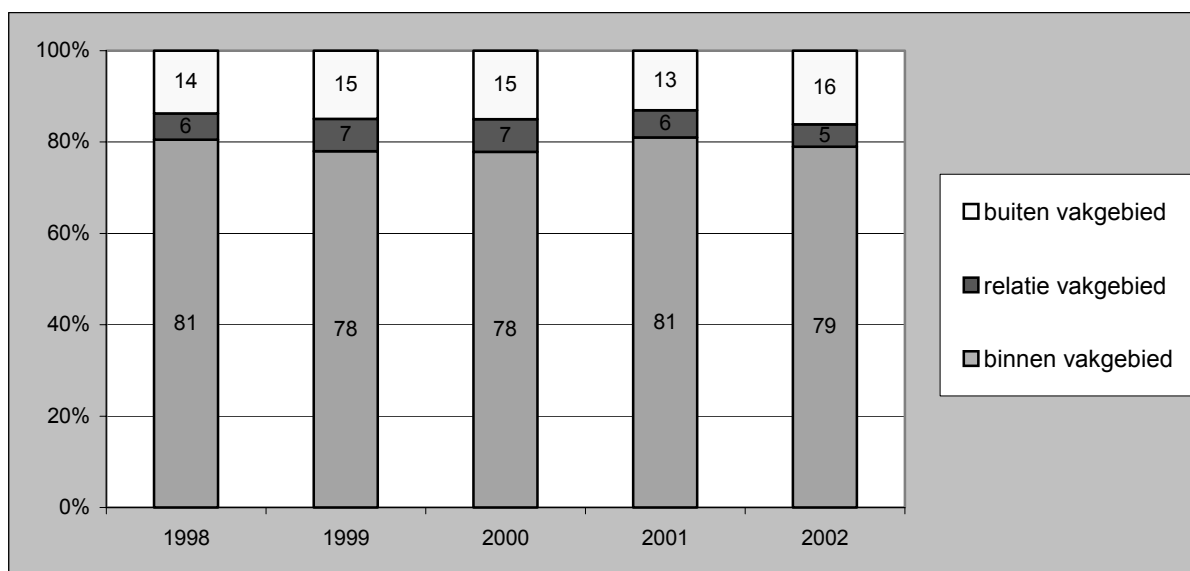
Aard belangrijkste werkzaamheden voor overige afgestudeerde beeldend kunstenaars 1998-2002

Voor podiumkunstenaars geldt dat de aard van de belangrijkste werkzaamheden de afgelopen vijf jaar nauwelijks is veranderd. Dit lijkt er op te wijzen dat de situatie op de arbeidsmarkt nauwelijks van invloed is op de kans voor podiumkunstenaars werk te vinden in het eigen vakgebied. Figuur 2.3c laat zien dat in de periode 1998-2002 het percentage podiumkunstenaars met de voornaamste werkzaamheden binnen het eigen vakgebied schommelt rond de 80% en dat het aandeel podiumkunstenaar met de voornaamste werkzaamheden buiten het vakgebied fluctueert rond de 15%.

Figuur 2.3c

Aard belangrijkste werkzaamheden voor podiumkunstenaars 1998-2002

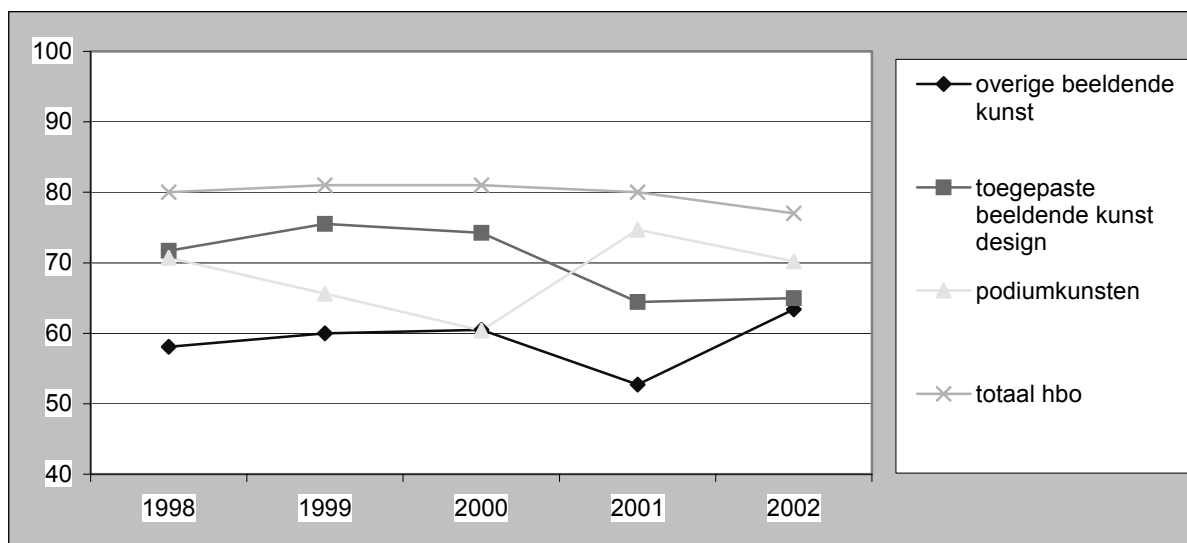

Figuur 2.4 gaat in op de vraag in hoeverre afgestudeerde kunstenaars de afgelopen vijf jaar werk hebben gevonden dat aansluit bij het behaalde opleidingsniveau. In deze figuur is het percentage afgestudeerden weergegeven met de voornaamste werkzaamheden op minimaal het eigen opleidingsniveau. Voor overige beeldend kunstenaars geldt dat in de periode 1998-2000 het aandeel afgestudeerden met de voornaamste werkzaamheden op minimaal het eigen opleidingsniveau ongeveer gelijk blijft (ongeveer 60%). Dit percentage daalt in meetjaar 2001 naar 53% en stijgt vervolgens weer in 2002 naar 63%. Voor

afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design geldt dat in 1999 en 2000 relatief veel afgestudeerden de voornaamste werkzaamheden op minimaal het eigen opleidingsniveau hebben (ongeveer driekwart). Meetjaar 2001 laat voor afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design een daling zien van het aandeel afgestudeerden met de belangrijkste werkzaamheden op het eigen opleidingsniveau. In meetjaar 2002 is dit aandeel nauwelijks veranderd. Bij podiumkunsten fluctueert het percentage afgestudeerden waarvan de belangrijkste werkzaamheden aansluiten bij het behaalde opleidingsniveau. In de periode 1998-2000 is het percentage podiumkunsten met een baan op minimaal het eigen opleidingsniveau gedaald van 71% naar 60%. In meetjaar 2001 is dit aandeel gestegen naar 75%, waarna dit in meetjaar 2002 weer daalt naar 70%. Verder blijkt uit deze figuur dat afgestudeerde kunstenaars doorgaans minder vaak dan de gemiddelde hbo'er een baan vinden die qua niveau aansluit bij de gevolgde opleiding.

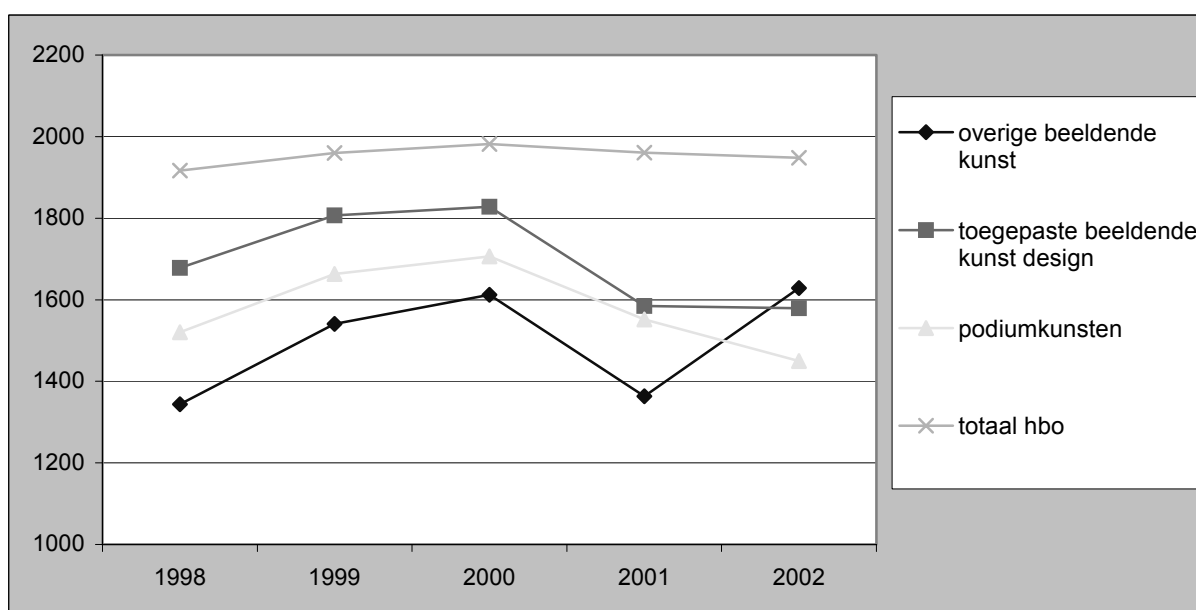
Figuur 2.4

Percentage afgestudeerde kunstenaars met de belangrijkste werkzaamheden op minimaal het eigen opleidingsniveau 1998-2002

Figuur 2.5

Maandinkomen afgestudeerde kunstenaars uit verschillende werkzaamheden, anderhalf jaar na afstuderen (euro's, inclusief beroepskosten), 1998-2002

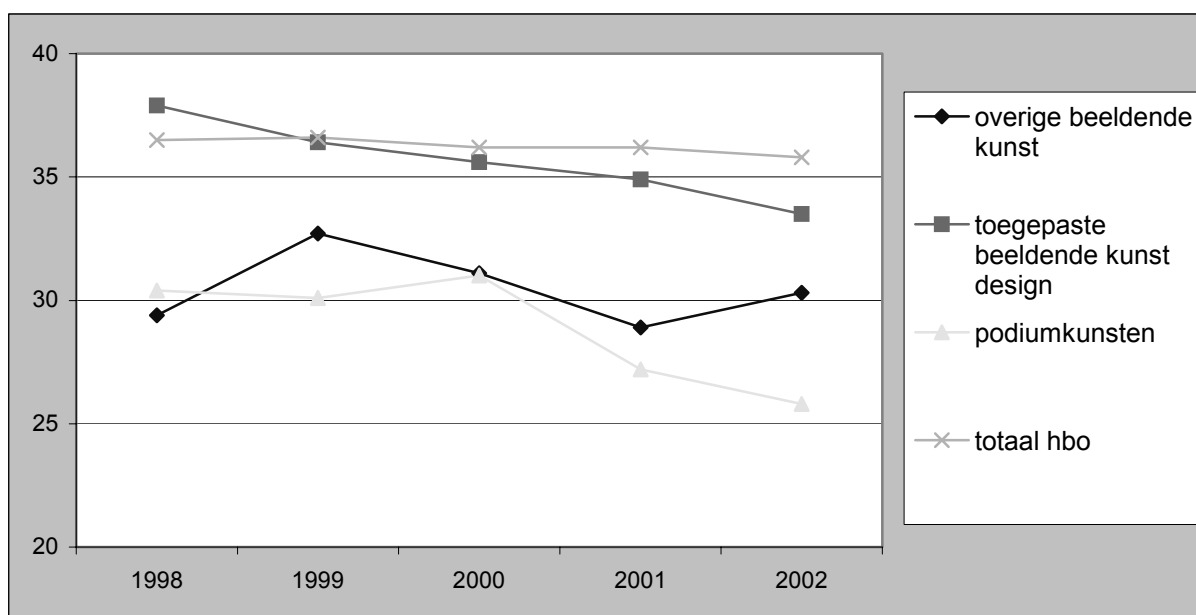

Figuur 2.5 laat de ontwikkelingen in de beloning van afgestudeerde kunstenaars zien. Voor de periode 1998-2002 is het totale bruto maandinkomen van kunstenaars uit verschillende werkzaamheden weergegeven. Het gaat hier om inkomsten die zijn verkregen uit werkzaamheden binnen, gerelateerd aan en buiten het vakgebied alsmede inkomsten uit subsidies en uitkeringen (vóór aftrek van eventuele beroepskosten). Het bruto maandinkomen in figuur 2.5 is gecorrigeerd voor inflatie. Voor afgestudeerde kunstenaars geldt dat het totale bruto maandinkomen is toegenomen in de periode 1998-2000. Meetjaar 2001 laat echter een flinke daling zien van het maandinkomen. Voor al de drie onderscheiden groepen kunstenaars geldt dat het bruto maandinkomen van afgestudeerden in 2001 ongeveer gelijk is aan 1998 (gecorrigeerd voor inflatie). Vervolgens laat meetjaar 2002 bij podiumkunstenaars een verdere daling zien van het totale bruto maandinkomen. Bij de afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design is het maandinkomen in 2001 vrijwel gelijk aan die van 2002. Overigens is het bruto maandinkomen voor hbo'ers in 2001 en 2002 ook gedaald ten opzichte van 2000, maar deze daling is niet zo sterk als onder afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design en podiumkunstenaars. Voor overige beeldend kunstenaars geldt daarentegen dat het totale bruto maandinkomen in 2002 weer is gestegen. Deze stijging in het maandinkomen komt overigens vooral voor rekening van autonoom beeldend kunstenaars en afgestudeerden toegepaste beeldende kunst audiovisueel. Voor afgestudeerden toegepaste beeldende kunst audiovisueel geldt dat binnen dit opleidingscluster afgestudeerden HBO film en tv-vormgeving relatief veel hebben verdiend in 2002 (gemiddeld 2366 euro per maand, zie ook hoofdstuk 7 Kunstenaars op de arbeidsmarkt 2002).

De daling van het bruto maandinkomen bij afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design en podiumkunstenaars wordt waarschijnlijk voor een deel veroorzaakt door het economisch minder gunstige klimaat in Nederland. Daarnaast geldt echter dat afgestudeerden toegepaste beeldend kunst design en podiumkunstenaars in totaal minder lang zijn gaan werken. Uit figuur 2.6 blijkt dat het totaal aantal arbeidsuren (per week) van afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design in de periode 1998-2002 gestaag is afgenomen. Voor podiumkunstenaars geldt dat vanaf meetjaar 2000 het totaal aantal arbeidsuren van afgestudeerden aanzienlijk is gedaald. Het bruto uurloon (hier niet gepresenteerd) van afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design en podiumkunstenaars is in de periode 2000-2002 vrijwel niet toegenomen, waardoor de daling van het totale bruto maandinkomen van deze afgestudeerden deels kan worden toegeschreven aan deze daling van het aantal arbeidsuren.

Figuur 2.6

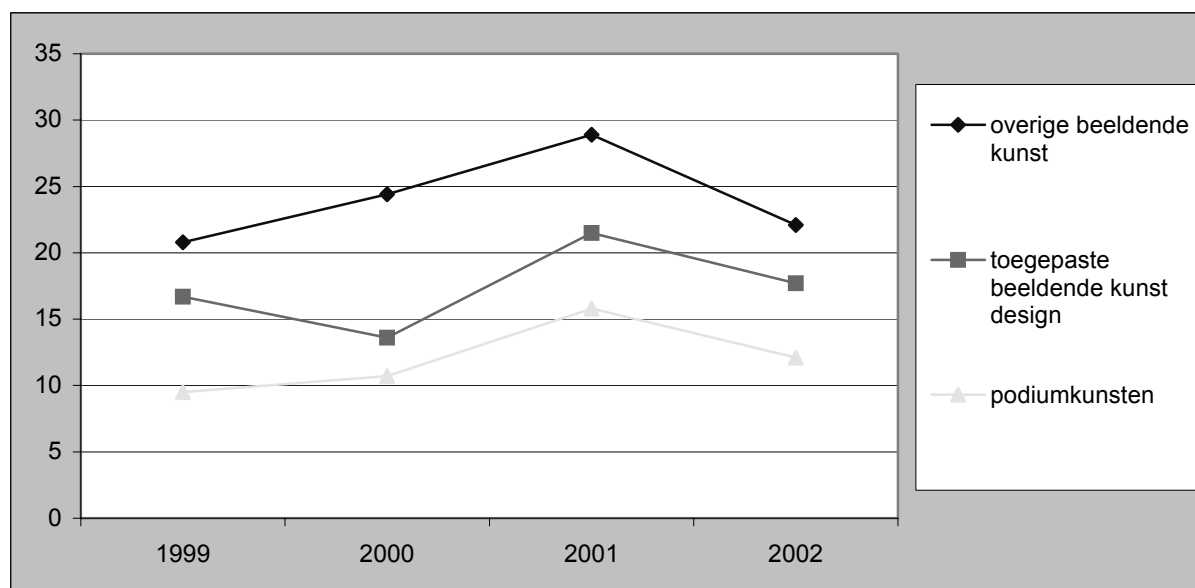
Totaal aantal arbeidsuren per week van afgestudeerde kunstenaars uit verschillende werkzaamheden, 1998-2002

Voor beginnende en gevestigde kunstenaars bestaat sinds 1999 een aparte inkomensvoorziening de WIK (Wet Inkomensvoorziening Kunstenaars). Kunstenaars kunnen zonder sollicitatieplicht of verplichting tot arbeidsaanvaarding werken aan de opbouw van een beroepspraktijk en hoeven geen beroep te doen op de Algemene bijstandswet. De regeling biedt een inkomensondersteuning ter hoogte van 70% van de geldende bijstandsnorm en er bestaat een ruime mogelijkheid tot bijverdienen zonder dat dit op de uitkering wordt ingehouden. Kunstenaars hebben maximaal 48 maanden recht op deze inkomensvoorziening (op te nemen in een periode van maximaal 10 jaar). Verwacht wordt dat na deze termijn kunstenaars in staat zijn zonder inkomensondersteunende voorzieningen een renderende beroepspraktijk op te bouwen. In 2002 is in opdracht van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid de WIK geëvalueerd.⁹ In deze evaluatie worden door kunstenaars een aantal plus- en minpunten van de WIK genoemd. Als pluspunten noemen kunstenaars onder meer de vrijstelling van sollicitatieplicht en de mogelijkheden tot bijverdienen naast de uitkering. Als minpunten wordt vooral genoemd de administratieve rompslomp en problemen in verband met de verrekening van eigen inkomsten. Daarnaast vinden kunstenaars de termijn van 48 maanden vaak te kort en de uitkering te laag. Bovendien zegt een deel van de kunstenaars liever onafhankelijk te willen zijn.

Figuur 2.7

Percentage afgestudeerde kunstenaars dat gebruik maakt van de WIK, 1999-2002

In figuur 2.7 is voor de periode 1999-2002 het percentage afgestudeerde kunstenaars weergegeven dat gebruik maakt van de WIK. Trendcijfers kunnen een antwoord geven op de vraag of beginnende kunstenaars vaker van de WIK gebruik zijn gaan maken sinds de introductie van de wet in 1999. Uit de figuur blijkt dat tot meetjaar 2001 gemiddeld genomen steeds meer afgestudeerde kunstenaars gebruik hebben gemaakt van de WIK. Dit mag worden verwacht. Een nieuwe regeling als de WIK heeft een zekere aanloopfase nodig. Het duurt even voordat iedereen bekend is met de WIK. In meetjaar 2002 is echter (voorlopig) een einde gekomen aan de toename van het gebruik van de WIK. In 2002 is de deelname aan de WIK door afgestudeerden van al de drie onderscheiden groepen van kunstenaars gedaald ten opzichte van 2001. Vooral het aandeel deelnemers aan de WIK bij autonoom beeldend kunstenaars is flink gedaald van 43% in 2001 naar 26% in 2002 (zie ook tabel 4.3). De verklaring hiervoor kan zijn dat autonoom beeldend kunstenaars in 2002 veel vaker werk hebben gevonden binnen het eigen vakgebied. Wellicht hebben deze afgestudeerden voldoende inkomsten uit artistieke werkzaamheden en

9. IJdens, T., Aalst, M. van der & C. Kuiper (2002). *De evaluatie van de Wet inkomensvoorziening kunstenaars (WIK)*. Den Haag: Ministerie van Sociale zaken en Werkgelegenheid.

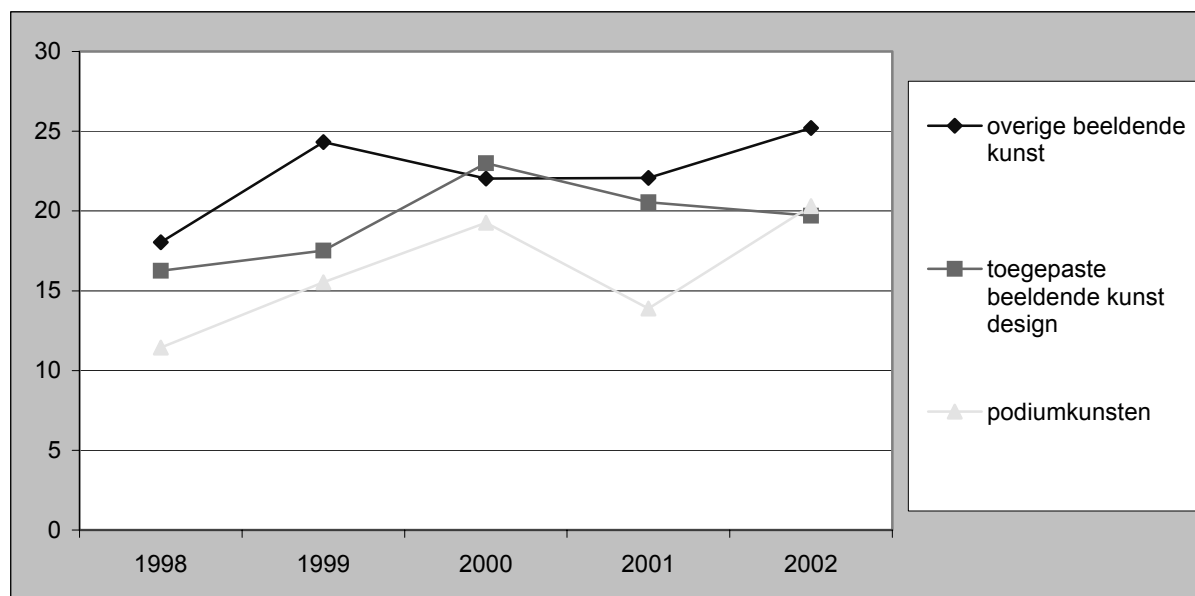
zijn ze minder afhankelijk van uitkeringen als de WIK. De vraag is of de daling van het aandeel wikkers tijdelijk is of dat deze trend zich voortzet in de komende jaren.

2.3 Erkenning van het werk

Figuur 2.8 gaat in op de toekenning van prijzen, beurzen, subsidies en dergelijke aan afgestudeerde kunstenaars in de afgelopen vijf jaar. Hierbij kan het gaan om een prijs bij een concours of festival, een (start)stipendium, studie- of werkbeurs, een basisstipendium van het Fonds voor Beeldende kunsten, Vormgeving en Bouwkunst, een projectsubsidie of reisbeurs of een andere prijs of subsidie. Het algemene beeld dat naar voren komt uit figuur 2.8 is dat het aandeel afgestudeerden dat een prijs, beurs, subsidie en dergelijke heeft ontvangen de afgelopen jaren gemiddeld is toegenomen. Bij de overige beeldend kunstenaars is dit aandeel toegenomen van 18% in 1998 naar 25% in 2002, bij toegepaste beeldende kunst design van 16% naar 20% en bij podiumkunstenaars van 11% naar 20%. Wel fluctueert het percentage afgestudeerden dat een prijs, beurs, subsidie en dergelijke heeft ontvangen. Bij toegepaste beeldende kunst design is bijvoorbeeld het aandeel afgestudeerden dat een prijs, beurs, subsidie en dergelijke heeft ontvangen tot en met 2000 toegenomen en vervolgens de afgelopen twee jaar gedaald.

Figuur 2.8

Percentage afgestudeerde kunstenaars dat een prijs, beurs, subsidie e.d. heeft ontvangen, 1998-2002

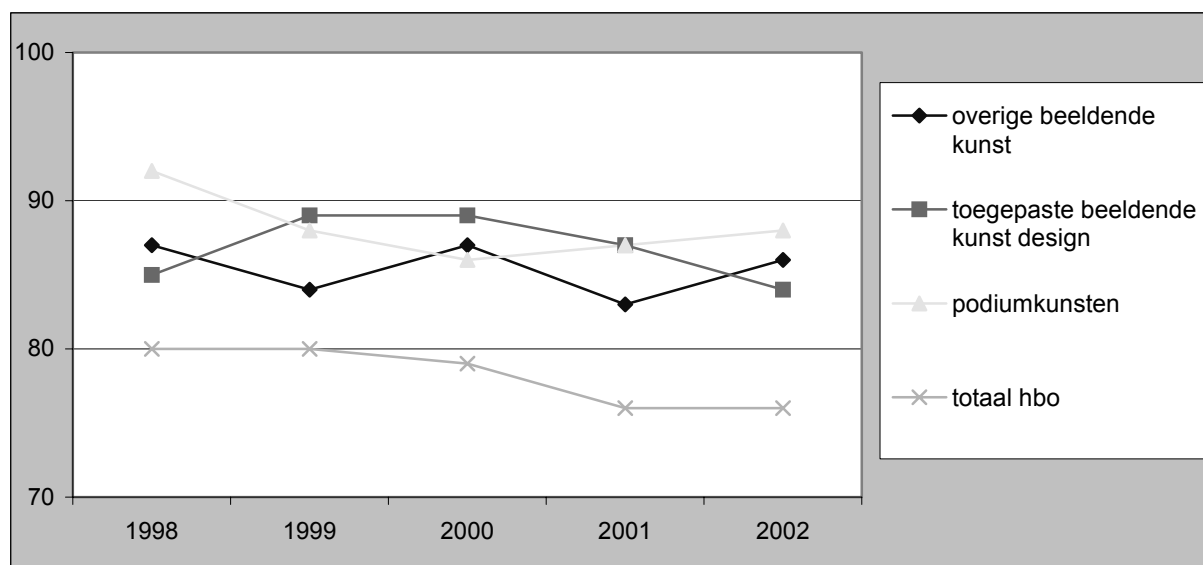

2.4 Oordeel over de opleiding

Tot slot wordt in deze paragraaf ingegaan op het oordeel van afgestudeerde kunstenaars over de afgesloten opleiding in de periode 1998-2002. Figuur 2.9 vermeldt het percentage afgestudeerde kunstenaars dat aangeeft - achteraf gezien - opnieuw voor dezelfde opleiding te kiezen. Dit geeft indirect een indicatie van de tevredenheid van afgestudeerden over de gevolgde opleiding. Afgestudeerde kunstenaars zijn doorgaans vaker tevreden over de afgesloten opleiding dan de gemiddelde hbo-afgestudeerde. Dit komt naar voren uit deze tabel. Elk meetjaar geeft gemiddeld meer dan 85% van de afgestudeerde kunstenaars aan - achteraf gezien - opnieuw dezelfde opleiding te kiezen. Dit percentage fluctueert voor de drie onderscheiden groepen kunstenaars in de periode 1998-2002, maar is nooit lager dan 83%. Voor het totale hbo geldt echter dat het percentage afgestudeerden dat aangeeft opnieuw dezelfde opleiding te willen volgen in de afgelopen jaren is gedaald van 80% in 1998 naar 76% in 2002.

Figuur 2.9

Percentage afgestudeerde kunstenaars dat achteraf gezien dezelfde opleiding zou kiezen, 1998-2002

3 Opleiding tot kunstenaar, meting 2001

In dit hoofdstuk staat de opleiding van afgestudeerden die in 1999/2000 een diploma in het kunstonderwijs hebben behaald centraal. Bekeken worden kenmerken van de gediplomeerde uitstroom uit het kunstonderwijs zoals geslacht, leeftijd en vooropleiding. Daarnaast worden de additionele kwalificaties die kunstenaars hebben opgedaan besproken. Vervolgens wordt ingegaan op het oordeel van de afgestudeerden over de kunstopleiding. Aan het einde van dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de deelname aan verder onderwijs door afgestudeerde kunstenaars.

3.1 Kenmerken van de gediplomeerde uitstroom van het kunstonderwijs

In tabel 3.1 zijn enkele kenmerken van de gediplomeerde uitstroom uit het kunstonderwijs vermeld. Weergegeven is het percentage vrouwen, allochtonen en de gemiddelde leeftijd van afgestudeerden in het kunstonderwijs. Eerdere edities van de Kunsten-Monitor hebben laten zien dat vrouwen de meerderheid vormen van de uitstroom uit het kunstonderwijs. Dit geldt ook voor het meetjaar 2001; 58% van de afgestudeerde kunstenaars bestaat uit vrouwen. Overigens verschilt het kunstonderwijs wat dit betreft nauwelijks van het totale hbo. Vrouwen zijn veruit in de meerderheid bij docerend beeldende kunst en docerend theater. Alléén bij uitvoerende musici zijn mannen oververtegenwoordigd. Tabel 3.1 laat verder zien dat 10% van de gediplomeerde uitstroom van het kunstonderwijs wordt gevormd door allochtonen.¹⁰ Dit percentage ligt gemiddeld hoger dan voor het gehele hbo (7%). In de opleidingclusters autonoom beeldende kunst, uitvoerend theater en docerend theater is het aandeel allochtone afgestudeerden relatief groot. De gemiddelde leeftijd van afgestudeerden in het kunstonderwijs is 27 jaar. Dit is even oud als de gemiddelde hbo-afgestudeerde. Binnen het kunstonderwijs zijn er wat dit betreft wel verschillen. Op het moment van ondervragen zijn docenten theater het jongst (25 jaar) en autonoom beeldend kunstenaars en docenten beeldende kunst het oudst (29 jaar).

Tabel 3.1

Gediplomeerde uitstroom uit het kunstonderwijs verbijzonderd naar geslacht, etniciteit en leeftijd

Opleidingscluster		Vrouw %	Allochtoon %	Leeftijd gem.
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	58	14	29
	Toegepaste beeldende kunst design	60	8	27
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	65	6	27
	Docerende beeldende kunst	73	7	29
	Totaal	62	9	27
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	46	10	28
	Docerend muziek	56	5	28
	Uitvoerend theater	68	20	26
	Docerend theater	87	16	25
	Totaal	53	11	27
Totaal kuo		58	10	27
Totaal hbo		57	7	27

10. Om als allochtoon te worden aangemerkt, dient de afgestudeerde of tenminste één van zijn of haar ouders te zijn geboren in één van de landen die worden genoemd in de Wet Stimulering Arbeidsdeelname Minderheden (SAMEN).

In tabel 3.2 is de hoogste met diploma afgesloten vooropleiding die kunstenaars vóór deelname aan het kunstonderwijs hebben gevolgd weergegeven. Deze tabel laat zien dat in totaal 35% van de afgestudeerde kunstenaars een havo-diploma en 31% een vwo-diploma heeft als hoogste vooropleiding. Docenten theater blijken relatief het vaakst een havo-diploma te hebben als vooropleiding; afgestudeerden uitvoerend theater hebben vaker dan andere afgestudeerde kunstenaars een vwo-diploma. Een deel van de kunstenaars wordt toegelaten tot het kunstonderwijs zonder een voltooide vooropleiding (via een toelatingsexamen). Daarnaast worden ook studenten die een opleiding in het buitenland hebben gevolgd toegelaten. Tabel 3.2 laat dit zien; 5% van de kunstenaars heeft een 'andere' vooropleiding gevolgd voor deelname aan het kunstonderwijs. Dit percentage is duidelijk hoger dan voor het gehele hbo. Verder blijkt dat kunstenaars minder vaak met een mbo-diploma instromen in het kunstonderwijs in vergelijking met het totale hbo.

Tabel 3.2

Hoogste vooropleiding van afgestudeerde kunstenaars

Opleidingscluster		havo %	vwo %	mbo %	hbo %	wo %	anders %
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	30	25	23	9	4	10
	Toegepaste beeldende kunst design	38	30	25	3	3	2
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	38	26	13	14	8	1
	Docerende beeldende kunst	42	26	9	22	0	1
	Totaal	36	28	21	8	3	4
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	24	39	7	15	9	7
	Docerend muziek	45	31	6	10	2	6
	Uitvoerend theater	48	43	0	3	0	6
	Docerend theater	62	27	5	3	1	3
	Totaal	33	37	6	12	6	6
Totaal kuo		35	31	15	9	4	5
Totaal hbo		40	25	27	7	1	1

Het kunstonderwijs onderscheidt zich van veel andere hbo-opleidingen omdat bepaalde kunstopleidingen selecteren op technische vaardigheden. Om te voldoen aan de toelatingseisen van een kunstopleiding moeten kunstenaars vanaf jonge leeftijd specifiek trainen. Deze technische vaardigheden zijn vaak niet te verkrijgen via het formele onderwijssysteem. Daarom hebben veel kunstenaars een vooropleiding op kunstzinnig gebied gevolgd in de vorm van bijvoorbeeld een basis-/vooropleiding aan een academie of (privé)les. Tabel 3.3 laat zien dat ongeveer driekwart van de afgestudeerden voorafgaand aan de opleiding aan de academie of het conservatorium één of meer vooropleidingen op kunstzinnig vakgebied heeft gevolgd. Dit geldt vaker voor podiumkunstenaars (89%) dan voor beeldend kunstenaars (64%).

Bij theater, muziek en dansopleidingen wordt vaak geselecteerd op technische vaardigheden. Het is dan ook niet verwonderlijk dat veel afgestudeerde musici, afgestudeerden uitvoerend theater en docenten theater (privé)les hebben gevolgd voordat zij beginnen aan een kunstopleiding. Musici hebben vaak (privé)les gevolgd bij een particuliere leraar. Afgestudeerden uitvoerend theater en docenten theater hebben vaker (privé)les gevolgd aan een creativiteitscentrum, vrije academie/conservatorium of volksuniversiteit. Daarnaast hebben veel afgestudeerde musici en afgestudeerden uitvoerend theater deelgenomen een basis-/vooropleiding aan een academie. In vergelijking met podiumkunstenaars hebben beeldend kunstenaars minder vaak (privé)les gevolgd bij een particuliere leraar of deelgenomen een basis-/vooropleiding aan een academie voorafgaand aan de kunstopleiding. Beeldend kunstenaars hebben daarentegen veel vaker een expressievak op de middelbare school gevolgd. Daarnaast is het

aandeel beeldend kunstenaars dat heeft deelgenomen aan een oriëntatiecursus aan een academie hoger dan voor podiumkunstenaars.

Tabel 3.3

Vooropleiding(en) van afgestudeerde kunstenaars op kunstzinnig vakgebied

Opleidingscluster		Voor- opleiding	Waarvan:				
		%	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	76	17	16	62	30	13
	Toegepaste beeldende kunst design	59	22	23	60	22	10
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	45	11	26	71	37	11
	Docerende beeldende kunst	72	11	29	64	21	12
	Totaal	64	18	22	62	25	11
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	88	63	0	14	17	48
	Docerend muziek	100	51	14	28	23	63
	Uitvoerend theater	93	45	17	2	40	38
	Docerend theater	77	35	8	38	60	37
	Totaal	89	57	5	16	24	48
Totaal kuo		74	38	13	39	25	30

1 = Basis-/vooropleiding aan academie;

2 = Oriëntatiecursus aan academie;

3 = Expressievak in eindexamenpakket middelbare school;

4 = (Privé)les aan creativiteitscentrum, vrije academie/conservatorium of volksuniversiteit;

5 = (Privé)les bij particuliere leraar.

3.2 Redenen voor de keuze van een bepaalde kunstopleiding

Bij de keuze voor een academie of een conservatorium kunnen verschillende redenen een rol spelen. Dit kunnen inhoudelijke redenen zijn zoals de reputatie van een opleiding en de aanwezigheid van bepaalde docenten. Maar ook niet-inhoudelijke redenen kunnen er toe leiden dat studenten kiezen voor een bepaalde academie of een conservatorium, zoals het volgen van een opleiding dichtbij de woonplaats en de aantrekkelijkheid van de stad. Tabel 3.4a laat verschillende redenen zien die studenten kunnen hebben om te kiezen voor een bepaalde academie of conservatorium.

Tabel 3.4a

Redenen van kunstenaars om voor bepaalde academie of conservatorium te kiezen naar beeldende kunst/podiumkunsten*

	Beeldende kunst %	Podium- kunsten %	Totaal kuo %
Reputatie van opleiding aan academie/conservatorium	37	28	33
Inhoud van opleiding aan academie/conservatorium	60	34	49
Op aanraden van anderen	19	22	20
Aanwezigheid van bepaalde docent(en)	3	42	19
Enige academie/conservatorium voor deze opleiding	10	13	11
Dichtbij woonplaats	27	24	26
De aantrekkelijkheid van de stad	21	11	17
Alleen hier toegelaten	8	10	9
Andere redenen	14	9	12

*meerdere antwoorden mogelijk

Uit tabel 3.4a blijkt dat veel beeldend kunstenaars kiezen voor een bepaalde academie vanwege de inhoud van de opleiding (60%). Daarnaast vinden beeldend kunstenaars de reputatie van een opleiding vaak belangrijk (37%). Ook voor veel podiumkunstenaars geldt dat ze de inhoud (34%) en de reputatie (28%) van de opleiding belangrijk vinden bij de keuze van een opleiding, maar in iets minder mate dan beeldend kunstenaars. De belangrijkste reden voor podiumkunstenaars is echter de aanwezigheid van bepaalde docent(en) (42%). Bij beeldende kunstenaars speelt de aanwezigheid van docenten nauwelijks een rol (3%). Verder spelen ook niet-inhoudelijke redenen een rol bij de keuze voor een academie of conservatorium. Voor 27% van de beeldend kunstenaars en 24% van de podiumkunstenaars geldt dat de nabijheid van de academie of conservatorium bij de woonplaats een reden is geweest om voor een bepaalde academie of conservatorium te kiezen. Daarnaast is voor 21% van de beeldend kunstenaars de aantrekkelijkheid van de stad belangrijk.

In tabel 3.4b (voor beeldend kunstenaars) en tabel 3.4c (voor podiumkunstenaars) zijn de redenen om een bepaalde academie of conservatorium te kiezen nogmaals vermeld, maar dan per opleidingscluster. Uit tabel 3.4b blijkt dat van alle beeldend kunstenaars afgestudeerden toegepaste beeldende kunst audiovisueel en docenten beeldende kunst het vaakst kiezen voor een bepaalde academie vanwege de inhoud van de opleiding. Ook veel autonoom beeldend kunstenaars en afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design vinden de inhoud van de opleiding van belang, maar daarnaast speelt voor hen vaker dan bij andere beeldend kunstenaars de reputatie van de opleiding een rol bij de keuze voor een academie.

Tabel 3.4b

Redenen van beeldend kunstenaars om voor bepaalde academie te kiezen*

	Autonoom beeldende kunst %	Toegepaste beeldende kunst design %	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel %	Docerende beeldende kunst %	Totaal beeldende kunst %
Reputatie van opleiding aan academie/conservatorium	38	41	28	24	37
Inhoud van opleiding aan academie/conservatorium	49	61	73	73	60
Op aanraden van anderen	23	17	19	21	19
Aanwezigheid van bepaalde docent(en)	5	2	1	5	3
Enige academie/conservatorium voor deze opleiding	6	8	26	12	10
Dichtbij woonplaats	31	28	10	28	27
De aantrekkelijkheid van de stad	23	23	12	20	21
Alleen hier toegelaten	6	11	3	5	8
Andere redenen	20	12	6	15	14

*meerdere antwoorden mogelijk

Tabel 3.4c laat zien dat uitvoerend musici bij hun keuze vooral rekening houden met de aanwezigheid van bepaalde docenten. Dit geldt minder vaak voor docenten muziek die de inhoud van de opleiding belangrijker vinden. Overigens geven afgestudeerden uitvoerend theater en docenten theater relatief het vaakst aan dat ze de inhoud van de opleiding belangrijk vinden in de keuze voor een academie (meer dan 60%). Verder blijkt dat relatief veel kunstenaars uitvoerend theater en docenten theater hebben gekozen voor een academie omdat ze alléén bij deze academie worden toegelaten. Daarnaast geven bij uitvoerend theater relatief veel afgestudeerden aan dat de academie de enige is voor deze opleiding (32%). Vandaar dat voor weinig afgestudeerden uitvoerend theater de nabijheid van de woonplaats een rol speelt bij de keuze voor een bepaalde academie.

Tabel 3.4c

Redenen van podiumkunstenaars om voor bepaalde academie of conservatorium te kiezen*

	Uitvoerend muziek	Docerend muziek	Uitvoerend theater	Docerend theater	Totaal podium- kunsten
	%	%	%	%	%
Reputatie van opleiding aan academie/conservatorium	29	33	19	20	28
Inhoud van opleiding aan academie/conservatorium	24	46	62	64	34
Op aanraden van anderen	21	30	19	22	22
Aanwezigheid van bepaalde docent(en)	55	32	5	2	42
Enige academie/conservatorium voor deze opleiding	11	8	32	12	13
Dichtbij woonplaats	25	30	5	26	24
De aantrekkelijkheid van de stad	8	20	19	9	11
Alleen hier toegelaten	6	5	26	27	10
Andere redenen	9	9	10	5	9

*meerdere antwoorden mogelijk

3.3 Additionele kwalificaties

Studenten kunnen naast hun studie additionele kwalificaties opdoen door bijvoorbeeld te werken in een bijbaan of bestuurlijk werk te verrichten. Relevante werkervaring of bestuurlijke ervaring die studenten hebben opgedaan is interessant omdat dit een belangrijke rol kan spelen bij hun arbeidsmarktintrede. Studenten die relevante werkervaring hebben opgedaan beschikken over additionele kwalificaties om hun functie goed uit te oefenen. Ook bestuurlijke ervaring kan een aanwijzing zijn dat afgestudeerden bepaalde kennis en vaardigheden hebben opgedaan die voor later relevant kunnen zijn. Tabel 3.5 gaat in op de kwalificaties die de afgestudeerde kunstenaars vóór of tijdens de opleiding additioneel hebben opgedaan. In deze tabel is eerst het percentage kunstenaars die vóór of tijdens de opleiding relevante werkervaring hebben opgedaan of bestuurlijke werk hebben verricht vermeld. Hieruit blijkt dat 60% van de afgestudeerde kunstenaars vóór of tijdens de kunstopleiding additionele kwalificaties heeft opgedaan in de vorm van relevante werkervaring. Dit geldt met name voor musici; meer dan 80% van de musici heeft relevant werk verricht. Verder heeft 22% van de afgestudeerde kunstenaars vóór of tijdens de kunstopleiding bestuurlijke ervaring opgedaan. Docenten beeldende kunst hebben het vaakst bestuurlijke werk verricht (31%) en bij toegepaste beeldende kunst design is het percentage afgestudeerden die bestuurlijke ervaring hebben opgedaan het laagst (16%). Vervolgens is in tabel 3.5 het percentage gediplomeerde kunstenaars dat tijdens de opleiding in Nederland stage heeft gelopen weergegeven. In totaal heeft 61% van de afgestudeerde kunstenaars tijdens de opleiding stage in Nederland gelopen. Dit percentage is lager dan voor het totale hbo (85%), maar dit heeft vooral te maken met het feit dat relatief weinig autonoom beeldend kunstenaars stage hebben gelopen. Verder blijkt dat docenten kunst relatief het vaakst een stage in Nederland hebben gelopen.

Een deel van de studenten in Nederland heeft tijdens de studie buitenlandervaring opgedaan, al dan niet als onderdeel van de studie. Als gevolg van verregaande samenwerking in Europa en de totstandkoming van één Europese arbeidsmarkt staat de internationalisering van het onderwijs hoog op de agenda van de instellingen in het hoger onderwijs. Binnen steeds meer opleidingen in het hoger onderwijs vormt de internationale oriëntatie van studenten een belangrijk onderdeel van de studie. Tevens blijkt dat veel buitenlandse studenten in Nederland een kunstopleiding volgen. Tabel 3.5 vermeldt het percentage afgestudeerde kunstenaars dat tijdens de studie in het buitenland stage heeft gelopen, een studieonderdeel in het buitenland heeft gevolgd of op een andere wijze buitenlandervaring heeft opgedaan. Van de gediplomeerde kunstenaars heeft 9% een stage in het buitenland gevolgd, 12% heeft deelgenomen aan een studieonderdeel in het buitenland en 22% heeft op een andere manier buitenlandervaring opgedaan. Daarmee doen afgestudeerde kunstenaars minder vaak dan de gemiddelde hbo'er buitenlandervaring op in de vorm van stage in het buitenland, maar hebben ze vaker een

studieonderdeel gevolgd in het buitenland of op een andere wijze buitenlandervaring opgedaan. Bij uitvoerend theater is het percentage afgestudeerden die tijdens de opleiding buitenlandervaring hebben opgedaan in de vorm van een stage het hoogst. Verder hebben relatief weinig afgestudeerden toegepaste beeldende kunst audiovisueel en docenten theater een studieonderdeel gevolgd in het buitenland. Voor afgestudeerden uitvoerend muziek geldt dat ze het vaakst andere buitenlandervaring hebben opgedaan.

Kortom kunstenaars hebben niet alleen binnen de academie of het conservatorium kennis en vaardigheden opgedaan, maar ook daarbuiten door relevante werkervaring op te doen, bestuurlijke werk te verrichten of door een stage te lopen. En daarnaast heeft een deel van de afgestudeerde kunstenaars buitenlandervaring opgedaan tijdens de opleiding.

3.4 Oordeel over de opleiding

In hoeverre zijn kunstenaars tevreden over de opleiding die ze hebben afgesloten? Aan de hand van 'rapportcijfers' die afgestudeerde kunstenaars geven aan een aantal aspecten van de opleiding is dit in tabel 3.6 in beeld gebracht. Kunstenaars zijn evenals andere hbo'ers vrij positief als het gaat over de opleiding als geheel. Voor zowel het kunstonderwijs als het totale hbo is het rapportcijfer voor de opleiding als geheel 6,8. Uit tabel 3.6 blijkt dat afgestudeerde kunstenaars over de samenhang tussen de vakken, de keuzemogelijkheden in de studie en de kwaliteit van de docenten het meest tevreden zijn. Al deze aspecten krijgen een rapportcijfer van 6,5 of hoger van de gediplomeerde kunstenaars. Minder tevreden zijn de afgestudeerde kunstenaars echter over de voorbereiding op de beroepspraktijk, de voorlichting over de arbeidsmarktsituatie en de voorbereiding op de beroepsuitoefening in het buitenland. Deze drie aspecten van de opleiding zijn onvoldoende volgens de afgestudeerde kunstenaars (een rapportcijfer 5,5 of lager). Tevens valt daarbij op dat met name autonoom beelden kunstenaars het minst vaak tevreden zijn over de voorbereiding op de beroepspraktijk en de voorlichting over de arbeidsmarktsituatie. Docenten muziek zijn daarentegen relatief vaak positief over de voorbereiding over de beroepspraktijk. De vergelijking met het totale hbo laat zien dat andere hbo'ers positiever zijn over de voorbereiding op de beroepspraktijk en de voorlichting over de arbeidsmarktsituatie dan kunstenaars.

Tabel 3.5

Additionele (opleidings)kwalificaties, opgedaan vóór of tijdens de hbo-opleiding*

Opleidingscluster		Relevante werkervaring (vóór of tijdens de opleiding) %	Bestuurlijke ervaring (vóór of tijdens de opleiding) %	Stage in Nederland (tijdens de opleiding) %	Stage buitenland (tijdens de opleiding) %	Studieonderdeel buitenland (tijdens de opleiding) %	Andere buitenlandervaring (tijdens de opleiding) %
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	38	23	8	3	15	17
	Toegepaste beeldende kunst design	46	16	71	9	14	16
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	56	26	74	17	3	15
	Docerende beeldende kunst	57	31	90	10	9	14
	Totaal	47	21	57	8	13	16
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	83	25	61	7	11	39
	Docerend muziek	81	24	84	12	12	14
	Uitvoerend theater	63	20	73	22	15	25
	Docerend theater	70	27	96	19	2	11
	Totaal	79	24	68	10	11	32
Totaal kuo		60	22	61	9	12	22
Totaal hbo		52	27	85	15	6	7

* meerdere antwoorden mogelijk

Tabel 3.6
Rapportcijfers aspecten

Opleidingscluster		Samenhang tussen vakken	Keuze- mogelijkheden in studie	Studiebe- geleiding	Kwaliteit van docenten	Voorbereiding op beroeps- praktijk	Voorlichting arbeidsmarkt- situatie	Voorbereiding op beroeps- uitoefening buitenland	De opleiding in het geheel
		gem.	gem.	gem.	gem.	gem.	gem.	gem.	gem.
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	6,5	6,9	6,1	6,5	4,6	4,3	3,6	6,6
	Toegepaste beeldende kunst design	6,7	6,6	6,0	6,6	5,4	5,0	4,1	6,8
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	6,8	6,6	6,3	6,4	5,9	5,5	4,5	6,9
	Docerende beeldende kunst	6,5	6,9	6,2	6,6	5,2	4,7	3,8	6,6
	Totaal	6,7	6,7	6,1	6,5	5,2	4,8	4,0	6,7
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	6,7	6,4	6,3	7,5	5,7	5,3	4,4	6,9
	Docerend muziek	6,8	6,3	6,6	7,0	6,6	5,4	3,8	6,9
	Uitvoerend theater	6,9	6,0	5,6	6,9	6,0	5,1	4,6	6,6
	Docerend theater	7,0	6,4	7,0	7,3	6,3	5,5	3,2	7,1
	Totaal	6,8	6,4	6,3	7,4	5,9	5,3	4,2	6,9
Totaal kuo		6,7	6,6	6,2	6,9	5,5	5,0	4,1	6,8
Totaal hbo		6,8	6,3	6,3	6,7	6,5	5,9	x	6,8

x = niet gevraagd

Aan afgestudeerde kunstenaars is gevraagd of zij – achteraf gezien – opnieuw voor dezelfde opleiding en dezelfde academie of conservatorium zouden kiezen (aan hbo'ers is gevraagd of ze achteraf gezien – opnieuw voor dezelfde opleiding en dezelfde hogeschool zouden kiezen). Dit geeft indirect aan in hoeverre gediplomeerde kunstenaars tevreden zijn over de opleiding die ze aan een bepaalde academie of conservatorium hebben gevolgd. Tabel 3.7 geeft de resultaten hiervan. Van de afgestudeerde kunstenaars zegt in totaal 64% opnieuw voor dezelfde opleiding aan dezelfde academie of conservatorium te kiezen. Daarnaast geeft 21% van de kunstenaars aan opnieuw voor dezelfde opleiding te kiezen, maar dan aan een andere academie of conservatorium. Dit betekent dat de overgrote meerderheid van de kunstenaars (85%) tevreden is over de destijds gemaakte opleidingskeuze. Zij zouden, achteraf gezien, opnieuw voor dezelfde opleiding kiezen. Ter vergelijking; 76% van de hbo'ers geeft aan achteraf gezien dezelfde opleiding te kiezen (zie ook tabel 2.1).

Tabel 3.7

Achteraf gezien opleiding opnieuw kiezen

Opleidingscluster		Zelfde opleiding, zelfde academie/ conser- vatorium %	Zelfde opleiding, andere academie/ conser- vatorium %	Andere hbo- opleiding %	Andere opleiding %	Niet studeren %
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	66	17	11	3	3
	Toegepaste beeldende kunst design	66	21	11	1	0
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	68	12	12	9	0
	Docerende beeldende kunst	61	23	12	4	0
	Totaal	66	19	11	3	1
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	62	25	6	5	2
	Docerend muziek	62	19	16	2	0
	Uitvoerend theater	66	34	0	0	0
	Docerend theater	64	15	19	2	0
	Totaal	62	24	8	4	1
Totaal kuo		64	21	10	3	1
Totaal hbo		63	13	17	7	1

Uit tabel 3.7 komt verder naar voren dat afgestudeerden toegepaste beeldende kunst audiovisueel het vaakst zeggen dat ze opnieuw voor dezelfde opleiding en academie zouden kiezen (68%). Docenten beeldende kunst doen dit het minst vaak (61%). Dit geeft aan dat de verschillen tussen de opleidingsclusters wat dit betreft vrij gering zijn. Afgestudeerden uitvoerend theater zijn het vaakst tevreden over de gemaakte opleidingskeuze; zij geven allen aan opnieuw voor dezelfde opleiding te kiezen. Wel geeft 34% van de afgestudeerden uitvoerend theater aan te kiezen voor een andere academie. Verder blijkt dat relatief veel docenten muziek en docenten theater aangeven dat ze achteraf gezien een andere hbo-opleiding zouden hebben gekozen.

3.5 Deelname aan verder onderwijs

Na het behalen van het diploma betreedt een groot deel van de afgestudeerde kunstenaars de arbeidsmarkt. Een kleiner deel van de afgestudeerde kunstenaars besluit echter verder te studeren en stroomt door naar een vervolgopleiding. In deze paragraaf wordt gekeken naar de deelname aan regulier vervolgonderwijs. Ook degenen die doorstromen naar de arbeidsmarkt kunnen nieuwe kennis en

vaardigheden opdoen, bijvoorbeeld in de vorm van cursussen en bedrijfsopleidingen. De deelname aan bijscholing wordt aan het einde van deze paragraaf besproken.

Deelname aan regulier onderwijs

Tabel 3.8 laat het percentage afgestudeerde kunstenaars zien dat kiest voor een vervolgopleiding. Tevens is vermeldt of het een voltijd- of deeltijdvariant betreft.

Tabel 3.8

Doorstroom van afgestudeerde kunstenaars naar een vervolgopleiding

Opleidingscluster		Vergoopleiding gevolgd	Waarvan:	
		%	Voltijd- variant %	Deeltijd- variant %
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	20	95	5
	Toegepaste beeldende kunst design	14	76	24
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	11	82	18
	Docerende beeldende kunst	24	76	24
	Totaal	16	83	17
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	35	90	10
	Docerend muziek	21	71	29
	Uitvoerend theater	20	80	20
	Docerend theater	20	88	12
	Totaal	30	87	13
Totaal kuo		22	85	15
Totaal hbo		24	65	35

Tabel 3.8 laat zien dat 22% van de afgestudeerde kunstenaars doorstroomt naar een vervolgopleiding. Afgestudeerden uitvoerend muziek besluiten na afronding van de opleiding het vaakst te kiezen voor een vervolgopleiding. Dit komt omdat veel musici doorstromen naar de voortgezette opleiding muziek. Daarnaast blijkt dat veel docenten beeldende kunst kiezen voor een vervolgopleiding. Verder laat tabel 3.8 zien dat afgestudeerde kunstenaars vrijwel even vaak als de gemiddelde hbo'er doorstroomt naar een vervolgopleiding. Daarbij kiezen kunstenaars vaker dan hbo-afgestudeerden voor een voltijdse vervolgopleiding.

Aan de afgestudeerde kunstenaars die verder studeren is gevraagd voor welke vervolgopleiding ze hebben gekozen. In tabel 3.9 zijn de meest voorkomende vervolgoopleidingen¹¹ die de verder studerende kunstenaars hebben genoemd vermeld (aandeel tenminste 5%). Deze tabel laat zien dat verder studerende kunstenaars meestal kiezen voor een vervolgoopleiding in de sfeer van de kunst. Het merendeel van de beeldend kunstenaars en podiumkunstenaars kiest voor een vervolgoopleiding in de sector hbo taal en cultuur (zowel regulier als tweede fase) of de sector wo taal & cultuur. Een klein deel van de verder studerende kunstenaars kiest voor een opleiding in de sector hbo techniek of wo gedrag en maatschappij.

11. Verder studerende kunstenaars hebben zelf aangegeven welke vervolgoopleiding ze hebben gekozen. Het is mogelijk dat ze daarbij niet expliciet hebben aangegeven of de vervolgoopleiding een tweede fase opleiding betreft. Hierdoor kan in tabel 3.9 het aandeel hbo taal en cultuur enigszins zijn overschat, en het aandeel hbo tweede fase taal en cultuur enigszins zijn onderschat.

Tabel 3.9

Meest voorkomende vervolgoopleidingen van afgestudeerde kunstenaars die doorstromen naar een reguliere vervolgoopleiding*

Opleidingscluster		%
Beeldende kunst	hbo taal en cultuur	35
	wo taal & cultuur	27
	hbo tweede fase taal & cultuur	10
	hbo techniek	6
	wo gedrag & maatschappij	5
Podium kunsten	hbo taal & cultuur	50
	hbo tweede fase taal & cultuur	23
	wo gedrag & maatschappij	6
	wo taal & cultuur	5
Totaal	hbo taal & cultuur	44
	hbo tweede fase taal & cultuur	18
	wo taal & cultuur	13
	wo gedrag & maatschappij	6

* aandeel tenminste 5%

Zijn kunstenaars die doorstromen naar een vervolgoopleiding tevreden over de aansluiting tussen de afgesloten kunstopleiding en de vervolgoopleiding? In tabel 3.10 is het aandeel verder studerende kunstenaars weergegeven die de aansluiting tussen de gevolgde opleiding en de vervolgoopleiding goed/voldoende of matig/slecht vindt. Kunstenaars zijn over het algemeen positief over deze aansluiting. In totaal 82% van de verder studerende kunstenaars geeft aan de aansluiting tussen kunstopleiding en vervolgoopleiding voldoende tot goed te vinden. Verder studerende kunstenaars verschillen wat dit betreft weinig van andere verder studerende hbo'ers. Docenten muziek zijn het meest tevreden over de aansluiting tussen de gevolgde opleiding en de vervolgoopleiding. Bij toegepaste beeldende kunst design, docenten beeldende kunst en docenten theater is echter het percentage verder studerende kunstenaars die de aansluiting tussen de gevolgde opleiding en de vervolgoopleiding goed of voldoende vindt gemiddeld genomen iets lager.

Tabel 3.10

Oordeel over aansluiting kunstopleiding - vervolgoopleiding

Opleidingscluster		Goed/voldoende %	Matig/slecht %
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	88	12
	Toegepaste beeldende kunst design	78	22
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	80	20
	Docerende beeldende kunst	73	27
	Totaal	80	20
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	84	16
	Docerend muziek	93	7
	Uitvoerend theater	80	20
	Docerend theater	76	24
	Totaal	84	16
Totaal kuo		82	18
Totaal hbo		83	17

Deelname aan bijscholing

Ook voor kunstenaars die doorstromen naar de arbeidsmarkt bestaat de mogelijkheid nieuwe kennis en vaardigheden op te doen. Dit kan onder meer door een cursus of bedrijfsopleiding te volgen. In tabel 3.11 is de deelname aan cursussen en bedrijfsopleidingen na verlaten van de academie/conservatorium onder afgestudeerde kunstenaars weergegeven. Het betreft voor het werk relevante cursussen of bedrijfsopleidingen, dus geen hobbycursussen.

Tabel 3.11

Deelname cursus/bedrijfsopleiding

Opleidingscluster		Sinds verlaten academie/conservatorium %
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	17
	Toegepaste beeldende kunst design	16
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	19
	Docerende beeldende kunst	19
	Totaal	17
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	14
	Docerend muziek	19
	Uitvoerend theater	5
	Docerend theater	8
	Totaal	13
Totaal kuo		15
Totaal hbo		36

Uit tabel 3.11 komt naar voren dat in totaal 15% van de kunstenaars een cursus of bedrijfsopleiding heeft gevolgd sinds het verlaten van de academie of conservatorium. Dit percentage ligt voor hbo'ers veel hoger (36%). Dit kan worden verklaard door het feit dat kunstenaars minder vaak werkzaam zijn in loondienst bij een werkgever dan andere hbo-afgestudeerden. Kunstenaars zijn vaker werkzaam als zelfstandige of freelancer (zie tabel 4.9). Voor afgestudeerden die werkzaam zijn in loondienst bij een werkgever bestaan meer mogelijkheden om deel te nemen aan cursussen of bedrijfsopleidingen dan voor een zelfstandige of freelancer (ROA, 2002).¹² Overigens blijkt uit tabel 3.11 dat afgestudeerden theater het minst vaak na het verlaten van de opleiding hebben deelgenomen aan cursussen of bedrijfsopleidingen.

Er kunnen verschillende redenen zijn om een cursus of bedrijfsopleiding te volgen. Kunstenaars kunnen bijvoorbeeld aangeven een tekort aan kennis en vaardigheden te hebben of de cursus kan worden verplicht door de werkgever. In tabel 3.12 zijn zes mogelijke redenen voor deelname aan een cursus of bedrijfsopleiding weergegeven. De belangrijkste redenen voor afgestudeerde kunstenaars om deel te nemen aan bijscholing is specialiseren in het vakgebied (32%) en een tekort aan kennis en vaardigheden (30%). Overigens verschillen beeldend kunstenaars en podiumkunstenaars hier van elkaar. Beeldend kunstenaars volgen vaak een cursus of bedrijfsopleiding vanwege een tekort aan kennis en vaardigheden, terwijl podiumkunstenaars vaak deelnemen aan een cursus of bedrijfsopleiding om zich verder te specialiseren in hun vakgebied.

12. Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (2002), Schoolverlaters tussen Onderwijs en Arbeidsmarkt, ROA-R-2002/8. Maastricht: ROA.

Tabel 3.12

Redenen voor het volgen van een cursus/bedrijfsopleiding

Opleidingscluster		Tekort kennis en vaardig- heden %	Bijblijven in vakgebied %	Speciali- seren in vak- gebied %	Door- stroom hogere functie %	Verplicht door werkgever %	Anders %
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	51	0	25	15	0	10
	Toegepaste beeldende kunst design	36	9	20	11	14	11
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	15	8	35	8	19	15
	Docerende beeldende kunst	47	0	34	0	0	19
	Totaal	39	5	25	10	9	12
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	8	4	54	4	0	31
	Docerend muziek	27	0	42	0	23	8
	Uitvoerend theater	x	x	x	x	x	x
	Docerend theater	25	0	50	25	0	0
	Totaal	12	8	48	4	5	23
Totaal kuo		30	6	32	8	8	16
Totaal hbo		20	7	30	11	26	7

x = te weinig waarneming

4 Kunstenaars op de arbeidsmarkt, meting 2001

In dit hoofdstuk staat de arbeidsmarktpositie van afgestudeerden die in het studiejaar 1999-2000 de opleiding in het kunstonderwijs hebben afgerond centraal. Eerst wordt het zoekgedrag naar werk besproken. Hebben afgestudeerde kunstenaars binnen of buiten het eigen vakgebied naar betaald werk gezocht? Daarna wordt bekeken hoe lang kunstenaars na het afstuderen werkloos zijn geweest en hoeveel kunstenaars anderhalf jaar na afstuderen betaald werk hebben gevonden? Vervolgens wordt ingegaan op de arbeidsmarktpositie van de werkzame kunstenaars. Besproken wordt onder meer de beloning van kunstenaars, de aansluiting tussen de gevolgde opleiding en het gevonden werk en de aard van de aanstelling.

In tabel 4.1 wordt ingegaan op het zoekgedrag van afgestudeerde kunstenaars naar werk. Deze tabel laat het percentage afgestudeerde kunstenaars zien dat naar betaald werk heeft gezocht, en of het daarbij gaat om werkzaamheden binnen of buiten het eigen vakgebied. Van de afgestudeerde kunstenaars heeft in totaal 64% naar betaald werk gezocht.¹³ Voor meer van de helft bestaat deze groep uit kunstenaars die uitsluitend hebben gezocht naar werk in het eigen vakgebied. Overigens hebben maar weinig autonoom beeldend kunstenaars uitsluitend naar werk in het eigen vakgebied gezocht (12%). Verder heeft ongeveer 36% van de werkzoekende kunstenaars zowel binnen als buiten het eigen vakgebied naar werk gezocht. Vooral veel autonoom beeldend kunstenaars, docenten beeldende kunst en docenten theater hebben zowel binnen als buiten het eigen vakgebied naar werk gezocht. Een tiende van de werkzoekende kunstenaars heeft uitsluitend buiten het eigen vakgebied naar werk gezocht.

Tabel 4.1

Zoeken naar betaald werk binnen of buiten het eigen vakgebied

Opleidingscluster		Naar betaald werk gezocht	Waarvan:		
			Binnen vakgebied	Binnen en buiten vakgebied	Buiten vakgebied
		%	%	%	%
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	44	12	63	25
	Toegepaste beeldende kunst design	64	61	33	6
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	60	62	33	4
	Docerende beeldende kunst	72	39	52	9
	Totaal	59	48	42	10
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	67	61	27	12
	Docerend muziek	69	62	25	13
	Uitvoerend theater	82	68	26	6
	Docerend theater	88	54	46	0
	Totaal	70	61	28	10
Totaal		64	54	36	10

De redenen dat afgestudeerden (ook) buiten het eigen vakgebied naar werk hebben gezocht zijn; een veranderde/bredere interesse bij mijzelf (29%), te weinig werk in het eigen vakgebied (23%), in eigen vakgebied niet voldoende te verdienen (12%), te weinig werkervaring voor werk in eigen vakgebied (10%),

13. De rest heeft niet naar werk gezocht, bijvoorbeeld omdat zij werk hebben gekregen zonder te hebben gezocht, of omdat zij ervoor hebben gekozen full-time verder te leren.

opleiding biedt geen aansluiting op werk in eigen vakgebied (7%), opleiding gevolgd voor eigen ontplooiing (3%) en andere reden (17%) (zie tabel 7 van Bijlage 2).

Tabel 4.2

Aantal dagen die afgestudeerde kunstenaars onvrijwillig werkloos zijn geweest voor begin van de eerste betaalde werkzaamheden

Opleidingscluster	Aantal dagen Gem.
Beeldende kunst	
Autonoom beeldende kunst	30
Toegepaste beeldende kunst design	26
Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	23
Docerende beeldende kunst	15
Totaal	25
Podiumkunsten	
Uitvoerend muziek	12
Docerend muziek	5
Uitvoerend theater	31
Docerend theater	15
Totaal	13
Totaal kuo	20
Totaal hbo	11

Tabel 4.2 vermeldt het aantal dagen die afgestudeerde kunstenaars onvrijwillig werkloos zijn geweest voordat ze zijn begonnen met de eerste betaalde werkzaamheden. Deze tabel laat zien dat beeldend kunstenaars gemiddeld genomen 25 dagen onvrijwillig werkloos zijn geweest voor het begin van de eerste betaalde werkzaamheden en podiumkunstenaars 13 dagen. Voor beeldend kunstenaars geldt dat docenten beeldende kunst het minst lang onvrijwillig werkloos zijn geweest (gemiddeld 15 dagen). Bij podiumkunstenaars is deze periode het minst lang voor docenten muziek (gemiddeld 5 dagen). Verder blijkt uit deze tabel dat afgestudeerde kunstenaars ongeveer twee maal zo lang onvrijwillig werkloos zijn geweest voor het begin van de eerste betaalde werkzaamheden dan de gemiddelde hbo-afgestudeerde.

Tabel 4.3

Afgestudeerde kunstenaars verbijzonderd naar inschrijving en gebruik maken van de Wet Inkomensvoorziening Kunstenaars (WIK)

Opleidingscluster	Gebruik maken van de WIK %
Beeldende kunst	
Autonoom beeldende kunst	43
Toegepaste beeldende kunst design	22
Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	13
Docerende beeldende kunst	16
Totaal	25
Podiumkunsten	
Uitvoerend muziek	14
Docerend muziek	9
Uitvoerend theater	27
Docerend theater	23
Totaal	16
Totaal	21

Tabel 4.3 laat het gebruik van de WIK door afgestudeerde kunstenaars zien. De WIK (Wet Inkomensvoorziening Kunstenaars), die in januari 1999 is ingevoerd, richt zich op startende kunstenaars die hun kunstvakopleiding hebben afgerond. De WIK vervangt de bijstand en biedt kunstenaars de

mogelijkheid om een beroepspraktijk als kunstenaar op te bouwen, om zodoende uiteindelijk van de inkomsten uit hun beroep te kunnen leven zonder WIK of uitkeringen. Overigens kunnen kunstenaars kiezen of ze gebruik maken van de WIK of de Algemene bijstandsuitkering (Abw). Uit tabel 4.3 blijkt dat van de kunstenaars die in 1999/2000 hun diploma in het kunstonderwijs hebben behaald 21% gebruik maakt van de WIK. Dit is 5%-punt meer dan voor de afgestudeerde kunstenaars van de lichting 1998/1999. Veel autonoom beeldend kunstenaars maken gebruik van de WIK (43%),¹⁴ terwijl maar weinig docerende musici een beroep doen op de WIK (9%).

Hebben de afgestudeerde kunstenaars die zich aanbieden op de arbeidsmarkt anderhalf jaar na het verlaten van de opleiding betaald werk gevonden? In tabel 4.4 is het percentage afgestudeerde kunstenaars weergegeven dat zich op de arbeidsmarkt aanbiedt (en daarmee tot de beroepsbevolking behoort), en daarvan het percentage kunstenaars dat tot de werkloze beroepsbevolking gerekend moet worden.¹⁵

Tabel 4.4
Werkloosheid onder afgestudeerde kunstenaars

Opleidingscluster		Aanbieden op de arbeidsmarkt %	Waarvan: werkloze beroepsbevolking %
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	57	14
	Toegepaste beeldende kunst design	87	7
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	93	3
	Docerende beeldende kunst	89	9
	Totaal	81	8
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	68	8
	Docerend muziek	76	10
	Uitvoerend theater	70	9
	Docerend theater	79	8
	Totaal	70	8
Totaal kuo		76	8
Totaal hbo		87	3

Uit tabel 4.4 komt naar voren dat meer dan driekwart van de afgestudeerde kunstenaars de arbeidsmarkt heeft betreden anderhalf jaar na het verlaten van de kunstopleiding. Voor deze kunstenaars geldt dat 8% tot de werkloze beroepsbevolking moet worden gerekend. Bij podiumkunsten is er tussen de onderscheiden opleidingsclusters vrij weinig verschil in percentage afgestudeerden die zich aanbieden op de arbeidsmarkt en het werkloosheidspercentage. Voor beeldend kunstenaars geldt echter dat autonoom beeldend kunstenaars zich in vergelijking met de andere beeldend kunstenaars minder vaak aanbieden op de arbeidsmarkt. Daarnaast blijkt dat autonoom beeldend kunstenaars relatief vaak werkloos zijn (14%). Voor afgestudeerden toegepaste beeldende kunst audiovisueel is het werkloosheidspercentage het laagst (3%). Toch betekent dit niet dat met zekerheid kan worden gezegd dat veel autonoom beeldend

14. Overigens kan een relatief hoge deelname onder afgestudeerde kunstenaars aan de WIK van invloed zijn op andere variabelen in dit rapport. De hoogte van de WIK-uitkering is 70% van de geldende bijstandsnorm. Kunstenaars mogen de WIK-uitkering aanvullen met bijverdiensten tot maximaal 125% van de geldende bijstandsnorm. Het gevolg hiervan is dat deelname aan de WIK het inkomen van afgestudeerde kunstenaars kan beïnvloeden.

15. Tot de beroepsbevolking behoren conform CBS-definitie degenen die tenminste 12 uur per week betaald werken, degenen die werk hebben aanvaard waardoor zij tenminste 12 uur per week betaald gaan werken en degenen die ten minste 12 uur per week betaald willen werken, daarvoor beschikbaar zijn en daartoe tevens activiteiten ontplooiën. Daarnaast is als voorwaarde gesteld dat de bezigheid die het best bij de situatie van de afgestudeerde past *niet* student is. Tot de werkloze beroepsbevolking behoren afgestudeerden zonder betaald werk (of met betaald werk van minder dan 12 uur per week) die minstens 12 uur per week betaald willen werken, daarvoor direct beschikbaar zijn en bovendien actief zoeken naar betaald werk (ongeacht of men bij een CWI staat ingeschreven). Daarbij is tevens als voorwaarde gesteld dat de bezigheid die het best bij de situatie van de afgestudeerde past *niet* student is (zie ook ROA, 1998).

kunstenaars niet aan het werk zijn. Het kan namelijk zijn dat een kunstenaar wel aan het werk is, maar pas op een later tijdstip een inkomen genereert. Een autonoom beeldend kunstenaar kan bijvoorbeeld bezig zijn met het opbouwen van een oeuvre, en op het moment van ondervraging niets verkopen. In dat geval is de kunstenaar volgens de officiële definitie werkloos (of onbetaald aan het werk), terwijl het mogelijk is dat hij/zij deze kunstwerken op een later tijdstip verkoopt. Een indicatie hiervoor is het verschil tussen het werkloosheidspercentage in tabel 4.4 en het percentage kunstenaars dat (volgens eigen inschatting) aangeeft werkloos te zijn in tabel 4.5. Dit verschil laat zien dat kunstenaars zichzelf minder vaak als werkloos beschouwen wanneer hen wordt gevraagd naar de belangrijkste bezigheid die volgens henzelf de situatie op het moment van ondervraging het beste weergeeft. Volgens deze indicator is 5% van de kunstenaars werkloos.

4.1 Kenmerken van het werk van kunstenaars

In tabel 4.5 wordt ingegaan op de belangrijkste bezigheid van afgestudeerde kunstenaars anderhalf jaar na afstuderen. Deze is bepaald door afgestudeerde kunstenaars te vragen naar de positie die volgens henzelf de situatie op het moment van ondervraging het best weergeeft. Uit tabel blijkt dat 66% van de afgestudeerde kunstenaars zegt betaald werk als belangrijkste bezigheid te hebben. Daarnaast geeft 14% van de kunstenaars aan student te zijn, 3% is werkloos, 5% doet onbetaald werk en 12% heeft een andere bezigheid. Overigens zijn er verschillen tussen de onderscheiden opleidingsclusters. Minder dan de helft van de autonoom beeldend kunstenaars geeft aan dat betaald werk de belangrijkste bezigheid is. Verder blijkt dat ook vrij weinig afgestudeerden uitvoerend theater aangeven dat betaald werk voor hen de belangrijkste bezigheid is (56%). De tabel laat zien dat afgestudeerden uitvoerend theater relatief vaak zeggen werkloos te zijn of een andere bezigheid te hebben. Verder geldt dat vooral veel docenten beeldende kunst en docenten theater betaald werk als de belangrijkste bezigheid beschouwen (81%). Het relatief hoge aandeel musici dat zichzelf anderhalf jaar na afstuderen als student kwalificeert, heeft te maken met het gegeven dat een aanzienlijk deel van de afgestudeerde musici doorstroomt naar de voortgezette opleiding muziek. Tot slot blijkt dat andere hbo'ers vaker dan kunstenaars aangeven betaald werk te hebben als belangrijkste bezigheid.

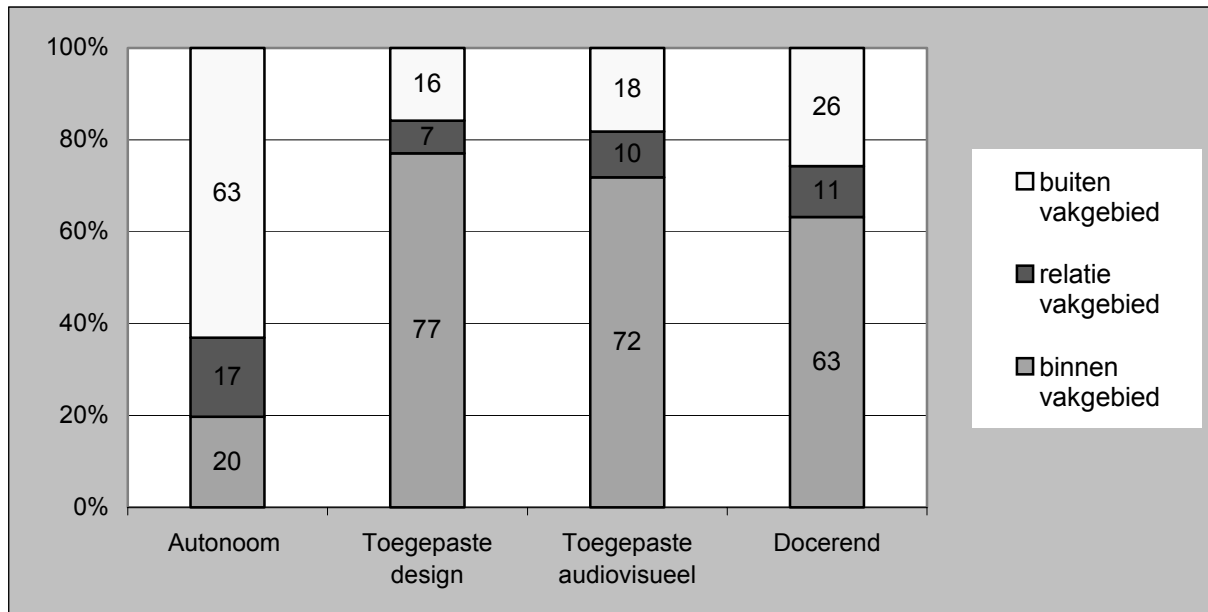
Tabel 4.5
Bezigheden afgestudeerde kunstenaars

Opleidingscluster		Betaald werk %	Student %	Werkloos %	Onbetaald werk %	Anders %
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	44	19	6	10	21
	Toegepaste beeldende kunst design	72	7	3	4	13
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	69	4	1	9	17
	Docerende beeldende kunst	81	5	0	1	13
	Totaal	65	10	4	6	16
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	66	25	2	2	5
	Docerend muziek	71	19	4	4	2
	Uitvoerend theater	56	11	12	6	16
	Docerend theater	81	11	0	0	8
	Totaal	67	21	3	3	6
Totaal kuo		66	14	3	5	12
Totaal hbo		84	12	2	1	3

Nu blijkt dat de meeste afgestudeerde kunstenaars betaalde werkzaamheden verrichten anderhalf jaar na afstuderen is de volgende vraag of deze werkzaamheden passen bij de gevolgde kunstopleiding?¹⁶ Met andere woorden vinden kunstenaars werk waarvoor ze zijn opgeleid? Figuur 4.1 (voor beeldend kunstenaars) en figuur 4.2 (voor podiumkunstenaars) laat zien of de belangrijkste werkzaamheden binnen, gerelateerd aan of buiten het vakgebied worden verricht. De belangrijkste werkzaamheden zijn de werkzaamheden waar de meeste tijd per maand aan wordt besteed. Zoals in de inleiding is vermeld, hebben kunstenaars zelf kunnen aangeven of de werkzaamheden die ze verrichten betrekking hebben op werk binnen de kunstsector, werk gerelateerd aan het kunstberoep of werk buiten de kunstsector.

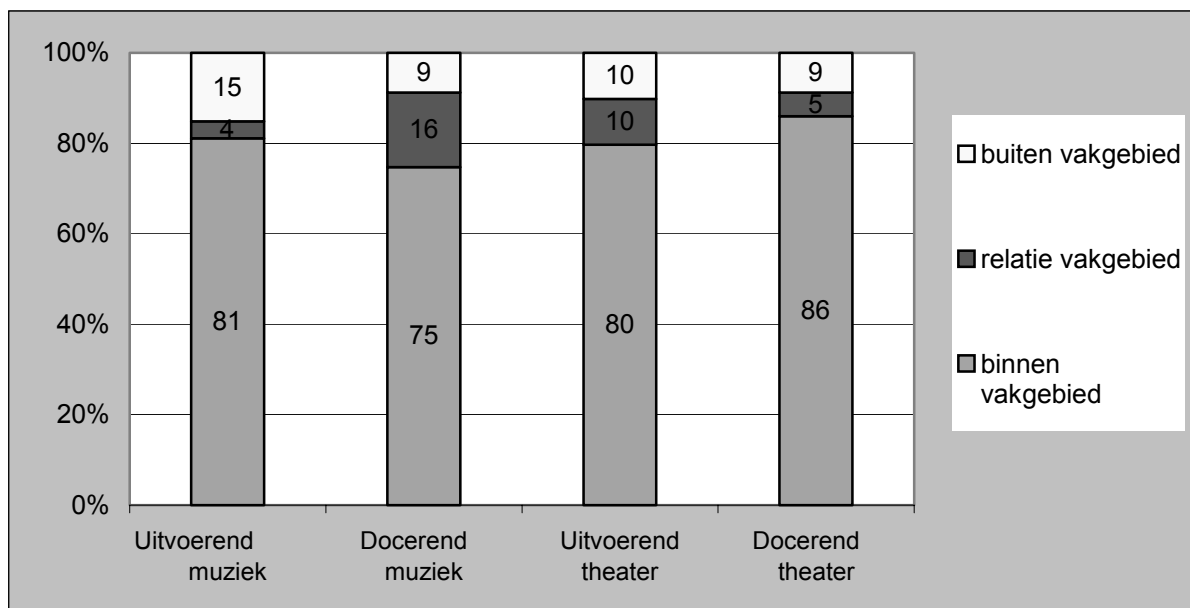
Figuur 4.1

Aard belangrijkste werkzaamheden voor afgestudeerde beeldend kunstenaars

Figuur 4.2

Aard belangrijkste werkzaamheden voor afgestudeerde podiumkunstenaars

16. Het resterende deel van hoofdstuk 4 heeft betrekking op de afgestudeerde kunstenaars die volgens de officiële definitie tot de werkzame beroepsbevolking worden gerekend.

Uit figuur 4.1 blijkt dat veel afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design en toegepaste beeldende kunst audiovisueel de belangrijkste werkzaamheden in het eigen vakgebied hebben. Voor docenten beeldende kunst geldt dit iets minder vaak en autonoom beeldend kunstenaars hebben de voornaamste werkzaamheden juist het vaakst buiten het eigen vakgebied. In tabel 4.1 is al naar voren gekomen dat weinig autonoom beeldend kunstenaars uitsluitend binnen het eigen vakgebied hebben gezocht naar werk.

Figuur 4.2 laat zien dat podiumkunstenaars gemiddeld veel vaker dan beeldend kunstenaars de belangrijkste werkzaamheden binnen het eigen vakgebied hebben. Docenten theater hebben het vaakst de voornaamste werkzaamheden in het eigen vakgebied (86%). Voor docenten muziek geldt dat ze vaker dan andere podiumkunstenaars de belangrijkste werkzaamheden gerelateerd aan het vakgebied hebben (16%). Verder blijkt dat alleen bij uitvoerende musici het percentage afgestudeerden met de voornaamste werkzaamheden buiten het eigen vakgebied hoger is dan 10%.

Tabel 4.6

Overige werkzaamheden en aard van deze werkzaamheden voor afgestudeerde kunstenaars

Opleidingscluster		Eén of meerdere (on)betalde nevenwerk- zaamheden	Waarvan:		
			Binnen vakgebied	Relatie vakgebied	Buiten vakgebied
			%	%	%
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	55	58	12	30
	Toegepaste beeldende kunst design	37	60	13	27
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	44	44	24	32
	Docerende beeldende kunst	50	55	26	19
	Totaal	43	57	16	27
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	67	80	6	14
	Docerend muziek	59	84	12	4
	Uitvoerend theater	70	86	7	8
	Docerend theater	45	72	28	0
	Totaal	64	81	8	11
Totaal		51	68	12	19

Kunstenaars hebben vaak één of meerdere (on)betalde nevenwerkzaamheden (zie tabel 4.6). Met het aanhouden van verschillende werkkringen proberen kunstenaars een redelijk stabiel inkomen te verwerven, de risico's die gepaard kunnen gaan met een artistieke beroepspraktijk zo veel mogelijk te spreiden en de tijd die zij besteden aan hun artistieke werkzaamheden te maximaliseren. Tabel 4.6 laat zien dat meer dan de helft van de afgestudeerde kunstenaars nevenwerkzaamheden verricht. Bij uitvoerend muziek en uitvoerend theater is het aandeel afgestudeerden met meerdere werkkringen het hoogst. Afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design hebben daarentegen het vaakst maar één werkring. De nevenwerkzaamheden van podiumkunstenaars vinden voornamelijk plaats in het eigen vakgebied (81%). Bij beeldend kunstenaars ligt het percentage afgestudeerden met nevenwerkzaamheden in het eigen vakgebied lager (57%). Dit betekent dat voor podiumkunstenaars zowel de belangrijkste werkzaamheden als de nevenwerkzaamheden vaker plaatsvinden in het eigen vakgebied dan voor beeldend kunstenaars.

In hoofdstuk 3 is de buitenlandervaring die de afgestudeerden tijdens de opleiding hebben opgedaan besproken. Daaruit is naar voren gekomen dat 9% van de afgestudeerden een stage in het buitenland heeft gevolgd, 12% heeft deelgenomen aan een studieonderdeel in het buitenland en 22% heeft op een

andere manier buitenlandervaring opgedaan. In tabel 4.7 wordt ingegaan op de buitenlandwerkzaamheden van kunstenaars na het behalen van het diploma. Deze tabel laat zien of de werkzaamheden die afgestudeerde kunstenaars hebben ondernomen (deels) in het buitenland zijn verricht. Dit kunnen zowel betaalde als onbetaalde werkzaamheden zijn. Met name uitvoerend musici hebben na het verlaten van de kunstopleiding in het buitenland werkzaamheden verricht. In totaal 45% van de afgestudeerden uitvoerend muziek heeft (deels) werkzaamheden verricht in het buitenland. Voor de overige podiumkunstenaars is dit percentage duidelijk lager. Voor de beeldend kunstenaars geldt dat afgestudeerden autonoom beeldende kunst en afgestudeerden toegepaste beeldende kunst audiovisueel het vaakst in het buitenland werkzaamheden hebben verricht. Ongeveer een kwart van de autonoom beeldend kunstenaars en de afgestudeerden beeldende kunst audiovisueel heeft werkzaamheden in het buitenland verricht.

Tabel 4.7

Werkzaamheden (deels) in het buitenland

Opleidingscluster		Buitenland werkzaamheden % ja
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	24
	Toegepaste beeldende kunst design	14
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	25
	Docerende beeldende kunst	13
	Totaal	16
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	45
	Docerend muziek	16
	Uitvoerend theater	22
	Docerend theater	21
	Totaal	36
Totaal		24

Tabel 4.8

Toekenning van prijzen, subsidies en dergelijke*

Opleidingscluster		Toekenning prijs en dergelijke	Waarvan:				Overig
			Prijs bij concours/ festival	Startsti- pendium/ studiebeurs/ werkbeurs	Basis- stipendium Fonds voor BKVB**	Project- subsidie/ reisbeurs	
		%	%	%	%	%	%
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	23	21	17	3	16	63
	Toegepaste beeldende kunst design	21	15	23	6	10	60
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	30	14	52	0	29	14
	Docerende beeldende kunst	15	19	17	0	8	65
	Totaal	21	17	24	4	14	56
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	13	12	23	0	41	36
	Docerend muziek	8	0	52	0	20	28
	Uitvoerend theater	27	10	20	0	70	20
	Docerend theater	14	0	0	0	11	89
	Totaal	14	9	23	0	43	36
Totaal		18	15	24	3	23	50

* meerdere antwoorden mogelijk

**Basisstipendium van het Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst

Tabel 4.8 gaat in op de toekenning van prijzen, subsidies en dergelijke die afgestudeerde kunstenaars na het verlaten van de opleiding hebben ontvangen. In deze tabel is eerst het percentage afgestudeerden weergegeven die een prijs en/of subsidie en dergelijke heeft ontvangen. Verder is in tabel 4.8 het soort prijs die kunstenaars hebben ontvangen vermeld. Deze lopen uiteen van een prijs bij een concours of festival tot een projectsubsidie of reisbeurs. In totaal heeft 18% van de kunstenaars een prijs toegekend gekregen. Beeldend kunstenaars hebben gemiddeld vaker dan podiumkunstenaars een prijs en/of subsidie en dergelijke ontvangen. Het blijkt dat docenten (beeldende kunst, muziek en theater) minder vaak een prijs, subsidie en dergelijke toegekend hebben gekregen dan andere kunstenaars. Daarnaast laat deze tabel zien dat een groot deel van de toegekende prijzen en subsidies vallen onder de categorie 'overig'. Het gaat hier vaak om prestigieuze prijzen en subsidies die zo divers zijn dat ze allen zijn opgenomen in deze categorie.

In tabel 4.9 is de aard van het dienstverband in de voornaamste werkkring weergegeven.¹⁷ Deze tabel laat zien dat het grootste deel van de afgestudeerde kunstenaars werkzaam is in loondienst bij een werkgever (64%). Daarnaast is een deel werkzaam als zelfstandige of freelancer (27%). Docenten muziek zijn relatief het vaakst werkzaam in loondienst en het minst vaak zelfstandige of freelancer. Daarnaast geldt dat ook relatief weinig docenten beeldende kunst werkzaam zijn als zelfstandige of freelancer. Uitvoerende musici en toegepaste beeldend kunstenaars audiovisueel zijn het vaakst werkzaam als zelfstandige of freelancer. Overigens zijn kunstenaars veel vaker dan de gemiddelde hbo-afgestudeerde werkzaam als zelfstandige of freelancer, terwijl hbo'ers duidelijk vaker dan kunstenaars werkzaam zijn in loondienst bij een werkgever.

Tabel 4.9

Aard dienstverband in de voornaamste werkkring

Opleidingscluster		Werk via uitzendbureau	Loondienst werkgever	Zelfstandig in eigen bedrijf of praktijk/ freelance	overig
		%	%	%	%
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	6	65	28	1
	Toegepaste beeldende kunst design	4	67	25	4
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	3	57	35	5
	Docerende beeldende kunst	9	64	17	9
	Totaal	5	65	25	4
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	2	54	38	6
	Docerend muziek	0	86	10	4
	Uitvoerend theater	0	70	21	10
	Docerend theater	3	72	22	3
	Totaal	1	62	31	6
Totaal kuo		4	64	27	5
Totaal hbo		4	90	2	4

Tabel 4.10 vermeldt de zekerheid van het werk in de voornaamste werkkring. Weergegeven is het percentage kunstenaars met een flexibel dienstverband. Een flexibele dienstverband betreft een aanstelling als uitzendkracht, oproepkracht en dergelijke of een aanstelling in tijdelijke loondienst met een contract korter dan één jaar. Van de kunstenaars heeft 15% een flexibele aanstelling in de voornaamste werkkring. Beeldend kunstenaars werken vaker flexibel dan podiumkunstenaars. Met name veel afgestu-

17. De categorie 'overig' bestaat voornamelijk uit afgestudeerden die werkzaam zijn als oproepkracht, werkzaam zijn in het bedrijf van de ouders of partner of gesubsidieerde arbeid verrichten via de WIW (Wet Inschakeling Werkzoekenden).

deerden toegepaste beeldende kunst audiovisueel hebben een flexibel dienstverband (26%), terwijl het aandeel afgestudeerden met een flexibele arbeidsrelatie bij docenten muziek het laagst is (6%). Verder blijkt dat afgestudeerde kunstenaars vaker werkzaam zijn in een flexibel dienstverband dan hbo-afgestudeerden.

Tabel 4.10

Aard van de aanstelling in de voornaamste werkring

Opleidingscluster		Flexibel dienstverband % ja
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	21
	Toegepaste beeldende kunst design	13
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	26
	Docerende beeldende kunst	22
	Totaal	17
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	13
	Docerend muziek	6
	Uitvoerend theater	x
	Docerend theater	11
	Totaal	11
Totaal kuo		15
Totaal hbo		10

x = te weinig waarnemingen

4.2 Beloning van werkzame kunstenaars

In deze paragraaf wordt uitgebreid ingegaan op de beloning van kunstenaars. Eerst worden de inkomsten die afgestudeerde kunstenaars hebben gegenereerd uit werkzaamheden in het eigen vakgebied besproken. Vervolgens wordt ingegaan op de totale inkomsten van kunstenaars. Tot de totale inkomsten van kunstenaars worden hier gerekend de inkomsten uit primair artistieke bezigheden, aanverwante bezigheden, niet-verwante bezigheden, subsidies en uitkeringen. De beroepskosten van kunstenaars kunnen soms behoorlijk oplopen. Om een zuiver beeld te krijgen van de werkelijke beloning van kunstenaars wordt daarom rekening gehouden met de beroepskosten die kunstenaars hebben bij het uitoefenen van hun werkzaamheden. Tot slot wordt aan het einde van dit hoofdstuk ingegaan op de inkomsten van kunstenaars in de voornaamste werkring (de werkring waaraan kunstenaars de meeste tijd besteden per maand). Besproken wordt het bruto uurloon, het aantal gewerkte uren en het maandinkomen van kunstenaars in de voornaamste werkring.

Inkomsten uit eigen vakgebied

In tabel 4.11 zijn de inkomsten van kunstenaars weergegeven die zijn gegenereerd uit werkzaamheden binnen het eigen vakgebied (vóór aftrek van eventuele beroepskosten). In totaal hebben afgestudeerde kunstenaars gemiddeld 1224 euro bruto per maand verdiend met werkzaamheden binnen het eigen vakgebied. Dit is minder dan in meetjaar 2000 (1433 euro). In hoofdstuk 2 van dit rapport is al geconstateerd dat de stijging van de lonen onder afgestudeerde kunstenaars - die de afgelopen jaren heeft plaatsgevonden - zich niet voortzet, maar dat de lonen ten opzichte van vorig jaar zijn gedaald. Voor de beeldend kunstenaars geldt dat afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design het hoogste inkomsten hebben met werkzaamheden in het eigen vakgebied (1388 euro). Bij de podiumkunstenaars zijn de inkomsten uit het eigen vakgebied het hoogst voor afgestudeerden uitvoerend theater (1449 euro). Voor autonoom beeldend kunstenaars geldt dat de inkomsten uit het eigen vakgebied sterk achterblijven bij die van de andere kunstenaars (545 euro).

Tabel 4.11

Inkomsten uit eigen vakgebied (in euro's) (inclusief beroepskosten) per maand

Opleidingscluster		Totaal Gem.
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	545
	Toegepaste beeldende kunst design	1388
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	1179
	Docerende beeldende kunst	1114
	Totaal	1240
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	1142
	Docerend muziek	1341
	Uitvoerend theater	1449
	Docerend theater	1143
	Totaal	1202
Totaal		1224

Bij het uitoefenen van werkzaamheden maken veel kunstenaars kosten. Deze kosten kunnen uiteenlopen van bijvoorbeeld de huur van een werkruimte, gemaakte reiskosten of de kosten van het materiaal voor het vervaardigen van kunstwerken et cetera. Omdat de beroepskosten van kunstenaars behoorlijk kunnen oplopen moet hiermee rekening worden gehouden wanneer we uitspraken doen over de inkomsten van kunstenaars. In tabel 4.12 wordt eerst ingegaan op de kosten die kunstenaars hebben gemaakt met werkzaamheden in het eigen vakgebied. In tabel 4.13 worden deze beroepskosten vervolgens afgetrokken van de inkomsten van kunstenaars in het eigen vakgebied.

Tabel 4.12

Beroepskosten in eigen vakgebied (in euro's) per jaar

Opleidingscluster		Beroeps- kosten	Huur en inrichting atelier/ werk- ruimte	Materia- len, kleding en appara- tuur	Produc- tieorgani- satie- kosten, drukwerk	Reis- kosten	Overige beroeps- kosten	Totaal
		%	gem.	gem.	gem.	gem.	gem.	gem.
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	93	1421	2157	498	365	605	4736
	Toegepaste beeldende kunst design	67	835	1840	634	833	629	3353
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	68	812	1758	289	550	440	2920
	Docerende beeldende kunst	70	858	1235	435	470	529	2361
	Totaal	70	961	1800	538	687	588	3352
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	91	306	1174	199	1244	615	2961
	Docerend muziek	56	267	715	317	432	83	1155
	Uitvoerend theater	81	,	239	391	547	572	1473
	Docerend theater	65	185	239	156	499	180	749
	Totaal	81	276	987	227	1019	563	2425
Totaal		75	741	1421	399	844	574	2927

, = komt niet voor

In tabel 4.12 is het percentage kunstenaars die met werkzaamheden in het eigen vakgebied beroepskosten hebben gemaakt vermeld (voor het jaar 2001). In totaal 75% van de afgestudeerde kunstenaars heeft

beroepskosten gemaakt met werkzaamheden in het eigen vakgebied. Met name bij autonoom beeldend kunstenaars en uitvoerende musici is het percentage afgestudeerden die beroepskosten hebben in het eigen vakgebied hoog (meer dan 90%). Voor docenten muziek geldt daarentegen dat minder dan 60% beroepskosten maakt met werkzaamheden in het eigen vakgebied. Verder laat tabel 4.12 zien welke beroepskosten afgestudeerde kunstenaars in het eigen vakgebied hebben gemaakt. Voor vijf verschillende posten zijn de gemaakte kosten (gemiddeld) weergegeven en de totale kosten (gemiddeld). In totaal hebben de afgestudeerde kunstenaars met werkzaamheden in het eigen vakgebied gemiddeld 2927 euro aan beroepskosten gemaakt (ongeveer 245 euro per maand). Dit is vergelijkbaar met de meting voor het jaar 2000. Van de beelden kunstenaars hebben autonoom beeldend kunstenaars in totaal de hoogste beroepskosten (gemiddeld 4736 euro). Vooral materialen, kleding en apparatuur is een belangrijke kostenpost voor autonoom beeldend kunstenaars. Dit geldt overigens ook voor de andere beeldend kunstenaars. Voor podiumkunstenaars geldt dat uitvoerende musici bij de werkzaamheden in het eigen vakgebied in totaal de hoogste beroepskosten hebben (2961 euro). Voor uitvoerend musici zijn materialen, kleding en apparatuur en reiskosten de voornaamste beroepskosten.

Tabel 4.13

Inkomsten uit eigen vakgebied minus beroepskosten (in euro's) per maand

Opleidingscluster		Totaal Gem.
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	150
	Toegepaste beeldende kunst design	1109
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	936
	Docerende beeldende kunst	917
	Totaal	961
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	895
	Docerend muziek	1245
	Uitvoerend theater	1326
	Docerend theater	1081
	Totaal	1000
Totaal		980

Tabel 4.13 geeft de inkomsten van kunstenaars uit het eigen vakgebied minus de beroepskosten in het eigen vakgebied. De inkomsten voor afgestudeerde kunstenaars na aftrek van beroepskosten zijn gemiddeld 980 euro per maand (vorige meting 1188 euro). Kunstenaars uitvoerend theater hebben na aftrek van de beroepskosten de hoogste beloning met werkzaamheden uit het eigen vakgebied. Verder laat deze tabel zien dat na aftrek van de beroepskosten autonoom beeldend kunstenaars weinig verdienen met werkzaamheden in het eigen vakgebied (150 euro per maand). Deels heeft dit te maken met het feit dat autonoom beeldend kunstenaars gemiddeld de hoogste beroepskosten hebben. Daarnaast geldt dat autonoom beeldend kunstenaars meer verdienen met werkzaamheden buiten het vakgebied dan met werkzaamheden binnen het vakgebied (zie tabel 4.14). Op zich is dit niet vreemd omdat voor veel autonoom beeldend kunstenaars geldt dat ze bezig zijn met het opbouwen van een oeuvre. Om de tijd die wordt besteed aan hun artistieke werkzaamheden te maximaliseren en toch een redelijk stabiel inkomen te verwerven, proberen autonoom beeldend kunstenaars verschillende werkkringen aan te houden. In de praktijk betekent dit dat autonoom beeldend kunstenaars kort na het afstuderen meer verdienen met werkzaamheden buiten het eigen vakgebied dan met werkzaamheden in het eigen vakgebied. Op deze manier subsidiëren autonoom beeldend kunstenaars hun artistieke werkzaamheden (deels) met geld dat zij elders verdienen.

Tabel 4.14

Totale inkomsten (in euro's) uit verschillende werkzaamheden, subsidies, en uitkeringen (inclusief beroepskosten) per maand

Opleidingscluster		In eigen vakgebied		Gerelateerd aan vakgebied		Buiten eigen vakgebied		Subsidies		Uitkeringen*		Totaal	
		Gem.	Som %	Gem.	Som %	Gem.	Som %	Gem.	Som %	Gem.	Som %	Gem.	Som=100%
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	545	24	601	14	813	47	7	0	559	16	1114	157466
	Toegepaste beeldende kunst design	1388	78	882	7	713	11	7	0	487	4	1471	782418
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	1179	71	492	5	862	20	,	,	478	3	1406	131475
	Docerende beeldende kunst	1114	63	586	13	860	20	99	2	432	4	1365	170800
	Totaal	1240	68	705	9	782	18	16	0	504	5	1393	1242159
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	1142	76	441	4	916	18	91	1	373	2	1389	496895
	Docerend muziek	1341	73	871	20	1441	7	,	,	,	,	1649	130742
	Uitvoerend theater	1449	87	562	6	480	5	,	,	681	2	1581	86896
	Docerend theater	1143	78	945	12	651	6	,	,	817	5	1393	76949
	Totaal	1202	77	643	8	895	14	70	1	462	2	1447	791481
Totaal		1224	71	682	8	816	16	27	0	496	4	1413	2033640

* Wik-uitkering en andere uitkeringen (WW, bijstand en dergelijke)

, = komt niet voor

Totale inkomsten

Het voorgaande heeft laten zien dat een deel van de kunstenaars van de inkomsten uit het eigen vakgebied alléén niet rond kunnen komen. Veel afgestudeerde kunstenaars verrichten daarom (neven) werkzaamheden die gerelateerd zijn aan of buiten het eigen vakgebied liggen. Daarnaast kunnen kunstenaars inkomsten hebben uit subsidies en uitkeringen. Tabel 4.14 vermeldt de totale inkomsten van kunstenaars. Weergegeven zijn de inkomsten verkregen uit werkzaamheden binnen, gerelateerd aan en buiten het vakgebied alsmede de inkomsten uit subsidies en uitkeringen (vóór aftrek van eventuele beroepskosten). Tevens laat deze tabel de bijdrage zien die de verschillende werkzaamheden, subsidies en uitkeringen aan de totale inkomsten van alle kunstenaars tezamen leveren (som %).

Uit deze tabel blijkt dat de totale inkomsten van kunstenaars anderhalf jaar na afstuderen gemiddeld 1413 euro per maand bedragen (vorige meting 1566 euro). Hiervan is 71% afkomstig is uit werkzaamheden in het eigen vakgebied (vorige meting 76%), 8% wordt gegenereerd uit werkzaamheden gerelateerd aan het vakgebied (vorige meting 12%), 16% uit werkzaamheden buiten het vakgebied (vorige meting 9%) en 4% is afkomstig uit subsidies en uitkeringen (vorige meting 3%). Opvallend hieraan is dat kunstenaars vergeleken met een jaar geleden een groter deel van de inkomsten genereren uit werkzaamheden buiten hun vakgebied. Bij autonoom beeldend kunstenaars zijn de inkomsten relatief het vaakst (47%) afkomstig buiten het eigen vakgebied. Daarnaast is 16% van de inkomsten bij autonoom beeldend kunstenaars afkomstig van uitkeringen (Wik-uitkering of een andere uitkering). Uiteindelijk blijkt dan dat het totale inkomen van autonoom beeldend kunstenaars minder ver achterblijft bij die van andere afgestudeerden wanneer de inkomsten uit de verschillende werkzaamheden, subsidies en uitkeringen worden meegerekend.

Tabel 4.15

Beroepskosten uit verschillende werkzaamheden (in euro's) per jaar

Opleidingscluster		Beroeps- kosten	Huur en inrichting atelier/ werk- ruimte	Materia- len, kleding en appara- tuur	Produc- tie- organi- satie- kosten, drukwerk	Reis- kosten	Overige beroeps- kosten	Totaal
		%	gem.	gem.	gem.	gem.	gem.	gem.
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	84	1215	1597	592	313	478	3284
	Toegepaste beeldende kunst design	63	749	1531	536	702	453	3218
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	63	554	1844	287	511	375	3476
	Docerende beeldende kunst	74	775	1301	357	474	389	2439
	Totaal	68	833	1547	485	581	439	3136
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	89	270	1122	171	1053	507	2946
	Docerend muziek	51	267	715	317	411	83	1081
	Uitvoerend theater	82	,	230	391	541	572	1414
	Docerend theater	64	146	225	138	519	160	805
	Totaal	79	249	959	199	897	479	2414
Totaal		72	655	1312	371	718	457	2844

, = komt niet voor

Tabel 4.15 gaat in op de beroepskosten die zijn gemaakt bij het uitoefenen van verschillende werkzaamheden. Deze tabel verschilt van tabel 4.12 die alleen betrekking heeft op de beroepskosten uit werkzaamheden in het eigen vakgebied. Van de afgestudeerde kunstenaars heeft in totaal 72% bij het uitoefenen van de verschillende werkzaamheden beroepskosten gemaakt. Met het verrichten van deze

werkzaamheden hebben kunstenaars gemiddeld in totaal 2844 euro aan beroepskosten gemaakt (voor het jaar 2001). Opnieuw blijkt dat autonoom beeldend kunstenaars en uitvoerende musici het vaakst beroepskosten hebben gemaakt. Daarnaast geldt hier dat de totale beroepskosten uit verschillende werkzaamheden voor autonoom beeldend kunstenaars, toegepaste beeldend kunstenaars design en toegepaste beeldend kunstenaars audiovisueel vrijwel gelijk zijn. Voor podiumkunstenaars geldt dat uitvoerende musici veruit de meeste beroepskosten hebben gemaakt met het verrichten van verschillende werkzaamheden. Materialen, kleding en apparatuur blijkt voor veel kunstenaars de grootste kostenpost te zijn. Daarnaast geldt vooral voor uitvoerende musici dat de reiskosten behoorlijk kunnen oplopen.

Ten slotte zijn in tabel 4.16 de inkomsten van kunstenaars uit verschillende werkzaamheden, subsidies en uitkeringen minus de beroepskosten weergegeven. De totale inkomsten minus de gemiddelde beroepskosten zijn voor afgestudeerde kunstenaars gemiddeld 1176 euro per maand (vorige meting 1313 euro). Docenten muziek hebben na aftrek van de beroepskosten de hoogste beloning. Daarnaast is ook het inkomen van kunstenaars uitvoerend theater relatief hoog. Voor beeldend kunstenaars geldt dat afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design het hoogste inkomen hebben na aftrek van beroepskosten.

Tabel 4.16

Totale inkomsten uit verschillende werkzaamheden, subsidies en uitkeringen minus beroepskosten (in euro's) per maand

Opleidingscluster		Totaal gem.
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	840
	Toegepaste beeldende kunst design	1203
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	1116
	Docerende beeldende kunst	1162
	Totaal	1132
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	1144
	Docerend muziek	1559
	Uitvoerend theater	1463
	Docerend theater	1326
	Totaal	1246
Totaal		1176

Inkomsten uit voornaamste werkkring

De tabellen 4.17 tot en met 4.19 gaan over de voornaamste werkkring van afgestudeerde kunstenaars (werkzaamheden waaraan de meeste tijd per maand wordt besteed). Tabel 4.17 vermeldt het bruto uurloon van afgestudeerde kunstenaars in de voornaamste werkkring. Wanneer de voornaamste werkkring in het eigen vakgebied ligt is het gemiddeld bruto uurloon van kunstenaars 10,85 euro. Dit is iets lager dan de vorige meting (11,10 euro). Vooral voor docenten beeldende kunst en docenten muziek is het bruto uurloon hoog bij werkzaamheden in het eigen vakgebied (meer dan 13 euro per uur). Daarnaast geldt dat het bruto uurloon het hoogst is bij kunstenaars waarvan de voornaamste werkzaamheden gerelateerd zijn aan het vakgebied (11,60 euro). Dit komt voornamelijk omdat het bruto uurloon hoog is voor docenten muziek en docenten theater met de belangrijkste werkzaamheden gerelateerd aan het vakgebied. Het bruto uurloon van autonoom beeldend kunstenaars is daarentegen relatief laag. Dit geldt zowel voor werkzaamheden in het eigen vakgebied als voor werkzaamheden gerelateerd aan en de werkzaamheden buiten het eigen vakgebied. Daarnaast is ook dat het bruto uurloon voor afgestudeerden toegepaste beeldende kunst audiovisueel vrij laag als het gaat om werkzaamheden in het eigen vakgebied of gerelateerd aan het vakgebied.

Tabel 4.17

Bruto uurloon voornaamste werkkring (in euro's)

Opleidingscluster		In eigen vakgebied Gem.	Gerelateerd aan vakgebied Gem.	Buiten eigen vakgebied Gem.	Totaal Gem.
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	8,45	8,42	8,90	8,75
	Toegepaste beeldende kunst design	10,40	12,20	8,30	10,20
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	9,10	7,75	10,45	9,25
	Docerende beeldende kunst	13,25	8,66	10,00	11,90
	Totaal	10,60	10,05	9,00	10,10
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	11,20	9,20	10,00	10,95
	Docerend muziek	13,20	16,75	12,75	13,85
	Uitvoerend theater	10,55	,	7,85	10,20
	Docerend theater	9,85	15,55	8,35	10,00
	Totaal	11,25	15,15	9,95	11,35
Totaal		10,85	11,60	9,20	10,60

, = te weinig waarnemingen

In tabel 4.18 is het aantal gewerkte uren in de voornaamste werkkring van kunstenaars weergegeven. In totaal hebben kunstenaars ongeveer 30 uur per week gewerkt in hun voornaamste werkkring. Dit is 3 uur minder dan in de vorige meting. Dit betekent dat in vergelijking met de vorige meting afgestudeerde kunstenaars gemiddeld genomen 10% minder lang zijn gaan werken in de voornaamste werkkring. Dit verklaard voor een groot deel waarom het maandinkomen van afgestudeerde kunstenaars aanzienlijk is gedaald in vergelijking met vorig jaar (zie figuur 2.5 en tabel 4.14). Tabel 4.17 heeft namelijk laten zien dat het bruto uurloon in de voornaamste werkkring voor kunstenaars in 2001 vrij weinig verschilt van de vorige meting (slecht 2%).

Tabel 4.18

Totaal aantal gewerkte uren per week in de voornaamste werkkring

Opleidingscluster		In eigen vakgebied Gem.	Gerelateerd aan vakgebied Gem.	Buiten eigen vakgebied Gem.	Totaal Gem.
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	30,6	27,8	26,0	27,5
	Toegepaste beeldende kunst design	35,7	34,1	30,4	34,7
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	33,9	31,0	31,8	33,3
	Docerende beeldende kunst	28,1	27,1	28,7	28,2
	Totaal	34,2	30,8	28,5	32,5
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	24,8	27,5	28,7	25,5
	Docerend muziek	27,5	21,8	26,8	26,5
	Uitvoerend theater	39,2	,	40,0	39,3
	Docerend theater	25,3	33,0	24,0	25,6
	Totaal	26,6	23,6	29,0	26,8
Totaal		30,9	28,8	28,6	30,3

, = te weinig waarnemingen

Uit tabel 4.18 komt verder naar voren dat beeldend kunstenaars (32,5 uur) meer uren per week werken in de voornaamste werkkring dan podiumkunstenaars (26,8 uur). Voor beeldend kunstenaars geldt dat voor afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design het aantal arbeidsuren per week hoog is als het gaat om werkzaamheden binnen of gerelateerd aan het vakgebied (34 á 35 uur per week). Dit is op zich niet

vreemd omdat afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design minder vaak nevenwerkzaamheden verrichten (zie tabel 4.6). Daarnaast is het aantal gewerkte uren hoog voor afgestudeerden uitvoerend theater. Dit geldt zowel voor werkzaamheden binnen als buiten het eigen vakgebied (39 á 40 uur per week).

Ten slotte is in tabel 4.19 het maandinkomen in de voornaamste werkkring van de afgestudeerde kunstenaars weergegeven. Voor beeldend kunstenaars geldt dat het maandinkomen hoog is voor afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design en docenten beeldende kunst als het gaat om de voornaamste werkzaamheden in het eigen vakgebied. Daarnaast is het maandinkomen ook hoog voor afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design als het werkzaamheden gerelateerd aan het vakgebied betreft. Bij de podiumkunstenaars is het maandinkomen hoog voor afgestudeerden uitvoerend theater als het gaat om de voornaamste werkzaamheden in het eigen vakgebied. Daarnaast valt op dat het maandinkomen hoog is voor docenten muziek en docenten theater wanneer het de voornaamste werkzaamheden gerelateerd aan het vakgebied betreft.

Tabel 4.19

Totale maandinkomen in de voornaamste werkkring (in euro's)

Opleidingscluster		In eigen vakgebied Gem.	Gerelateerd aan vakgebied Gem.	Buiten eigen vakgebied Gem.	Totaal Gem.
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	926	990	978	971
	Toegepaste beeldende kunst design	1588	1581	1032	1498
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	1281	1014	1330	1265
	Docerende beeldende kunst	1523	1036	1172	1379
	Totaal	1512	1257	1052	1369
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	1228	1135	1248	1228
	Docerend muziek	1472	1598	1441	1494
	Uitvoerend theater	1715	,	1361	1670
	Docerend theater	1070	2189	868	1108
	Totaal	1288	1449	1246	1294
Totaal		1416	1314	1099	1340

, = te weinig waarnemingen

5 Thema 2001: Kunstenaars zeven jaar na afstuderen

5.1 Inleiding

De keuze voor een studie of beroep kan worden beschouwd als het startpunt van de loopbaan. De transitie van hogeschool naar werk markeert daarin weliswaar een bijzondere overgang, maar vormt geenszins het einde van wat uit loopbaanperspectief als relevant kan worden beschouwd. Een van de redenen waarom het belangrijk is het perspectief van waaruit dit transitieproces wordt bestudeerd te verbreden naar onderzoek van loopbanen betreft het volgende (Allen, Glebbeek & Van der Velden, 2000, blz. 62-64).¹⁸ De huidige onderzoeken onder afgestudeerden van hogescholen meten de opbrengst van opleidingen slechts op korte termijn (maximaal twee jaar na het verlaten van de opleiding). Daarmee kunnen opleidingen wel worden beoordeeld op de vraag of ze hun afgestudeerden voldoende 'startbekwaam' hebben gemaakt voor de arbeidsmarkt, maar niet of ze ook een voldoende basis hebben gegeven voor de verdere ontwikkeling en 'employability' van de afgestudeerden. Het is bijgevolg zeer wel mogelijk dat de eerder in hoofdstuk 4 aangegeven relatieve verschillen tussen afgestudeerden van het kunstonderwijs en afgestudeerden van andere hbo-opleidingen op langere termijn wijzigingen ondergaan. Om hier zicht op te krijgen, dient de verdere ontwikkeling van de loopbaan in beschouwing te worden genomen.

In hoofdstuk 4 is nagegaan hoe de arbeidsmarktintrede van afgestudeerde kunstenaars verloopt. Dit hoofdstuk gaat na hoe de loopbaan van afgestudeerde kunstenaars zich verder ontwikkelt. De hiervoor gebruikte data zijn niet afkomstig uit de Kunsten-Monitor, maar uit een onderzoeksproject onder afgestudeerden van het hoger onderwijs in 11 Europese landen en Japan. Vanuit Nederland is het ROA bij dit internationale onderzoek betrokken geweest. Het onderzoeksproject heeft plaatsgevonden in het kader van het EU-programma Targeted Socio-Economic Research. De naam van het onderzoeksproject was CHEERS (Careers after Higher Education: a European Research Survey). Deze CHEERS-meting heeft in het najaar van 1998 plaatsgevonden en had voor Nederland betrekking op een landelijke steekproef uit de bestanden van de Informatiebeheergroep van 7.000 afgestudeerden van studiejaar 1994/1995 en 6.000 afgestudeerden van studiejaar 1990/1991. De CHEERS-meting heeft derhalve drie respectievelijk zeven jaar na het afstuderen plaatsgevonden. De meting na drie jaar is uitgevoerd in Nederland en 10 andere Europese landen. De meting na zeven jaar is alleen uitgevoerd in Nederland en Japan. Dit hoofdstuk is gebaseerd op de data uit de Nederlandse meting zeven jaar na afstuderen. Zoals gezegd, bestond de steekproef uit 6.000 afgestudeerden van studiejaar 1990/1991, namelijk 4.000 afgestudeerden van hogescholen en 2.000 afgestudeerden van universiteiten. Uit de steekproef van 4000 afgestudeerden van hogescholen kon uiteindelijk een voor analyse geschikt databestand van 1.745 hbo-afgestudeerden worden opgesteld. Hiertoe behoorden 'slechts' 93 afgestudeerden van academies en conservatoria. Vanwege dit kleine aantal is een verdere uitsplitsing naar opleidingstype binnen het kunstonderwijs (kuo) in dit hoofdstuk weinig zinvol.

Verschillen in loopbaanontwikkeling tussen afgestudeerden van het kunstonderwijs en afgestudeerden van andere hbo-opleidingen worden in dit hoofdstuk geschetst aan de hand van werkorientaties en werksatisfactie, de wijze waarop zij zeven jaar na afstuderen hun voorbereiding op de beroepspraktijk en hun werk beoordelen, de arbeidsmarktpositie die zij na zeven jaar hebben bereikt, en hun oordeel over de studiekeuze.

---

18. Allen, J., A. Glebbeek & R. van der Velden (2000), Op naar een nieuwe mijlpaal: een conceptueel kader voor loopbaanonderzoek, in: Verhaar, C.H.A. en M. Jellema (red.), *Aan het werk met loopbaangegevens*, Stoas Onderzoek, Wageningen.

Om vertekening te voorkomen door deeltijdstudenten die in hun vroegere baan werkzaam blijven, zijn in dit hoofdstuk alleen afgestudeerden van voltijd opleidingen in de analyses betrokken. Hun arbeidsmarktpositie geeft beter dan die van afgestudeerden van deeltijdopleidingen weer welke implicaties de afgesloten opleiding heeft voor de ontwikkeling van de loopbaan.

5.2 Werkoriëntaties en werksatisfactie

Belang van levensdoelen

Een loopbaan wordt in haar uiteindelijke vorm waarschijnlijk grotendeels bepaald door wat de betreffende persoon belangrijk vindt in zijn of haar leven. Zo zal iemand die veel waarde hecht aan een gevarieerd sociaal leven en zijn gezin wellicht minder uren per week werken dan iemand die prestige en geld verdienen belangrijker vindt. Dit kan zijn weerslag hebben op bijvoorbeeld het uurloon en het doorgroeien naar leidinggevende functies. Levensdoelen zijn echter niet statisch. Naarmate men ouder wordt, kan er een verschuiving optreden in datgene wat men belangrijk vindt. Om hier meer inzicht in te krijgen, is aan de oud-studenten gevraagd om het belang aan te geven van een aantal levensdoelen op het moment van afstuderen en het moment van enquêteren (zeven jaar na afstuderen).

Persoonlijke ontwikkeling, een gevarieerd sociaal leven, intellectuele verdieping en het hebben van werk vormen voor meer dan de helft van de kunstenaars belangrijke levensdoelen op het moment van afstuderen. Het gezin, geld verdienen en prestige worden dan minder vaak belangrijk gevonden. Wat voor kunstenaars duidelijk aan belang toeneemt gaandeweg de loopbaan is vooral het gezin, alsmede geld verdienen en het hebben van werk.

Kunstenaars verschillen van andere hbo'ers in het geringere belang dat zij op het moment van afstuderen toekennen aan het hebben van werk, en het grotere belang dat zij toekennen aan intellectuele verdieping (zowel in het begin als later in de loopbaan). Wat betreft het belang dat zij toekennen aan het hebben van werk en geld verdienen, gaan kunstenaars gaandeweg de loopbaan steeds meer lijken op andere hbo'ers.

Tabel 5.1

Belang van levensdoelen op het moment van afstuderen en zeven jaar later (% belangrijk/zeer belangrijk)

Levensdoelen	Op moment van afstuderen		zeven jaar later	
	Kuo %	overig hbo %	kuo %	overig hbo %
Prestige	38	36	29	26
Persoonlijke ontwikkeling	88	88	94	93
Gevarieerd sociaal leven	79	78	71	76
Thuis/gezin	45	46	76	84
Geld verdienen	42	53	59	55
Intellectuele verdieping	74**	60	81**	64
Het hebben van werk	65**	81	77	77

* Verschil met overig hbo significant op 5%-niveau

** Verschil met overig hbo significant op 1%-niveau

Belang van werkaspecten

Aan de oud-studenten is een lijst van aspecten van werk voorgelegd. Zij zijn gevraagd om aan te geven hoe belangrijk deze aspecten op het moment van enquêteren (zeven jaar na afstuderen) voor hen persoonlijk zijn. Zij konden voor ieder aspect afzonderlijk het belang aangeven op een vijfpuntschaal, van 1 (geheel onbelangrijk) t/m 5 (zeer belangrijk). Tabel 5.2 toont voor ieder aspect het procentuele aandeel

van de werkende oud-studenten die het desbetreffende aspect (zeer) belangrijk vinden (antwoord-categorie 4 of 5).

Oud-studenten van kunstopleidingen beschouwen een goede werksfeer, de mogelijkheid om eigen ideeën in te brengen en afwisseling in het werk als de drie belangrijkste aspecten van werk. De drie minst belangrijke werkaspecten in hun ogen zijn macht en invloed, sociale status en een hoog salaris.

Werkende kunstenaars verschillen van andere werkende hbo'ers in het geringere belang dat zij hechten aan teamwork (zij hechten daartegen meer belang, hoewel niet significant meer belang, dan andere hbo'ers aan autonomie in het werk). Daarnaast blijkt dat afgestudeerde kunstenaars minder belang hechten aan voldoende tijd voor vrijetijdsbesteding dan andere hbo'ers.

Tabel 5.2

Belang van werkaspecten (% belangrijk/zeer belangrijk)

Werkaspecten	kuo %	overig hbo %
Autonomie	75	64
Toepassing van kennis en vaardigheden	81	82
Baanzekerheid	61	65
Sociale status	26	31
Inbreng van eigen ideeën	96	91
Goede sfeer	96	97
Mogelijkheden om bij te leren	77	85
Hoog salaris	45	48
Macht en invloed	23	25
Uitdaging	84	88
Carrièreperspectieven	60	62
Genoeg tijd voor vrijetijdsbesteding **	70	83
Leidinggeven/coördinatie	46	53
Werken in teamverband *	58	71
Maatschappelijk nut	60	62
Afwisseling	92	93
Mogelijkheden om werk en gezinstaken te combineren	64	71

* Verschil met overig hbo significant op 5%-niveau

** Verschil met overig hbo significant op 1%-niveau

Realisering van werkaspecten

Aan de oud-studenten is niet alleen gevraagd hoe belangrijk de in tabel 5.2 genoemde werkaspecten voor hen persoonlijk zijn, maar ook in hoeverre deze aspecten van toepassing zijn op hun huidige werk. Hun antwoord konden zij voor ieder aspect afzonderlijk aangeven op een vijfpuntschaal, van 1 (helemaal niet) t/m 5 (in sterke mate). Wanneer men aangeeft een bepaald aspect wel belangrijk te vinden maar dit aspect in de huidige werksituatie niet of onvoldoende (antwoordcategorie 1 of 2) te hebben gerealiseerd, mag worden aangenomen dat men hierover ontevreden is. In alle andere gevallen - dat wil zeggen wanneer men het aspect óf niet belangrijk vindt, óf wel heeft weten te realiseren - is er geen reden om aan te nemen dat men hierover ontevreden is. Tabel 5.3 toont per aspect het aantal oud-studenten die het desbetreffende aspect (zeer) belangrijk vinden én niet of onvoldoende hebben gerealiseerd, als percentage van alle oud-studenten die de desbetreffende vragen hebben beantwoord. Dit percentage kan worden beschouwd als een soort 'ontevredenheidsindex', die van invloed kan zijn op de werksatisfactie.

Bij alle onderzochte aspecten van werk kan worden vastgesteld dat de overgrote meerderheid van de oud-studenten van het kunstonderwijs zeven jaar na afstuderen niet ontevreden is. Als belangrijke

werkaspecten die (nog) niet of onvoldoende zijn gerealiseerd, noemen zij het vaakst carrièreperspectieven, uitdaging in het werk en mogelijkheden om bij te leren (ontevredenheidsindex hoger dan 15%).

Oud-studenten van kunstopleidingen zijn vaker dan andere hbo'ers ontevreden met hun werk als het gaat om baanzekerheid, werksfeer, uitdaging in het werk, en afwisseling in het werk. Daar staat tegenover dat zij minder vaak dan andere hbo'ers ontevreden zijn over de mogelijkheden om werk en gezinstaken te combineren.

Tabel 5.3

Ontevredenheid over werkaspecten

Werkaspecten	kuo %	overig hbo %
Autonomie	4	4
Toepassing van kennis en vaardigheden	3	3
Baanzekerheid *	11	5
Sociale status	1	2
Inbreng van eigen ideeën	10	6
Goede sfeer *	12	6
Mogelijkheden om bij te leren	18	11
Hoog salaris	12	8
Macht en invloed	5	4
Uitdaging **	19	9
Carrièreperspectieven	20	14
Genoeg tijd voor vrijetijdsbesteding	10	14
Leidinggeven/coördinatie	7	9
Werken in teamverband	5	3
Maatschappelijk nut	5	5
Afwisseling **	12	5
Mogelijkheden om werk en gezinstaken te combineren *	3	11

* Verschil met overig hbo significant op 5%-niveau

** Verschil met overig hbo significant op 1%-niveau

Werksatisfactie

De mate waarin oud-studenten werkaspecten die zij belangrijk vinden ook kunnen realiseren in hun werk, kan van invloed op hun werksatisfactie. Aan de oud-studenten is gevraagd in hoeverre zij, alle aspecten overziend, tevreden zijn met hun huidige baan. Zij konden hun antwoord aangeven op een vijfpuntschaal, van 1 (zeer ontevreden) t/m 5 (zeer tevreden). Oud-studenten van het kunstonderwijs blijken minder vaak dan andere hbo'ers (zeer) tevreden (antwoordcategorie 4 of 5) te zijn met de baan die zij zeven jaar na afstuderen hebben, namelijk 62% versus 72% (althoewel het gevonden verschil op toeval kan berusten).

5.3 Voorbereiding op beroepspraktijk

Aan de oud-studenten is een aantal uitspraken voorgelegd die, vanuit de opleiding gezien, een indicatie verschaffen over de mate waarin de opleiding hen startbekwaam heeft gemaakt voor de arbeidsmarkt, een basis heeft verschaft om zich beroepsmatig verder te ontwikkelen, en hen heeft toegerust voor het werk dat zij zeven jaar na afstuderen verrichten. Daarnaast zijn twee uitspraken opgenomen die, vanuit het werk gezien, een indicatie verschaffen over de mate waarin zij in het werk hun kennis en vaardigheden kunnen benutten en verder ontwikkelen. De oud-studenten konden op een vijfpuntsschaal van 1 (helemaal oneens) t/m 5 (helemaal eens) aangeven in hoeverre zij het met deze uitspraken eens zijn. In tabel 5.4 wordt voor iedere uitspraak het procentuele aandeel van de oud-studenten die het (helemaal) eens zijn met de desbetreffende uitspraak (antwoordcategorie 4 of 5) vermeld.

Tabel 5.4

Uitspraken over opleiding en werk

	kuo %	overig hbo %
De kennis en vaardigheden die ik tijdens mijn opleiding heb opgedaan boden een voldoende basis voor mij om te beginnen met werken in het door mij gekozen vakgebied **	35	63
De kennis en vaardigheden die ik tijdens mijn opleiding heb opgedaan boden een voldoende basis voor mij om verdere vaardigheden op te doen op het werk **	67	82
De kennis en vaardigheden die ik tijdens mijn opleiding heb opgedaan zijn voldoende om mijn huidige functie adequaat te vervullen	27	34
Mijn huidige functie biedt mij voldoende ruimte om mijn kennis en vaardigheden te benutten **	52	68
Mijn huidige functie biedt mij voldoende mogelijkheden om nieuwe kennis en vaardigheden te blijven ontwikkelen	60	69

* Verschil met overig hbo significant op 5%-niveau

** Verschil met overig hbo significant op 1%-niveau

Startbekwaamheid

Het antwoord op de uitspraak “*De kennis en vaardigheden die ik tijdens mijn opleiding heb opgedaan boden een voldoende basis voor mij om te beginnen met werken in het door mij gekozen vakgebied*” geeft weer hoe de respondent oordeelt over de mate waarin zijn opleiding hem startbekwaam heeft gemaakt voor de arbeidsmarkt. Ruim een derde van de oud-studenten van het kunstonderwijs is het met deze uitspraak (helemaal) eens: terugblikkend zeven jaar na afstuderen, vinden zij dat hun opleiding hen destijds voldoende startbekwaam voor de arbeidsmarkt heeft gemaakt. Daarmee zijn zij beduidend minder vaak deze mening toegedaan dan andere hbo’ers, waarvan de meerderheid vindt dat de opleiding hen voldoende startbekwaam heeft gemaakt voor de arbeidsmarkt.

Groeipotentieel

Met het antwoord op de uitspraak “*De kennis en vaardigheden die ik tijdens mijn opleiding heb opgedaan boden een voldoende basis voor mij om verdere vaardigheden op te doen op het werk*” kan worden nagegaan of opleidingen hun afgestudeerden voldoende bagage hebben meegegeven om zich beroepsmatig verder te kunnen ontwikkelen. Verreweg de meeste (67%) oud-studenten van het kunstonderwijs zijn het met deze uitspraak eens: terugblikkend zeven jaar na afstuderen, vinden zij dat hun opleiding hen destijds voldoende bagage heeft meegegeven om zich verder te ontwikkelen in hun beroep. Dit is evenwel lager dan de 82% van de andere hbo’ers, die het met deze uitspraak eens is. Vergeleken met andere hbo’ers zijn oud-studenten van het kunstonderwijs dus niet alleen beduidend minder vaak van mening dat hun opleiding hen destijds voldoende startbekwaam heeft gemaakt, maar ook significant minder vaak van mening dat hun opleiding hen destijds een voldoende basis heeft gegeven om zich verder beroepsmatig te ontwikkelen.

Toegerust voor huidige werkzaamheden

Het antwoord op de uitspraak “*De kennis en vaardigheden die ik tijdens mijn opleiding heb opgedaan zijn voldoende om mijn huidige functie adequaat te vervullen*” geeft een indicatie van de mate waarin de opleiding de oud-studenten heeft toegerust voor de werkzaamheden die zij zeven jaar na afstuderen verrichten. Ruim een kwart van de oud-studenten van het kunstonderwijs is het met deze uitspraak eens: zij vinden dat de opleiding hen voldoende heeft toegerust voor de werkzaamheden die zij zeven jaar na het afstuderen verrichten. Dit verschilt niet significant van de 34% van de andere hbo’ers die van mening

zijn dat de opleiding die zij zeven jaar geleden hebben afgerond, hen voldoende heeft toegerust voor hun huidige werk.

Benutting van competenties

Het antwoord op de uitspraak *“Mijn huidige functie biedt mij voldoende ruimte om mijn kennis en vaardigheden te benutten”* geeft een indicatie van de mogelijke onderbenutting van de competenties waarover oud-studenten zeven jaar na afstuderen beschikken. Oud-studenten van het kunstonderwijs vinden minder vaak dan andere hbo'ers dat zij hun kennis en vaardigheden voldoende kunnen benutten in het werk dat zij zeven jaar na afstuderen verrichten (namelijk 52% versus 68%).

Groeimogelijkheden in het werk

Met het antwoord op de uitspraak *“Mijn huidige functie biedt mij voldoende mogelijkheden om nieuwe kennis en vaardigheden te blijven ontwikkelen”* is ruim de helft (60%) van de hbo'ers het eens. Zij vinden dat het werk dat zij zeven jaar na het afstuderen verrichten voldoende mogelijkheden biedt om zich verder beroepsmatig te kunnen ontwikkelen. Hiermee verschillen zij niet significant van andere hbo'ers, waarvan 69% deze mening is toegedaan.

5.4 Ontwikkeling van de arbeidsmarktpositie tijdens de loopbaan

De ontwikkeling van de arbeidsmarktpositie gaandeweg de loopbaan wordt geschetst door voor afstudeercohort 1990/1991 de arbeidsmarktpositie anderhalf jaar na afstuderen (t+1 meting, uitgevoerd in 1992) te vergelijken met de arbeidsmarktpositie zeven jaar na afstuderen (t+7 meting, uitgevoerd in 1998).

De ontwikkeling van de na zeven jaar bereikte arbeidsmarktpositie wordt in deze paragraaf geschetst aan de hand van de dimensie kans op werk en zekerheid van het werk, alsmede de dimensie kenmerken van het werk. De eerste dimensie waaraan de ontwikkeling van de arbeidsmarktpositie wordt afgemeten, betreft de kans op werk en zekerheid van het werk. De kans op werk wordt geïndiceerd door het werkloosheidspercentage, en de zekerheid van het werk door het procentuele aandeel van betaald werkende oud-studenten in loondienst, die een vaste aanstelling hebben.

Bij de interpretatie van de resultaten met betrekking tot de ontwikkeling van de arbeidsmarktpositie gaandeweg de loopbaan dient in gedachten te worden gehouden dat de arbeidsmarkt in de loop van de jaren negentig een ontwikkeling heeft laten zien van ruimte naar krapte. Dit betekent dat afstudeercohort 1990/1991 een voor hen ongunstige arbeidsmarkt heeft betreden, en zeven jaar later opereerde op een voor hen veel gunstiger arbeidsmarkt.

Werkloosheid

Wat de kans op werk betreft, hebben afgestudeerde kunstenaars een minder goede start van de loopbaan dan hbo'ers die in andere opleidingssectoren zijn afgestudeerd. Gaandeweg de loopbaan weten oud-studenten van het kunstonderwijs hun aanvankelijke achterstand ten opzichte van andere hbo'ers echter ruimschoots goed te maken.

Hieronder wordt nagegaan hoe enkele kenmerken van het werk zich gaandeweg de loopbaan ontwikkelen. Indien oud-studenten meerdere werkzaamheden verrichten, gaat het om de werkzaamheden waaraan zij de meeste arbeidsuren besteden.

Werkzekerheid

Niet alleen wat de kans op werk betreft maar ook wat de werkzekerheid betreft, hebben afgestudeerden van kunstopleidingen een minder goede start van de loopbaan dan andere hbo'ers. Echter, ook hier weten oud-studenten van het kunstonderwijs hun aanvankelijke achterstand ten opzichte van andere hbo'ers gaandeweg de loopbaan goed te maken.

Naast de dimensie kans op werk en zekerheid van het werk kan de arbeidsmarktpositie ook worden afgemeten aan de dimensie kenmerken van het werk. Bij de kenmerken van het werk wordt gekeken naar de mate waarin het werk aansluit op de opleiding en naar de hoogte van de beloning.

Tabel 5.5

Arbeidsmarktpositie één jaar (meting 1992) en zeven jaar (meting 1998) na afstuderen, afstudeercohort 1990/1991

	kuo	totaal hbo
Werkloosheid (%)		
- 1 jaar na afstuderen	23	11
- 7 jaar na afstuderen	1	2
Vaste aanstelling (%)		
- 1 jaar na afstuderen	47	65
- 7 jaar na afstuderen	92	92
Werk op hbo-niveau (%)		
- 1 jaar na afstuderen	80	80
- 7 jaar na afstuderen	92	94
Werk in eigen/verwante opleidingsrichting (%)		
- 1 jaar na afstuderen	80	85
- 7 jaar na afstuderen	77	79
Uurloon (€)		
- 1 jaar na afstuderen	9,90	9,00
- 7 jaar na afstuderen	11,80	13,70

Uurloon, afgerond op 10 cent (niet gecorrigeerd voor inflatie)

Aansluiting opleiding-werk naar niveau

Om inzicht te krijgen in de aansluiting van de huidige baan bij het niveau en de richting van de gevolgde opleiding, is in de t+1 meting aan de afgestudeerden gevraagd welk opleidingsniveau en welke opleidingsrichting door hun werkgever werd vereist voor huidige baan. In de t+7 meting is aan de oud-studenten gevraagd welk opleidingsniveau en welke opleidingsrichting volgens henzelf het beste past bij hun huidige baan.

Bij afstudeercohort 1990/1991 zien we dat afgestudeerden van kunstopleidingen hun loopbaan even vaak starten met werk dat past bij hun opleidingsniveau als andere hbo'ers. Zowel bij het kunstonderwijs als bij andere opleidingssectoren zien we dat een aantal afgestudeerden gaandeweg de loopbaan alsnog werk gaat verrichten dat past bij het niveau van hun opleiding. Dit heeft tot gevolg dat zeven jaar na afstuderen ruim 90% van de betaald werkende hbo'ers aangeeft dat hun werk past bij het niveau van hun opleiding.

Aansluiting opleiding-werk naar richting

Afgestudeerden van kunstopleidingen van afstudeercohort 1990/1991 starten hun loopbaan iets vaker buiten hun vakrichting dan andere hbo'ers, namelijk 20% versus 15%. Gaandeweg de loopbaan gaan oud-studenten van kunstopleidingen iets vaker buiten hun vakrichting werken (van 20% naar 23%). Hierin verschillen zij overigens niet van andere hbo'ers, die in nog iets sterkere mate gaandeweg de loopbaan buiten hun vakrichting gaan werken (van 15% naar 21%).

Beloning

Bij de start van de loopbaan verdienen afgestudeerde kunstenaars van cohort 1990/1991 10% meer dan het gemiddelde van dat cohort. Tussen een jaar na afstuderen en zeven jaar na afstuderen neemt het bruto uurloon van oud-studenten van kunstopleidingen met gemiddeld 19% toe. Deze groei in salaris is beduidend lager dan de 52% groei over het gehele hbo gerekend. Het is dan ook niet verwonderlijk dat zeven jaar na het verlaten van de hogeschool oud-studenten van het kunstonderwijs beduidend minder verdienen dan andere oud-studenten van het hbo.

5.5 Oordeel achteraf over de opleiding

Aan de oud-studenten is gevraagd in hoeverre hun opleiding hen geholpen heeft bij hun persoonlijke ontwikkeling en bij hun carrièreperspectieven op de langere termijn. Zij konden bij beide vragen hun antwoord geven op een vijfpuntschaal van 1 'in het geheel niet' t/m 5 'in zeer belangrijke mate'. De resultaten laten zien dat de meeste (70%) oud-studenten van kunstopleidingen, evenals de meeste (73%) oud-studenten van andere hbo-opleidingen, vinden dat hun opleiding goed is geweest voor hun persoonlijke ontwikkeling. Slechts een minderheid van de oud-studenten vindt dat hun opleiding hen geholpen heeft bij hun carrièreperspectieven op de langere termijn. Wat dit betreft zijn oud-studenten van kunstopleidingen significant kritischer dan andere hbo'ers: slechts 27% vindt dat de opleiding heeft geholpen tegen 45% van de andere hbo'ers.

Tot slot is aan de oud-studenten gevraagd hoe hoog zij de kans achten, als zij opnieuw zouden mogen kiezen, dat zij:

- de gevolgde opleiding opnieuw zouden kiezen;
- dezelfde hogeschool opnieuw zouden kiezen
- een andere opleiding op een lager niveau zouden kiezen;
- een andere opleiding op een hoger niveau zouden kiezen;
- een andere opleiding op hetzelfde niveau zouden kiezen;
- helemaal niet zouden gaan studeren.

Bij iedere keuzemogelijkheid konden de oud-studenten hun antwoord op een vijfpuntschaal (van 1 'zeer onwaarschijnlijk' t/m 5 'zeer waarschijnlijk') aangeven.

Terwijl de meeste (59%) oud-studenten van kunstopleidingen het (zeer) waarschijnlijk (antwoordcategorie 4 of 5) achten dat zij de gevolgde opleiding opnieuw zouden kiezen, zou iets minder dan de helft (47%) dezelfde hogeschool opnieuw kiezen. Blijkbaar is een aantal oud-studenten van kunstopleidingen wel tevreden over de destijds gekozen opleiding, maar niet over de academie of conservatorium waar zij deze opleiding hebben gevolgd.

Ruim een derde van de oud-studenten van kunstopleidingen zou achteraf een andere hbo-opleiding (37%) of een universitaire opleiding (39%) hebben gekozen. Een kleine minderheid (7%) zou achteraf een opleiding op een lager niveau zijn gaan volgen, terwijl vrijwel niemand (2%) niet zou gaan studeren.

Andere hbo'ers zouden, achteraf gezien, nog minder vaak een opleiding op een lager niveau kiezen dan oud-studenten van het kunstonderwijs.

Tabel 5.6
Studiekeuze achteraf gezien

	kuo %	overig hbo %
Kans dat oud-studenten:		
- de gevolgde opleiding opnieuw zouden kiezen	59	53
- dezelfde hogeschool opnieuw zouden kiezen	47	53
- een andere opleiding op een lager niveau zouden kiezen **	7	2
- een andere opleiding op een hoger niveau zouden kiezen	39	37
- een andere opleiding op hetzelfde niveau zouden kiezen	37	43
- helemaal niet zouden gaan studeren	2	2

% (Zeer) waarschijnlijk; Meer antwoorden mogelijk

* Verschil met overig hbo significant op 5%-niveau

** Verschil met overig hbo significant op 1%-niveau

5.6 Belangrijkste bevindingen

Levensdoelen

Persoonlijke ontwikkeling, een gevarieerd sociaal leven en intellectuele verdieping vormen voor kunstenaars op het moment van afstuderen belangrijke levensdoelen. Zij verschillen van andere hbo'ers in het geringere belang dat zij op het moment van afstuderen toekennen aan het hebben van werk, en het grotere belang dat zij toekennen aan intellectuele verdieping (zowel in het begin als later in de loopbaan). Qua belang dat zij toekennen aan het hebben van werk, gaan kunstenaars gaandeweg de loopbaan echter steeds meer lijken op andere hbo'ers.

Werkoriëntatie

Oud-studenten van kunstopleidingen beschouwen een goede werksfeer, de mogelijkheid om eigen ideeën in te brengen en afwisseling in het werk als de drie belangrijkste aspecten van werk. Macht en invloed, sociale status en een hoog salaris vinden zij niet belangrijk. Vergeleken met andere hbo'ers hechten kunstenaars minder belang aan voldoende vrije tijd en aan teamwork, en meer belang (hoewel net niet significant meer dan andere hbo'ers) aan autonomie in het werk.

Werksatisfactie

Evenals andere hbo'ers zijn kunstenaars in meerderheid tevreden met het werk dat zij zeven jaar na afstuderen hebben. Wel zijn zij vaker dan andere hbo'ers ontevreden met hun werk als het gaat om baanzekerheid, werksfeer, uitdaging in het werk, en afwisseling in het werk. Daar staat tegenover dat zij minder vaak dan andere hbo'ers ontevreden zijn over de mogelijkheden om werk en gezinstaken te combineren.

Voorbereiding op beroepspraktijk

Terwijl 'slechts' 35% van de oud-studenten van het kunstonderwijs - terugblikkend zeven jaar na afstuderen - vindt dat de opleiding hen destijds voldoende startbekwaam heeft gemaakt, vindt maar liefst 67% dat de opleiding hen wel voldoende bagage heeft meegegeven om zich verder te ontwikkelen in hun

beroep. Dit laat onverlet dat 'slechts' 27% vindt dat de opleiding hen voldoende heeft toegerust voor de werkzaamheden die zij zeven jaar na afstuderen verrichten (ondanks het feit dat 'maar liefst' 77% na zeven jaar in de 'eigen' vakrichting werkt). Dit wijst er op dat de werkzaamheden van afgestudeerde kunstenaars zich verder ontwikkelen in de eerste zeven jaar na afstuderen, waardoor zij moeten blijven werken aan hun verdere professionele ontwikkeling. De opleiding heeft hen hiertoe ook in staat gesteld, aangezien – zoals eerder is opgemerkt - 67% vindt dat de opleiding een voldoende basis heeft gevormd om verdere vaardigheden op te doen op het werk. Bij de meesten (60%) laat het werk dit ook toe.

Vergeleken met andere hbo'ers zijn oud-studenten van kunstopleidingen minder goed te spreken over de opleiding als verschafter van startbekwaamheid en als bron voor verdere beroepsmatige ontwikkeling. Ook vinden zij minder vaak dat zij hun kennis en vaardigheden kunnen benutten in hun huidige werk. Zij vinden evenwel even vaak als andere hbo'ers dat hun opleiding hen voldoende heeft toegerust voor hun huidige werk, en dat dit werk voldoende mogelijkheden biedt om hun kennis en vaardigheden verder te ontwikkelen.

Ontwikkeling van de arbeidsmarktpositie

Wat de kans op werk en werkzekerheid betreft, hebben afgestudeerde kunstenaars een minder goede start van de loopbaan dan andere hbo'ers. Gaandeweg de loopbaan weten oud-studenten van kunstopleidingen hun aanvankelijke achterstand ten opzichte van andere hbo'ers wat dit betreft echter goed te maken. Evenals andere hbo'ers gaan afgestudeerden van kunstopleidingen gaandeweg de loopbaan vaker alsnog werk verrichten dat past bij hun opleidingsniveau, en iets vaker buiten hun vakrichting werken. Terwijl oud-studenten van kunstopleidingen van cohort 1990/1991 bij de start van de loopbaan 10% meer verdienen dan gemiddeld, ligt hun uurloon zeven jaar na afstuderen 14% lager dan het hbo-gemiddelde.

Oordeel achteraf over opleiding en studiekeuze

Hoewel oud-studenten van kunstopleidingen even vaak als andere hbo'ers vinden dat de opleiding goed is geweest voor hun persoonlijke ontwikkeling, vinden zij minder vaak dat de opleiding hen geholpen heeft bij hun carrièreperspectieven op de langere termijn. Dit laat onverlet dat de meerderheid de gevolgde opleiding opnieuw zou kiezen.

6 Opleiding tot kunstenaar, meting 2002

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de opleiding van afgestudeerden die in het studiejaar 2000/2001 de opleiding in het kunstonderwijs hebben afgesloten. Eerst wordt een aantal kenmerken van de afgestudeerden als geslacht, leeftijd en vooropleiding(en) besproken. Daarna wordt ingegaan op de vraag waarom afgestudeerde kunstenaars hebben gekozen voor een bepaalde academie of conservatorium. Vervolgens worden de additionele kwalificaties die kunstenaars hebben opgedaan bekeken, zoals werkervaring, stage (in het buitenland) et cetera. Daarna volgt het oordeel van de afgestudeerden over de kunstopleiding. Afgestudeerde hebben kunnen aangeven of ze tevreden zijn over een aantal aspecten van de opleiding als de kwaliteit van de docenten en de studiebegeleiding. Tot slot van dit hoofdstuk wordt bekeken welk deel van de afgestudeerden verder gaat studeren en welke vervolgopleiding ze kiezen.

6.1 Kenmerken van de gediplomeerde uitstroom van het kunstonderwijs

Opleidingen in het kunstonderwijs verschillen van andere hbo-opleidingen omdat kunstopleidingen vaak specifieke toelatingseisen kennen. Veel afgestudeerden uit het kunstonderwijs zijn vanaf jonge leeftijd al bezig met het opdoen van technische vaardigheden om te kunnen voldoen aan deze toelatingseisen. Verwacht mag worden dat studenten in het kunstonderwijs enigszins verschillen van de gemiddelde hbo-student, bijvoorbeeld wat betreft achtergrondkenmerken, vooropleiding(en), additionele kwalificaties en tevredenheid over de gevolgte opleiding.

Tabel 6.1

Gediplomeerde uitstroom uit het kunstonderwijs verbijzonderd naar geslacht, etniciteit en leeftijd

Opleidingscluster		Vrouw %	Allochtoon %	Leeftijd gem.
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	59	9	29
	Toegepaste beeldende kunst design	56	8	27
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	64	7	26
	Docerende beeldende kunst	82	7	29
	Totaal	61	8	28
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	53	9	28
	Docerend muziek	69	0	27
	Uitvoerend theater	77	12	26
	Docerend theater	89	11	26
	Totaal	62	9	27
Totaal kuo		61	8	28
Totaal hbo		58	7	27

In tabel 6.1 is het percentage vrouwen, allochtonen en de gemiddelde leeftijd van afgestudeerden in het kunstonderwijs weergegeven. In het kunstonderwijs zijn vrouwen oververtegenwoordigd. Van de afgestudeerden in het kunstonderwijs is 61% vrouw. Dit is 3% hoger dan voor het gehele hbo. Met name bij docerend beeldende kunst en docerend theater bestaat het overgrote deel van de gediplomeerde uitstroom uit vrouwen. Bij uitvoerende musici is de verhouding mannen en vrouwen ongeveer gelijk. Verder blijkt dat 8% van de afgestudeerden uit het kunstonderwijs van allochtone afkomst is.¹⁹ Dit

19. Om als allochtoon te worden aangemerkt, dient de afgestudeerde of tenminste één van zijn of haar ouders te zijn geboren in één van de landen die worden genoemd in de Wet Stimulering Arbeidsdeelname Minderheden (SAMEN).

percentage is voor het gehele hbo 7%. Bij uitvoerend theater en docerend theater is het aandeel van allochtonen gemiddeld het hoogst. De gemiddelde leeftijd van afgestudeerden ligt in het kunstonderwijs hoger dan in het gehele hbo. De gemiddelde leeftijd van afgestudeerden in het kunstonderwijs is 28 jaar en voor hbo-afgestudeerden 27 jaar. Binnen het kunstonderwijs geldt dat autonoom beeldend kunstenaars en docenten beeldende kunst met 29 jaar gemiddeld het oudst zijn.

Tabel 6.2 laat de hoogste met diploma afgesloten vooropleiding zien die afgestudeerden vóór het kunstonderwijs hebben gevolgd. Uit deze tabel komt een duidelijk onderscheid naar voren tussen beeldend kunstenaars en podiumkunstenaars. Podiumkunstenaars hebben gemiddeld genomen een vooropleiding gevolgd van een hoger niveau dan beeldend kunstenaars. Van de podiumkunstenaars heeft bijna de helft het vwo als vooropleiding, terwijl dit voor 'slechts' een vierde deel van de beeldend kunstenaars geldt. Vooral veel uitvoerende musici hebben als vooropleiding het vwo gevolgd. Opvallend is dat maar weinig podiumkunstenaars in vergelijking met beeldend kunstenaars via het mbo zijn doorgestroomd naar het kunstonderwijs. Verder heeft 7% van de afgestudeerde kunstenaars een 'andere' vooropleiding gevolgd vóór deelname aan het kunstonderwijs. Het betreft voor een deel kunstenaars die zijn toegelaten tot het kunstonderwijs zonder een voltooide vooropleiding (via een toelatingsexamen). Daarnaast worden ook studenten die een opleiding in het buitenland hebben gevolgd toegelaten. Wat betreft de vooropleiding lijkt de gemiddelde hbo-afgestudeerde meer op beeldend kunstenaars dan op podiumkunstenaars. Het niveau van de vooropleiding van de gemiddelde hbo'er is ongeveer gelijk aan dat van beeldend kunstenaars.

Tabel 6.2

Hoogste vooropleiding van afgestudeerde kunstenaars

Opleidingscluster		havo %	vwo %	mbo %	hbo %	wo %	anders %
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	32	23	20	12	4	9
	Toegepaste beeldende kunst design	31	28	25	6	3	7
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	43	25	12	7	7	7
	Docerende beeldende kunst	31	20	11	31	0	6
	Totaal	33	25	20	11	4	8
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	14	53	5	18	8	3
	Docerend muziek	22	36	6	16	3	16
	Uitvoerend theater	39	42	0	3	6	11
	Docerend theater	45	39	0	8	0	8
	Totaal	23	48	3	14	6	7
Totaal kuo		29	34	13	12	5	7
Totaal hbo		39	22	25	9	2	4

Bepaalde kunstopleidingen – zoals theater-, muziek- en dansopleidingen – kennen toelatingseisen waarbij wordt geselecteerd op technische vaardigheden. Via het formele onderwijssysteem zijn deze technische vaardigheden vaak niet te verkrijgen. Veel kunstenaars hebben dan ook een vooropleiding op kunstzinnig gebied gevolgd, bijvoorbeeld door (privé)les te volgen bij een particuliere leraar. Uit tabel 6.3 blijkt dat in totaal 72% van de afgestudeerde kunstenaars voordat ze begonnen met de opleiding aan de academie of het conservatorium één of meerdere vooropleidingen op kunstzinnig vakgebied heeft gevolgd. Verder laat deze tabel zien dat beeldend kunstenaars en podiumkunstenaars verschillen wat betreft het soort vooropleiding die ze hebben gevolgd. Beeldend kunstenaars hebben vaak op de middelbare school een expressievak in het eindexamenpakket gedaan, en relatief weinig beeldend kunstenaars hebben (privé)les bij een particuliere leraar gevolgd. Voor podiumkunstenaars geldt dat ze vaak een basis/vooropleiding aan een academie hebben gevolgd. Daarnaast hebben veel podiumkunstenaars (privé)les gevolgd. Vooral

musici volgen vaak (privé)les bij een particuliere leraar. Veel docenten theater hebben (privé)les gevolgd aan een creativiteitscentrum, vrije academie/conservatorium of volksuniversiteit. Afgestudeerden uitvoerend theater hebben ongeveer even vaak (privé)les aan een creativiteitscentrum, vrije academie/conservatorium of volksuniversiteit als bij een particuliere leraar gevolgd.

Tabel 6.3

Vooropleiding(en) van afgestudeerde kunstenaars op kunstzinnig vakgebied

Opleidingscluster		Voor- opleiding	Waarvan:				
		%	1 %	2 %	3 %	4 %	5 %
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	65	22	26	50	32	18
	Toegepaste beeldende kunst design	63	32	15	54	31	11
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	49	31	11	43	23	14
	Docerende beeldende kunst	72	26	24	76	24	6
	Totaal	63	27	20	54	29	13
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	88	69	3	16	11	53
	Docerend muziek	83	44	8	44	32	80
	Uitvoerend theater	84	48	10	19	32	29
	Docerend theater	87	41	22	16	41	28
	Totaal	87	59	7	20	21	48
Totaal kuo		72	43	14	37	25	30

1 = Basis-/vooropleiding aan academie;

2 = Oriëntatiecursus aan academie;

3 = Expressievak in eindexamenpakket middelbare school;

4 = (Privé)les aan creativiteitscentrum, vrije academie of volksuniversiteit;

5 = (Privé)les bij particuliere leraar.

6.2 Redenen voor de keuze van een bepaalde kunstopleiding

Waarom hebben kunstenaars voor een bepaalde academie of conservatorium gekozen? Vaak speelt de reputatie en de inhoud van de opleiding en de aanwezigheid van bepaalde docenten een belangrijke rol in deze keuze. Soms hebben kunstenaars echter geen keuze omdat de opleiding alléén aan een bepaalde academie of conservatorium wordt gegeven. Verder kunnen andere redenen als de aantrekkelijkheid van de stad een reden zijn om te kiezen voor een academie of een conservatorium.

Tabel 6.4a

Redenen van kunstenaars om voor bepaalde academie of conservatorium te kiezen naar beeldende kunst/podiumkunsten*

	Beeldende kunst %	Podium- kunsten %	Totaal kuo %
Reputatie van opleiding aan academie/conservatorium	39	34	37
Inhoud van opleiding aan academie/conservatorium	56	35	46
Op aanraden van anderen	16	22	19
Aanwezigheid van bepaalde docent(en)	3	41	21
Enige academie/conservatorium voor deze opleiding	17	14	16
Dichtbij woonplaats	33	21	27
De aantrekkelijkheid van de stad	20	12	16
Alleen hier toegelaten	5	4	4
Andere redenen	18	11	15

*meerdere antwoorden mogelijk

In tabel 6.4a staan de mogelijke redenen die hebben meegespeeld bij de keuze voor een bepaalde academie of een conservatorium vermeld. Uit de tabel blijkt dat beeldend kunstenaars vaak kiezen voor een bepaalde academie vanwege de inhoud van de opleiding. Daarnaast vinden veel beeldend kunstenaars de reputatie van de opleiding belangrijk. Opvallend is verder dat beeldend kunstenaars relatief vaak aangeven dat ze hebben gekozen voor de academie omdat het dichtbij de woonplaats is. De aanwezigheid van bepaalde docenten is echter niet relevant voor beeldend kunstenaars bij de keuze voor een academie. Slechts 3% van de beeldend kunstenaars geeft aan te hebben gekozen voor de opleiding vanwege de aanwezigheid van docenten. Voor podiumkunstenaars is daarentegen de aanwezigheid van docenten de belangrijkste reden om te kiezen voor een bepaalde academie of conservatorium. Van de podiumkunstenaar noemt 41% dit als reden voor de keuze van de academie of conservatorium. Daarnaast laten podiumkunstenaars de inhoud en de reputatie van de opleiding zwaar meewegen bij deze keuze.

In de tabellen 6.4b en 6.4c zijn voor beeldend kunstenaars en podiumkunstenaars de redenen om een bepaalde academie of conservatorium te kiezen nogmaals vermeld, maar dan per opleidingscluster. Eerder is aangegeven dat voor beeldend kunstenaars de inhoud van de opleiding vaak een belangrijke rol speelt bij de keuze van de academie. Uit tabel 6.4b blijkt dat afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design dit het vaakst aangeven. Daarnaast komt naar voren dat voor autonoom beeldend kunstenaars de reputatie en inhoud van de opleiding ongeveer even zwaar wegen bij de keuze voor een academie. Voor afgestudeerden toegepaste beeldende kunst audiovisueel en docenten beeldende kunst is de reputatie van de opleiding van minder belang. Docenten beeldende kunst geven vrij vaak aan dat ze hebben gekozen voor de academie omdat de opleiding dichtbij de woonplaats is. Voor veel afgestudeerden toegepaste beeldende kunst audiovisueel geldt dat de academie de enige is waar de opleiding kan worden gevolgd. Afgestudeerde (docenten) musici en afgestudeerde (docenten) theater verschillen nogal wat betreft de redenen om te kiezen voor een academie of conservatorium. Uit tabel 6.4c blijkt dat uitvoerende musici vooral kiezen voor een conservatorium vanwege de aanwezigheid van bepaalde docenten. Dit geldt minder vaak voor docenten muziek, die naast de aanwezigheid van bepaalde docenten ook vaak aangeven de inhoud van de opleiding en de nabijheid van de opleiding bij de woonplaats belangrijk te vinden bij de keuze voor een conservatorium. Afgestudeerden uitvoerend theater en docenten theater geven aan dat de inhoud van de opleiding zwaar weegt bij de keuze voor een academie. Daarnaast vinden veel docenten theater de reputatie van de opleiding belangrijk. Dit laatste geldt in veel mindere mate voor afgestudeerden uitvoerend theater. Wellicht heeft dit te maken met het feit dat de gekozen academie voor relatief veel afgestudeerden uitvoerend theater de enige is voor deze opleiding.

Tabel 6.4b

Redenen van beeldend kunstenaars om voor bepaalde academie te kiezen*

	Autonoom beeldende kunst %	Toegepaste beeldende kunst design %	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel %	Docerende beeldende kunst %	Totaal beeldende kunst %
Reputatie van opleiding aan academie/conservatorium	43	46	26	20	39
Inhoud van opleiding aan academie/conservatorium	46	65	57	57	56
Op aanraden van anderen	16	19	17	8	16
Aanwezigheid van bepaalde docent(en)	1	4	3	4	3
Enige academie/conservatorium voor deze opleiding	18	11	49	4	17
Dichtbij woonplaats	39	29	6	55	33
De aantrekkelijkheid van de stad	21	23	3	22	20
Alleen hier toegelaten	6	4	3	10	5
Andere redenen	17	18	20	22	18

*meerdere antwoorden mogelijk

Tabel 6.4c

Redenen van podiumkunstenaars om voor bepaalde academie of conservatorium te kiezen*

	Uitvoerend muziek	Docerend muziek	Uitvoerend theater	Docerend theater	Totaal podium- kunsten
	%	%	%	%	%
Reputatie van opleiding aan academie/conservatorium	36	20	23	53	34
Inhoud van opleiding aan academie/conservatorium	19	36	61	72	35
Op aanraden van anderen	25	20	19	16	22
Aanwezigheid van bepaalde docent(en)	62	32	0	9	41
Enige academie/conservatorium voor deze opleiding	11	16	29	6	14
Dichtbij woonplaats	21	48	6	22	21
De aantrekkelijkheid van de stad	10	20	16	9	12
Alleen hier toegelaten	3	0	3	12	4
Andere redenen	9	24	6	22	11

*meerdere antwoorden mogelijk

6.3 Additionele kwalificaties

Een deel van de studenten is naast de studie werkzaam in een bijbaan of doet bestuurlijk werk. Additionele kwalificaties zoals relevante werkervaring of bestuurlijke ervaring zijn interessant omdat ze een belangrijke rol kunnen spelen bij de overgang van de opleiding naar werk. Studenten die relevante werkervaring of bestuurlijke ervaring hebben opgedaan beschikken over bepaalde kennis en vaardigheden die van waarde kunnen zijn op de arbeidsmarkt. Met andere woorden additionele kwalificaties kunnen er toe bijdragen dat afgestudeerden beter functioneren in hun beroep. Echter, een nadeel van het verrichten van activiteiten naast de studie kan zijn dat de studie wordt verwaarloosd. Wanneer studenten niet over voldoende financiële middelen beschikken, bijvoorbeeld omdat de inkomsten uit de studiebeurs niet toereikend zijn, bestaat de kans dat zijn gaan werken in een bijbaan. Hierdoor blijft er per saldo minder tijd over voor de studie, wat een negatief effect kan hebben op de studieresultaten. Uit hier niet gepresenteerde cijfers blijkt dat hbo'ers die buitenlandervaring hebben opgedaan, bijvoorbeeld door een studieonderdeel in het buitenland te volgen, gemiddeld langer over de studie hebben gedaan.

Tabel 6.5 vermeldt de kwalificaties die de afgestudeerde kunstenaars additioneel hebben opgedaan. Eerst is het aandeel afgestudeerde kunstenaars weergegeven die vóór of tijdens de opleiding relevante werkervaring hebben opgedaan of bestuurlijke werk hebben verricht. Veel afgestudeerden hebben vóór of tijdens de kunstopleiding additionele kwalificaties opgedaan in de vorm van relevante werkervaring. Van de beeldend kunstenaars heeft 51% en van de podiumkunstenaars heeft 83% relevante werkervaring opgedaan. Daarnaast heeft 23% van de afgestudeerden vóór of tijdens de kunstopleiding bestuurlijke ervaring opgedaan. Docerende musici hebben het vaakst bestuurlijk werk verricht. Verder blijkt dat de gemiddelde hbo'er weliswaar minder vaak vóór of tijdens de opleiding relevante werkervaring heeft opgedaan, maar wel vaker bestuurlijke werk heeft verricht dan afgestudeerde kunstenaars.

Vervolgens laat tabel 6.5 het percentage afgestudeerde kunstenaars zien die tijdens de opleiding stage in Nederland en die stage in het buitenland hebben gelopen. Hieruit komt naar voren dat kunstenaars gemiddeld minder vaak stage hebben gelopen dan andere hbo'ers. Van de afgestudeerde kunstenaars heeft 68% een stage in Nederland gelopen en 9% in het buitenland. Voor het totale hbo is dit respectievelijk 86% en 13%. Overigens blijkt dat er tussen de opleidingsclusters van het kunstonderwijs behoorlijke verschillen bestaan in het aandeel afgestudeerden dat een stage heeft gelopen. Relatief weinig autonoom beeldend kunstenaars en uitvoerende musici hebben een stage gelopen in Nederland. Voor docenten beeldende kunst, docenten muziek en docenten theater geldt daarentegen dat het merendeel een stage in Nederland heeft gelopen. Daarnaast blijkt dat relatief veel afgestudeerden uitvoerend theater een stage in het buitenland hebben gelopen.

Tabel 6.5

Additionele (opleidings)kwalificaties, opgedaan vóór of tijdens de hbo-opleiding*

Opleidingscluster		Relevante werkervaring (vóór of tijdens de opleiding) %	Bestuurlijke ervaring (vóór of tijdens de opleiding) %	Stage in Nederland (tijdens de opleiding) %	Stage buitenland (tijdens de opleiding) %	Studieonderdeel buitenland (tijdens de opleiding) %	Andere buitenlandervaring (tijdens de opleiding) %
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	45	27	45	13	11	17
	Toegepaste beeldende kunst design	52	24	68	11	12	13
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	68	29	83	14	9	24
	Docerende beeldende kunst	46	15	93	2	4	10
	Totaal	51	25	65	11	11	16
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	85	18	57	2	9	46
	Docerend muziek	81	35	94	6	3	17
	Uitvoerend theater	75	22	87	25	11	30
	Docerend theater	92	25	100	8	5	11
	Totaal	83	22	71	7	8	36
Totaal kuo		64	23	68	9	10	24
Totaal hbo		54	27	86	13	5	6

* meerdere antwoorden mogelijk

Verder blijkt uit tabel 6.5 dat een deel van de afgestudeerden op nog een andere wijze buitenlandervaring heeft opgedaan, al dan niet als onderdeel van de studie. Vermeld is het percentage afgestudeerden die een studieonderdeel in het buitenland hebben gevolgd of op een andere wijze buitenlandervaring hebben opgedaan. Als gevolg van verregaande samenwerking in Europa en de totstandkoming van één Europese arbeidsmarkt staat de internationalisering van het onderwijs hoog op de agenda van de instellingen in het hoger onderwijs. Binnen steeds meer opleidingen in het hoger onderwijs vormt de internationale oriëntatie van studenten een belangrijk onderdeel van de studie. Tevens blijkt dat veel buitenlandse studenten in Nederland een kunstopleiding volgen. Tabel 6.5 laat zien dat in totaal 10% van de gediplomeerde kunstenaars heeft deelgenomen aan een studieonderdeel in het buitenland; 24% heeft op een andere wijze buitenlandervaring opgedaan. Deze percentages zijn duidelijk hoger dan het gemiddelde voor het totale hbo. Afgestudeerden autonoom beeldend kunst, toegepaste beeldende kunst design en uitvoerend theater hebben het vaakste en studieonderdeel in het buitenland gevolgd. Daarnaast blijkt dat veel afgestudeerden toegepaste beeldende kunst audiovisueel, uitvoerend muziek en uitvoerend theater andere buitenlandervaring hebben opgedaan. Kortom afgestudeerde kunstenaars hebben ook buiten de academie of het conservatorium kennis en vaardigheden opgedaan die van waarde kunnen zijn op de arbeidsmarkt. Veel kunstenaars doen additionele kwalificaties op door relevante werkervaring of bestuurlijk werk. Daarnaast heeft een deel van de afgestudeerde kunstenaars stage gelopen en/of buitenlandervaring opgedaan tijdens de opleiding.

6.4 Oordeel over de opleiding

In deze paragraaf wordt ingegaan op het oordeel van afgestudeerde kunstenaars over de gevolgde opleiding in het kunstonderwijs. Eerst word bekeken hoe tevreden de afgestudeerden zijn over een aantal aspecten van de opleiding als de studiebegeleiding en de kwaliteit van de docenten. Dit gebeurt aan de hand van 'rapportcijfers' die afgestudeerde kunstenaars geven aan deze aspecten van de opleiding. Deze 'rapportcijfers' zijn in tabel 6.6 weergegeven. Kunstenaars zijn redelijk positief als het gaat over de opleiding als geheel. Afgestudeerde kunstenaars geven het rapportcijfer 6,8 voor de opleiding in het geheel. Daarmee verschillen afgestudeerde kunstenaars nauwelijks van andere hbo'ers (rapportcijfer 6,7 voor de opleiding als geheel). Verder blijkt dat kunstenaars vrij positief oordelen over de opleiding wat betreft de samenhang tussen de vakken, de keuzemogelijkheden in de studie, de studiebegeleiding en de kwaliteit van de docenten. Voor deze vier aspecten geven de afgestudeerde kunstenaars gemiddeld een rapportcijfer zes of hoger. Ook wat betreft deze aspecten verschillen afgestudeerde kunstenaars weinig van andere hbo'ers. Kunstenaars zijn echter minder positief in hun oordeel over aspecten van de opleiding als de voorbereiding op de beroepspraktijk, de voorlichting over de arbeidsmarktsituatie en de voorbereiding op de beroepsuitoefening in het buitenland. Kunstenaars geven voor deze drie aspecten een rapportcijfer beneden de zes. Daarbij geldt dat het gemiddelde rapportcijfer van de hbo'ers voor de aspecten voorbereiding op de beroepspraktijk en voorlichting over de arbeidsmarktsituatie hoger is dan dat van afgestudeerden kunstenaars.

Bij het relatief lage rapportcijfer van kunstenaars voor het aspect voorbereiding op beroepsuitoefening in het buitenland moet echter een voorbehoud worden gemaakt. Ten eerst is dit aspect niet gevraagd aan afgestudeerden van andere hbo-sectoren zodat we geen referentiekader hebben om het cijfer in te plaatsten. Daarnaast heeft maar een klein deel van de kunstenaars werkzaamheden in het buitenland (zie tabel 4.7). De kans bestaat dat kunstenaars die geen werkzaamheden in het buitenland hebben en ook niet van plan zijn in de toekomst te gaan werken in het buitenland een laag rapportcijfer geven voor het aspect voorbereiding op beroepsuitoefening in het buitenland omdat dit aspect voor hen weinig relevant is. Dit blijkt ook uit hier niet weergegeven cijfers; afgestudeerden die (deels) werkzaamheden hebben in het buitenland geven voor het aspect voorbereiding op beroepsuitoefening in het buitenland een hoger rapportcijfer dan afgestudeerden die geen werkzaamheden hebben in het buitenland.

Tabel 6.6
Rapportcijfers aspecten

Opleidingscluster		Samenhang tussen vakken	Keuze- mogelijkheden in studie	Studie- begeleiding	Kwaliteit van docenten	Voorbereiding op beroeps-praktijk	Voorlichting arbeidsmarkt- situatie	Voorbereiding op beroeps- uitoefening buitenland	De opleiding in het geheel
		gem.	gem.	gem.	gem.	gem.	gem.	gem.	gem.
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	6,5	6,8	6,0	6,7	5,0	4,4	3,8	6,7
	Toegepaste beeldende kunst design	6,4	6,6	5,9	6,5	5,2	4,6	3,7	6,7
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	6,8	6,4	6,3	6,7	6,0	5,5	4,2	6,8
	Docerende beeldende kunst	6,6	6,7	6,0	6,6	5,3	4,9	3,4	6,5
	Totaal	6,5	6,6	6,0	6,6	5,3	4,7	3,8	6,7
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	6,7	6,8	6,3	7,7	6,2	5,4	4,6	7,1
	Docerend muziek	6,4	6,1	6,1	6,9	6,6	5,3	3,6	6,6
	Uitvoerend theater	7,1	5,3	5,5	6,9	5,5	5,0	4,1	6,9
	Docerend theater	6,9	6,0	6,7	7,0	6,5	5,4	3,5	7,1
	Totaal	6,8	6,3	6,2	7,4	6,1	5,3	4,2	7,0
Totaal kuo		6,6	6,5	6,1	6,9	5,6	4,9	4,0	6,8
Totaal hbo		6,7	6,2	6,2	6,7	6,4	5,8	x	6,7

x = niet gevraagd

Tabel 6.7 gaat in op de vraag of afgestudeerde kunstenaars – achteraf bezien – opnieuw voor dezelfde opleiding en dezelfde academie of conservatorium zouden kiezen (aan hbo'ers is gevraagd of ze achteraf bezien – opnieuw voor dezelfde opleiding en dezelfde hogeschool zouden kiezen). Deze vraag laat indirect zien in hoeverre gediplomeerde kunstenaars tevreden zijn over de opleiding die ze aan een bepaalde academie of conservatorium hebben gevolgd. De overgrote meerderheid van de afgestudeerde kunstenaars (86%) geeft aan – achteraf bezien – opnieuw dezelfde opleiding te willen volgen. Deze kunstenaars zijn tevreden over de destijds gemaakte opleidingskeuze. Een groot deel van de kunstenaars zegt opnieuw voor dezelfde opleiding aan dezelfde academie of conservatorium te kiezen (65%). Daarnaast geeft een deel van de kunstenaars aan wel dezelfde opleiding te kiezen, maar dan liever aan een andere academie of conservatorium (21%). Wat dit laatste betreft verschillen afgestudeerde kunstenaars van andere hbo'ers, die minder vaak zeggen dezelfde opleiding te kiezen aan een andere hogeschool (15%). Daarnaast geldt dat hbo'ers vaker aangeven – achteraf bezien - liever een andere hbo-opleiding te willen volgen dan afgestudeerde kunstenaars. Verder laat tabel 6.7 zien dat afgestudeerden toegepaste beeldende kunst audiovisueel en afgestudeerden uitvoerend theater het vaakst zeggen opnieuw dezelfde opleiding aan dezelfde academie of conservatorium te willen volgen. Onder afgestudeerden docerend muziek is dit percentage relatief laag. Docerende musici geven vaak aan opnieuw dezelfde opleiding te willen volgen, maar dan liever aan een andere academie of conservatorium.

Tabel 6.7

Achteraf bezien opleiding opnieuw kiezen

Opleidingscluster		Zelfde opleiding, zelfde academie/ conser- vatorium %	Zelfde opleiding, andere academie/ conser- vatorium %	Andere hbo- opleiding %	Andere opleiding %	Niet studeren %
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	66	23	9	1	1
	Toegepaste beeldende kunst design	62	22	8	5	3
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	76	9	12	1	1
	Docerende beeldende kunst	56	24	18	1	1
	Totaal	65	21	10	2	2
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	67	20	5	6	2
	Docerend muziek	47	40	13	0	0
	Uitvoerend theater	74	20	6	0	0
	Docerend theater	67	19	14	0	0
	Totaal	66	22	7	4	1
Totaal kuo		65	21	9	3	1
Totaal hbo		64	15	15	7	1

In tabel 6.8a (voor beeldende kunst) en tabel 6.8b (voor podiumkunstenaars) zijn opnieuw de rapportcijfers voor aspecten van de opleiding weergegeven, maar nu uitgesplitst naar de keuze van de opleiding achteraf bezien. Voor drie groepen zijn deze rapportcijfers gepresenteerd: (1) afgestudeerde kunstenaars die – achteraf bezien – opnieuw kiezen voor dezelfde opleiding aan dezelfde academie/conservatorium (2) afgestudeerde kunstenaars die – achteraf bezien – opnieuw kiezen voor dezelfde opleiding, maar aan een andere academie/conservatorium (3) afgestudeerde kunstenaars die – achteraf bezien – voor een andere (hbo) opleiding kiezen of niet meer zouden gaan studeren. Op deze wijze wordt in beeld gebracht waar deze drie groepen afgestudeerde kunstenaars van elkaar verschillen in hun oordeel over de opleiding. Verwacht mag worden dat degenen die opnieuw voor dezelfde opleiding aan

dezelfde academie zouden kiezen doorgaans hogere rapportcijfers voor de verschillende aspecten van de opleiding geven. Interessant is echter de vraag bij welke aspecten zich de grootste verschillen voordoen.

Tabel 6.8a laat inderdaad zien dat beeldend kunstenaars die opnieuw voor dezelfde opleiding aan dezelfde academie zouden kiezen gemiddeld de hoogste rapportcijfers geven voor de verschillende aspecten van de opleiding. Wanneer we verder kijken in tabel 6.8a dan blijkt dat de drie groepen afgestudeerde beeldend kunstenaars vooral van elkaar verschillen wat betreft de aspecten studiebegeleiding, kwaliteit van docenten en voorbereiding op de beroepspraktijk. Voor beeldend kunstenaars die opnieuw voor dezelfde opleiding aan dezelfde academie zouden kiezen is bij deze aspecten het rapportcijfer ongeveer 1 punt hoger dan bij de andere twee groepen beeldend kunstenaars. Dit geeft wellicht aan waarom een deel van de afgestudeerden - achter gezien - liever de opleiding aan een andere academie wil volgen of een geheel andere opleiding wil volgen.

Tabel 6.8a

Rapportcijfers aspecten, naar keuze opleiding achteraf gezien (beeldende kunst)

Opleidingscluster	Beeldende Kunst		
	Zelfde opleiding, zelfde academie	Zelfde opleiding, andere academie	Andere (hbo-) opleiding, niet studeren
De opleiding in het geheel	7,1	6,1	5,8
Samenhang tussen vakken	6,7	6,4	6,1
Keuzemogelijkheden in studie	6,9	6,4	5,8
Studiebegeleiding	6,4	5,3	5,2
Kwaliteit van docenten	7,0	5,8	5,8
Vorbereiding op beroepspraktijk	5,6	4,7	4,8
Voorlichting arbeidsmarktsituatie	5,0	4,3	4,1
Vorbereiding op beroepsuitoefening buitenland	4,1	3,3	3,2

Tabel 6.8b

Rapportcijfers aspecten, naar keuze opleiding achteraf gezien (podiumkunsten)

Opleidingscluster	Podiumkunsten		
	Zelfde opleiding, zelfde academie/ conservatorium	Zelfde opleiding, andere academie/ conservatorium	Andere (hbo-) opleiding, niet studeren
De opleiding in het geheel	7,4	6,3	6,1
Samenhang tussen vakken	7,1	6,0	6,3
Keuzemogelijkheden in studie	6,6	6,3	5,2
Studiebegeleiding	6,6	5,6	4,8
Kwaliteit van docenten	7,8	6,9	6,6
Vorbereiding op beroepspraktijk	6,5	5,7	4,9
Voorlichting arbeidsmarktsituatie	5,5	5,0	4,6
Vorbereiding op beroepsuitoefening buitenland	4,6	3,7	3,3

Ook voor podiumkunstenaars geldt dat afgestudeerden die opnieuw dezelfde opleiding aan dezelfde academie/conservatorium zouden kiezen gemiddeld de hoogste rapportcijfers geven voor de verschillende aspecten van de opleiding. Daarbij geldt dat deze groep podiumkunstenaars vooral hoger scoort op de aspecten samenhang tussen de vakken, studiebegeleiding en kwaliteit van docenten dan podiumkunstenaars die liever de opleiding aan een andere academie/conservatorium willen volgen en podiumkunstenaars een andere (hbo-)opleiding willen volgen/niet meer zouden gaan studeren (rapportcijfer ongeveer 1 punt hoger). Verder komt naar voren dat afgestudeerde podiumkunstenaars die

zeggen liever een andere (hbo-)opleiding te willen volgen/niet meer zouden gaan studeren een laag rapportcijfer geven voor de aspecten keuzemogelijkheden in studie, voorbereiding op de beroepspraktijk, voorlichting over de arbeidsmarktsituatie en voorbereiding op beroepsuitoefening in het buitenland.

6.5 Deelname aan verder onderwijs

Na het behalen van het diploma besluit een deel van de afgestudeerde kunstenaars verder te gaan met studeren. In deze paragraaf wordt gekeken naar de afgestudeerden die kiezen voor het regulier vervolgonderwijs. Bekeken wordt welk deel van de afgestudeerden verder gaat studeren, voor welke vervolgonopleidingen wordt gekozen en hoe de aansluiting tussen de afgesloten opleiding en de vervolgonopleiding wordt ervaren. Overigens kunnen afgestudeerde kunstenaars die doorstromen naar de arbeidsmarkt ook nieuwe kennis en vaardigheden opdoen, bijvoorbeeld in de vorm van cursussen en bedrijfsopleidingen. Aan het einde van deze paragraaf wordt dan ook ingegaan op de deelname aan bijscholing door werkende kunstenaars.

Deelname aan regulier onderwijs

In tabel 6.9 is vermeld welk deel van de afgestudeerde kunstenaars voor een vervolgonopleiding heeft gekozen. Verder is aangegeven of dit een voltijd- of deeltijdvariant betreft. Bijna een kwart van de kunstenaars heeft besloten na afronding van de opleiding door te stromen naar een vervolgonopleiding. Dit percentage is iets toegenomen in vergelijking met afgelopen jaar. Afgestudeerden uitvoerend muziek gaan het vaakst verder met studeren. Veel musici stromen door naar de voortgezette opleiding muziek. Bij uitvoerend theater is daarentegen het aandeel afgestudeerden dat doorstroomt naar een vervolgonopleiding het laagst. Verder komt uit tabel 6.9 naar voren dat 81% van de afgestudeerde kunstenaars die doorstromen naar een vervolgonopleiding kiezen voor een voltijdse opleiding. De gemiddelde hbo'er stroomt minder vaak door naar de voltijdvariant; 65% van de hbo'ers kiest voor een voltijdse vervolgonopleiding.

Tabel 6.9

Doorstroom van afgestudeerde kunstenaars naar een vervolgonopleiding

Opleidingscluster		Vervolgonopleiding gevolgd	Waarvan:	
		%	Voltijd- variant %	Deeltijd- variant %
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	14	67	33
	Toegepaste beeldende kunst design	16	77	23
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	20	50	50
	Docerende beeldende kunst	22	63	37
	Totaal	16	67	33
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	50	93	7
	Docerend muziek	25	87	13
	Uitvoerend theater	9	77	23
	Docerend theater	22	80	20
	Totaal	37	91	9
Totaal kuo		24	81	19
Totaal hbo		24	65	35

In tabel 6.10 zijn de meest voorkomende vervolgoopleidingen²⁰ weergegeven (aandeel tenminste 5%). Uit deze tabel blijkt verder studerende kunstenaars meestal doorstromen naar een vervolgoopleiding in de sfeer van de kunst. Zowel voor beeldend kunstenaars als podiumkunstenaars geldt dat het merendeel van de afgestudeerden die verder zijn gaan studeren kiest voor een vervolgoopleiding in de sector hbo taal en cultuur (zowel regulier als tweede fase), de sector wo taal & cultuur of een mastersopleiding taal en cultuur. Slechts een klein deel van de verder studerende kunstenaars kiest voor een vervolgoopleiding in een andere sector. Daarbij gaat het om een vervolgoopleiding in de sectoren hbo onderwijs, hbo economie of wo techniek.

Tabel 6.10

Meest voorkomende vervolgoopleidingen van afgestudeerde kunstenaars die doorstromen naar een reguliere vervolgoopleiding*

Opleidingscluster	%
Beeldende kunst	
wo taal & cultuur	24
hbo taal en cultuur	15
hbo tweede fase taal & cultuur	15
mastersopleiding taal en cultuur	10
hbo onderwijs	9
hbo economie	6
wo techniek	5
Podium kunsten	
hbo taal & cultuur	47
hbo tweede fase taal & cultuur	35
hbo onderwijs	5
Totaal	
hbo taal & cultuur	35
hbo tweede fase taal & cultuur	28
wo taal & cultuur	10
hbo onderwijs	7
mastersopleiding taal en cultuur	6

* aandeel tenminste 5%

Tabel 6.11

Oordeel over aansluiting kunstopleiding - vervolgoopleiding

Opleidingscluster	Goed/voldoende %	Matig/slecht %
Beeldende kunst		
Autonoom beeldende kunst	80	20
Toegepaste beeldende kunst design	65	35
Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	80	20
Docerende beeldende kunst	79	21
Totaal	74	26
Podiumkunsten		
Uitvoerend muziek	90	10
Docerend muziek	87	13
Uitvoerend theater	x	x
Docerend theater	89	11
Totaal	89	11
Totaal kuo	83	17
Totaal hbo	83	17

x = te weinig waarnemingen

20. Verder studerende kunstenaars hebben zelf aangegeven welke vervolgoopleiding ze hebben gekozen. Het is mogelijk dat ze daarbij niet expliciet hebben aangegeven of de vervolgoopleiding een tweede fase opleiding betreft. Hierdoor kan in tabel 3.10 het aandeel hbo taal en cultuur enigszins zijn overschat, en het aandeel hbo tweede fase taal en cultuur enigszins zijn onderschat.

Op welke wijze ervaren afgestudeerde kunstenaars die verder gaan studeren de aansluiting tussen de afgesloten opleiding en de vervolgopleiding? Tabel 6.11 laat zien in hoeverre kunstenaars die doorgaan naar een vervolgopleiding tevreden zijn over de aansluiting tussen de gevolgde opleiding en de vervolgopleiding. In totaal zegt 83% van de kunstenaars die verder zijn gaan studeren dat de aansluiting tussen kunstopleiding en vervolgopleiding voldoende tot goed is. Wat dit betreft verschillen afgestudeerde kunstenaars niet van hbo'ers. Podiumkunstenaars zijn doorgaans vaker tevreden over de aansluiting tussen de gevolgde opleiding en de vervolgopleiding dan beeldend kunstenaars. Met name veel afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design die verder gaan studeren vinden de aansluiting tussen de afgesloten opleiding en de vervolgopleiding matig tot slecht.

Deelname aan bijscholing

Kunstenaars die niet verder gaan studeren, maar naar de arbeidsmarkt gaan kunnen ook nieuwe kennis en vaardigheden opdoen, bijvoorbeeld door deel te nemen aan cursussen of bedrijfsopleidingen. In tabel 6.12 wordt ingegaan op de deelname aan cursussen en bedrijfsopleidingen door afgestudeerden met een betaalde baan. Vermeld is het aandeel afgestudeerden die na het verlaten van de opleiding één, meerdere of geen cursus/bedrijfsopleiding hebben gevolgd. Het betreft voor het werk relevante cursussen of bedrijfsopleidingen, dus geen hobbycursussen.

Tabel 6.12

Deelname cursus/bedrijfsopleiding sinds verlaten van de opleiding

Opleidingscluster	één cursus of bedrijfsopleiding gevolgd	meerdere cursussen of bedrijfs- opleidingen gevolgd	geen cursus of bedrijfsopleiding gevolgd
Beeldende kunst			
Autonoom beeldende kunst	12	3	85
Toegepaste beeldende kunst design	10	5	85
Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	9	0	91
Docerende beeldende kunst	12	7	81
Totaal	11	4	85
Podiumkunsten			
Uitvoerend muziek	9	5	86
Docerend muziek	11	3	86
Uitvoerend theater	8	0	92
Docerend theater	6	6	89
Totaal	8	4	87
Totaal kuo	10	4	86
Totaal hbo	19	18	63

In totaal heeft 14% van de kunstenaars bijscholing gevolgd sinds het verlaten van de academie of conservatorium; 10% heeft één cursus of bedrijfsopleiding gevolgd en 4% heeft aan meerdere cursussen of bedrijfsopleidingen deelgenomen. Daarbij geldt dat docenten beeldende kunst het vaakst na het verlaten van de opleiding hebben deelgenomen aan één of meerdere cursussen of bedrijfsopleidingen. Overigens is het percentage hbo'ers dat bijscholing heeft gevolgd beduidend hoger dan voor kunstenaars. Dit heeft te maken met het feit dat kunstenaars minder vaak werkzaam zijn in loondienst bij een werkgever en vaker werkzaam zijn als zelfstandige of freelancer dan andere hbo-afgestudeerden (zie tabel 4.9). Voor afgestudeerden die werkzaam zijn in loondienst bij een werkgever bestaan doorgaans meer mogelijkheden om deel te nemen aan cursussen of bedrijfsopleidingen dan voor een zelfstandige of freelancer (ROA, 2002).²¹

21. Researchcentrum voor Onderwijs en Arbeidsmarkt (2002), Schoolverlaters tussen Onderwijs en Arbeidsmarkt, ROA-R-2002/8. Maastricht: ROA.

In tabel 6.13 wordt een aantal redenen gepresenteerd die afgestudeerden kunnen hebben om een cursus of bedrijfsopleiding te volgen. Uit deze tabel komt naar voren dat de meeste afgestudeerde kunstenaars deelnemen aan een cursus of bedrijfsopleiding om een tekort aan kennis en vaardigheden weg te werken. Daarnaast geldt dat podiumkunstenaars relatief vaak bijscholing volgen om zich te specialiseren in het vakgebied en relatief veel beeldend kunstenaars volgen een cursus of bedrijfsopleiding om door te stromen naar een andere of hogere functie. Verder blijkt dat een vrij groot deel van de beeldend kunstenaars en podiumkunstenaars nog om een andere, hier niet nadere gespecificeerde reden, bijscholing heeft gevolgd

Tabel 6.13

Redenen voor het volgen van een cursus/bedrijfsopleiding

Opleidingscluster	Tekort kennis en vaardigheden wegwerken %	Bijblijven in mijn vakgebied %	Specialiseren in mijn vakgebied %	Doorstroom naar andere/hogere functie %	Verplicht gesteld door werkgever %	Anders %
Beeldende kunst	33	6	12	19	11	20
Podiumkunsten	20	0	27	10	19	24
Totaal kuo	28	4	18	16	13	21
Totaal hbo	19	6	31	11	26	7

7 Kunstenaars op de arbeidsmarkt, meting 2002

Na het behalen van het diploma gaat het merendeel van de afgestudeerde kunstenaars werk zoeken. In dit hoofdstuk wordt bekeken hoe de transitie van opleiding naar werk is verlopen voor afgestudeerden die in het studiejaar 2000/2001 de opleiding in het kunstonderwijs hebben afgesloten. Eerst wordt bekeken hoe lang afgestudeerde kunstenaars gezocht hebben naar werk, in welke mate ze gebruik maken van de WIK, of ze betaald werk hebben gevonden en zo ja, of ze werk vinden in het eigen vakgebied. Vervolgens worden de inkomsten en beroepskosten van afgestudeerde kunstenaars besproken.

In tabel 7.1 wordt eerst het zoekgedrag naar betaald werk door afgestudeerde kunstenaars besproken. Deze tabel vermeldt het aandeel afgestudeerden dat naar betaald werk heeft gezocht. Daarnaast wordt aangegeven of afgestudeerden hebben gezocht naar werkzaamheden binnen of buiten het eigen vakgebied. Uit de tabel blijkt dat 64% van de afgestudeerde kunstenaars na het verlaten van de kunstopleiding naar betaald werk heeft gezocht²². Van de afgestudeerden die werk hebben gezocht, is 61% uitsluitend op zoek gegaan naar werk in het eigen vakgebied. Daarnaast heeft 35% van de kunstenaars zowel binnen als buiten het eigen vakgebied naar werk gezocht en slechts 4% heeft uitsluitend werk gezocht buiten het eigen vakgebied. Podiumkunstenaars gaan zelden op zoek naar werk buiten het eigen vakgebied. Beeldend kunstenaars doen dit gemiddeld genomen iets vaker. Dit geldt met name voor afgestudeerden toegepaste beeldende kunst audiovisueel en docenten beeldende kunst. Wanneer aan de afgestudeerde kunstenaars wordt gevraagd waarom ze (ook) op zoek gaan naar werk buiten het eigen vakgebied dan zegt 31% dat er te weinig werk is in het eigen vakgebied en 23% geeft aan een veranderde of bredere interesse te hebben (zie tabel 7 van Bijlage 2).

Tabel 7.1

Zoeken naar betaald werk binnen of buiten het eigen vakgebied

Opleidingscluster		Naar betaald werk gezocht	Waarvan:		
			Binnen vakgebied	Binnen en buiten vakgebied	Buiten vakgebied
		%	%	%	%
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	51	59	37	5
	Toegepaste beeldende kunst design	71	60	37	3
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	71	50	40	10
	Docerende beeldende kunst	64	53	34	13
	Totaal	63	57	37	6
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	59	72	26	1
	Docerend muziek	61	71	29	0
	Uitvoerend theater	84	60	40	0
	Docerend theater	70	61	35	4
	Totaal	65	68	31	1
Totaal		64	61	35	4

Tabel 7.2 laat het aantal dagen zien die afgestudeerde kunstenaars onvrijwillig werkloos zijn geweest voordat ze starten met de eerste betaalde werkzaamheden. Beeldend kunstenaars zijn gemiddeld 42

22. De rest heeft niet naar werk gezocht, bijvoorbeeld omdat zij werk hebben gekregen zonder te hebben gezocht, of omdat zij ervoor hebben gekozen full-time verder te leren.

dagen onvrijwillig werkloos geweest voordat ze zijn begonnen met de eerste betaalde werkzaamheden. Voor podiumkunstenaaars is dit gemiddeld 23 dagen. In meetjaar 2001 zijn beeldend kunstenaars 25 dagen en podiumkunstenaaars 13 dagen onvrijwillig werkloos geweest voor de eerste betaalde werkzaamheden. De gemiddelde duur van de intredewerkloosheid is dus toegenomen ten opzichte van de vorige meting. Overigens geldt dat vooral afgestudeerden autonoom beeldende kunst, toegepaste beeldende kunst design en uitvoerend theater vrij lang onvrijwillig werkloos zijn geweest voordat zijn begonnen met de eerste betaalde werkzaamheden (gemiddeld 50 dagen of meer).

Tabel 7.2

Aantal dagen die afgestudeerde kunstenaars onvrijwillig werkloos zijn geweest voor begin van de eerste betaalde werkzaamheden

Opleidingscluster		Aantal dagen Gem.
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	58
	Toegepaste beeldende kunst design	50
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	14
	Docerende beeldende kunst	18
	Totaal	42
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	21
	Docerend muziek	8
	Uitvoerend theater	54
	Docerend theater	7
	Totaal	23
Totaal kuo		35
Totaal hbo		13

Tabel 7.3

Afgestudeerde kunstenaars verbijzonderd naar inschrijving en gebruik maken van de Wet Inkomensvoorziening Kunstenaars (WIK)

Opleidingscluster		Gebruik maken van de WIK %
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	26
	Toegepaste beeldende kunst design	18
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	14
	Docerende beeldende kunst	22
	Totaal	21
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	14
	Docerend muziek	3
	Uitvoerend theater	19
	Docerend theater	0
	Totaal	12
Totaal		17

Tabel 7.3 vermeldt per opleidingscluster het gebruik van de WIK door afgestudeerde kunstenaars. In tabel 2.7 van hoofdstuk 2 zijn al trendcijfers in de deelname aan de WIK gepresenteerd. Daaruit is naar voren gekomen dat in meetjaar 2002 de deelname aan de WIK door afgestudeerde kunstenaars gemiddeld genomen is gedaald ten opzichte van 2001. Tabel 7.3 laat zien dat 17% van de afgestudeerde kunstenaars gebruik maakt van de WIK. Autonoom beeldend kunstenaars en docenten beeldende kunst

doen het vaakst een beroep op de WIK.²³ Hierbij geldt wel dat bij autonoom beeldend kunstenaars het aandeel afgestudeerden dat van de WIK gebruik maakt is afgenomen van 43% in 2001 naar 26% in 2002. Bij docenten muziek en docenten theater is het aandeel afgestudeerden dat gebruik maakt van de WIK het laagst.

Kunstenaars die geen beroep doen op de WIK hebben kunnen aangegeven waarom ze geen gebruik hiervan maken. Bijna de helft van de afgestudeerde kunstenaars die niet deelnemen aan de WIK zegt geen gebruik te maken van de WIK omdat ze voldoende werk of inkomen hebben of omdat de partner voldoende inkomen heeft. Daarnaast zegt 11% geen gebruik te maken van de WIK omdat ze onafhankelijk willen zijn/geen behoefte hebben aan de WIK/of een afkeer hebben van een uitkering in het algemeen. Verder geeft 11% aan op het moment van ondervragen geen kunstenaar te zijn/te werken buiten het eigen vakgebied en daarom geen gebruik te maken van de WIK. Van de kunstenaars zegt 10% niet deel te nemen aan de WIK omdat ze denken geen recht te hebben op de WIK. Een deel van hen denkt dit omdat ze op het moment van ondervragen lesgeven of docent zijn. Ook zegt 8% van de kunstenaars dat ze geen gebruik maken van de WIK omdat ze van buitenlandse afkomst zijn of in het buitenland werken, 8% zegt de WIK niet te kennen en 2% vindt de WIK te veel rompslomp.

Voor afgestudeerden van het hbo die de arbeidsmarkt betreden zijn de afgelopen jaren vrij gunstig geweest. De meeste hbo-afgestudeerden hebben betaald werk gevonden en dit betrof vaak werkzaamheden in het eigen vakgebied. De tijden van hoogconjunctuur lijken in Nederland (voorlopig) voorbij. De vraag is of dit in meetjaar 2002 tot uiting komt in de kans op werk voor afgestudeerde kunstenaars. Tabel 7.4 laat de werkloosheid onder afgestudeerde kunstenaars zien.

Tabel 7.4

Werkloosheid onder afgestudeerde kunstenaars

Opleidingscluster		Aanbieden op de arbeidsmarkt %	Waarvan: werkloze beroepsbevolking %
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	74	10
	Toegepaste beeldende kunst design	87	12
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	84	5
	Docerende beeldende kunst	85	7
	Totaal	82	10
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	63	4
	Docerend muziek	84	3
	Uitvoerend theater	83	6
	Docerend theater	83	9
	Totaal	70	5
Totaal kuo		77	8
Totaal hbo		87	3

In tabel 7.4 is eerst het aandeel afgestudeerde kunstenaars vermeld die zich op de arbeidsmarkt aanbieden (en daarmee tot de beroepsbevolking behoren). Daarnaast is het aandeel afgestudeerde

23. Overigens kan een relatief hoge deelname onder afgestudeerde kunstenaars aan de WIK van invloed zijn op andere variabelen in dit rapport. De hoogte van de WIK-uitkering is 70% van de geldende bijstandsnorm. Kunstenaars mogen de WIK-uitkering aanvullen met bijverdiensten tot maximaal 125% van de geldende bijstandsnorm. Het gevolg hiervan is dat deelname aan de WIK het inkomen van afgestudeerde kunstenaars kan beïnvloeden.

kunstenaars vermeld die tot de werkloze beroepsbevolking moeten worden gerekend.²⁴ Van de afgestudeerde kunstenaars heeft 77% zich aangeboden op de arbeidsmarkt. Hiervan behoort 8% tot de werkloze beroepsbevolking. Dit percentage is gelijk aan afgelopen jaar. Podiumkunstenaars die de arbeidsmarkt betreden zijn minder vaak werkloos dan beeldend kunstenaars. Bij beeldend kunstenaars is het werkloosheidspercentage het hoogst bij autonoom beeldend kunst (10%) en toegepaste beeldende kunst design (12%). Voor podiumkunstenaars geldt dat relatief veel docenten theater tot de werkloze beroepsbevolking behoren (9%).

7.1 Kenmerken van het werk van kunstenaars

De vraag is of de kans op werk voor kunstenaars zuiver wordt gemeten aan de hand van het werkloosheidspercentage (zie ook tabel 4.4 en tabel 4.5 van hoofdstuk 4). Een andere manier om de kans op werk te meten is kunstenaars zelf te vragen naar de maatschappelijke positie op het moment van ondervraging. Op basis hiervan kan het percentage kunstenaars dat (volgens eigen inschatting) aangeeft werkloos te zijn worden bepaald (zie tabel 7.5). Dit percentage blijkt lager te zijn dan het werkloosheidspercentage volgens de officiële definitie, namelijk 5%.

Tabel 7.5
Maatschappelijke positie afgestudeerde kunstenaars

Opleidingscluster		Betaald werk %	Student %	Werkloos %	Onbetaald werk %	Anders %
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	60	9	7	9	16
	Toegepaste beeldende kunst design	70	7	10	3	10
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	74	9	4	4	10
	Docerende beeldende kunst	76	8	4	4	8
	Totaal	67	8	7	5	12
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	62	30	1	2	4
	Docerend muziek	93	7	0	0	0
	Uitvoerend theater	68	5	8	10	8
	Docerend theater	88	5	2	0	5
	Totaal	69	21	3	3	4
Totaal kuo		68	13	5	4	9
Totaal hbo		82	12	2	1	3

Uit tabel 7.5 blijkt verder dat 68% van de afgestudeerde kunstenaars zegt betaald werk te hebben. Daarnaast geeft 21% aan student te zijn, 5% is werkloos, 4% verricht onbetaald werk en 9% heeft een andere bezigheid. Afgestudeerden autonoom beeldende kunst zeggen het minst vaak betaald werk te hebben. Toch is het aandeel voor autonoom beeldend kunstenaars veel hoger in vergelijking met vorig jaar. Het aandeel autonoom beeldend kunstenaars die aangeven betaald werk te hebben is toegenomen van 44% in 2001 naar 60% in 2002. Tegelijkertijd is het aandeel autonoom beeldend kunstenaars die aangeven student te zijn of een andere bezigheid te hebben, afgenomen. Ook voor uitvoerende musici geldt dat relatief weinig afgestudeerden betaald werk hebben. Dit is niet vreemd omdat uitvoerende musici

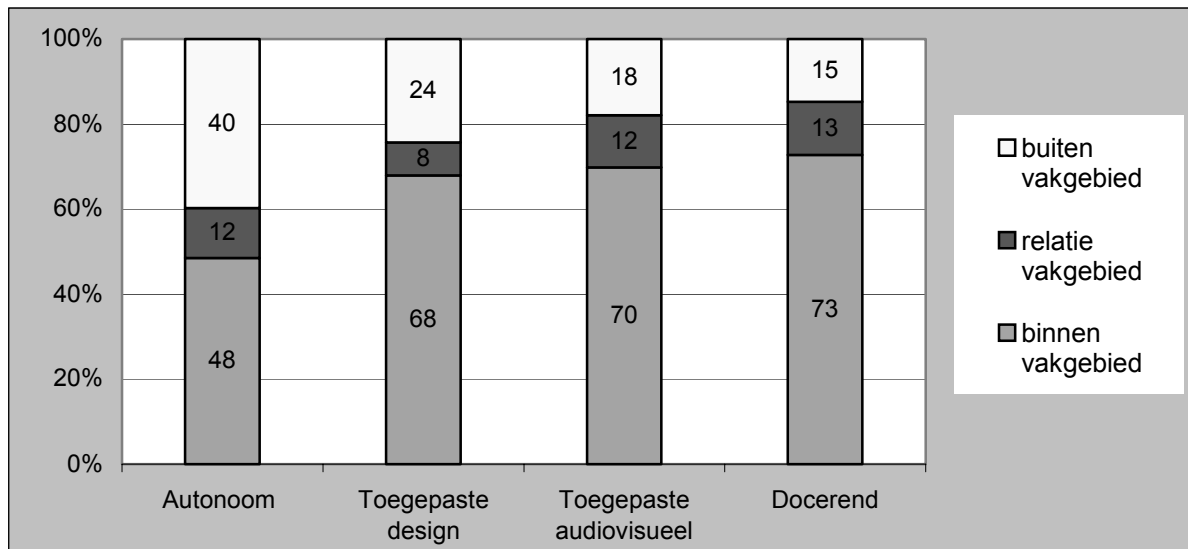
24. Tot de beroepsbevolking behoren conform CBS-definitie degenen die tenminste 12 uur per week betaald werken, degenen die werk hebben aanvaard waardoor zij tenminste 12 uur per week betaald gaan werken en degenen die ten minste 12 uur per week betaald willen werken, daarvoor beschikbaar zijn en daartoe tevens activiteiten ontplooiën. Daarnaast is als voorwaarde gesteld dat de bezigheid die het best bij de situatie van de afgestudeerde past *niet* student is. Tot de werkloze beroepsbevolking behoren afgestudeerden zonder betaald werk (of met betaald werk van minder dan 12 uur per week) die minstens 12 uur per week betaald willen werken, daarvoor direct beschikbaar zijn en bovendien actief zoeken naar betaald werk (ongeacht of men bij een CWI staat ingeschreven). Daarbij is tevens als voorwaarde gesteld dat de bezigheid die het best bij de situatie van de afgestudeerde past *niet* student is (zie ook ROA, 1998).

na het behalen van het diploma vaak verder gaan studeren (zie ook tabel 6.9). Tot slot blijkt dat relatief veel afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design aangeven werkloos te zijn. Dit is ook naar voren gekomen in tabel 7.4. Dit lijkt er op te wijzen dat met name afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design zijn getroffen door de minder gunstige omstandigheden op de arbeidsmarkt (zie ook hoofdstuk 2).

Vinden kunstenaars werk waarvoor ze zijn opgeleid? Deze vraag proberen we te beantwoorden door te kijken naar de soort werkzaamheden die afgestudeerde kunstenaars²⁵ In figuur 7.1 (voor beeldend kunstenaars) en figuur 7.2 (voor podiumkunstenaars) is weergegeven of de belangrijkste werkzaamheden binnen, gerelateerd aan of buiten het vakgebied worden verricht. Met de belangrijkste werkzaamheden wordt hier bedoeld: de werkzaamheden waaraan de meeste tijd per maand wordt besteed.

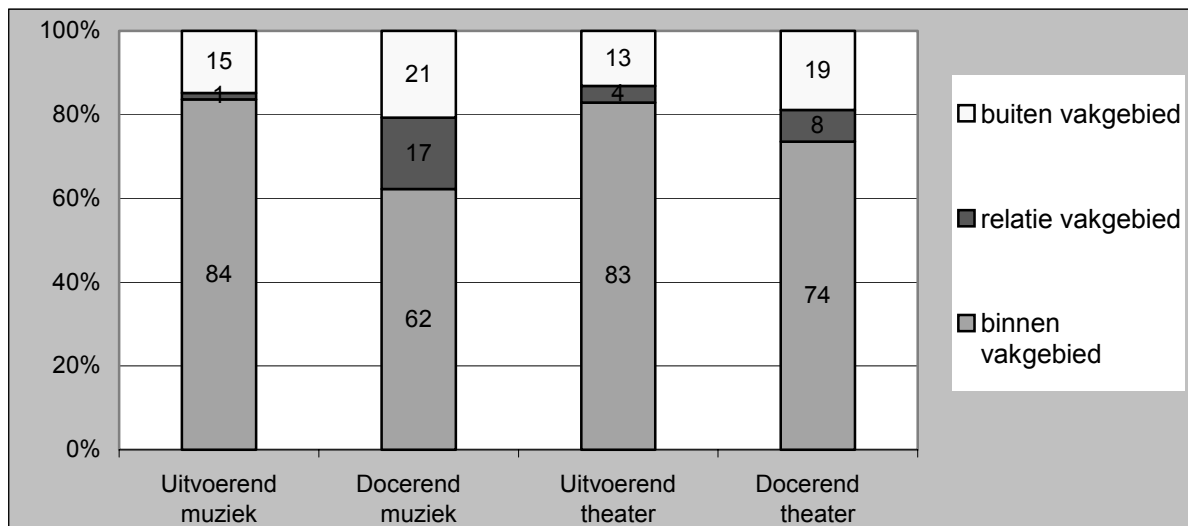
Figuur 7.1

Aard belangrijkste werkzaamheden voor afgestudeerde beeldend kunstenaars

Figuur 7.2

Aard belangrijkste werkzaamheden voor afgestudeerde podiumkunstenaars

25. Het resterende deel van hoofdstuk 4 heeft betrekking op de afgestudeerde kunstenaars die volgens de officiële definitie tot de werkzame beroepsbevolking worden gerekend.

Uit figuur 7.1 blijkt dat bijna de helft van de autonoom beeldend kunstenaars de belangrijkste werkzaamheden verricht in het eigen vakgebied. Dit aandeel is meer dan verdubbeld in vergelijking met het afgelopen jaar. Daarnaast heeft 12% van de autonoom beeldend kunstenaars de voornaamste werkzaamheden gerelateerd aan het eigen vakgebied en 40% buiten het vakgebied. Voor de overige beeldend kunstenaars geldt dat ongeveer 70% van de afgestudeerden de belangrijkste werkzaamheden verricht binnen het eigen vakgebied. Verder blijkt dat afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design de voornaamste werkzaamheden iets vaker buiten het eigen vakgebied hebben dan afgestudeerden toegepaste beeldende kunst audiovisueel en docenten beeldende kunst.

Figuur 7.2 laat zien dat veel afgestudeerden uitvoerend muziek en afgestudeerden uitvoerend theater de belangrijkste werkzaamheden binnen het eigen vakgebied verrichten. Meer dan 80% van deze afgestudeerden verricht de voornaamste werkzaamheden in het eigen vakgebied. Bij docenten muziek en docenten theater ligt het aandeel afgestudeerden met de voornaamste werkzaamheden in het eigen vakgebied lager. Vooral voor docenten muziek geldt dat ze relatief vaak de belangrijkste werkzaamheden gerelateerd aan of buiten het eigen vakgebied hebben.

Tabel 7.6

Overige werkzaamheden en aard van deze werkzaamheden voor afgestudeerde kunstenaars

Opleidingscluster	Eén of meerdere (on)betalde nevenwerkzaamheden	Waarvan:			
		Binnen vakgebied %	Relatie vakgebied %	Buiten vakgebied %	
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	50	55	19	26
	Toegepaste beeldende kunst design	39	48	20	33
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	37	62	19	19
	Docerende beeldende kunst	48	59	19	22
	Totaal	43	54	19	27
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	73	83	6	10
	Docerend muziek	67	67	20	13
	Uitvoerend theater	50	80	0	20
	Docerend theater	69	88	6	6
	Totaal	67	81	7	12
Totaal		52	67	14	19

Kunstenaars hebben vaak meerdere werkkringen. In totaal 52% van de werkende kunstenaars heeft één of meerdere (on)betalde nevenwerkzaamheden (zie tabel 7.6). Met het aanhouden van verschillende werkkringen proberen kunstenaars een redelijk stabiel inkomen te verwerven, de risico's die gepaard kunnen gaan met een artistieke beroepspraktijk zo veel mogelijk te spreiden en de tijd die zij besteden aan hun artistieke werkzaamheden te maximaliseren. Van de beeldend kunstenaars heeft 43% één of meerdere (on)betalde nevenwerkzaamheden. Bij podiumkunstenaars geldt dit voor tweederde van de afgestudeerden. De nevenwerkzaamheden bij podiumkunstenaars vinden meestal in het eigen vakgebied plaats. Alleen bij docenten muziek ligt dit aandeel gemiddeld iets lager dan bij de andere podiumkunstenaars. Voor beeldend kunstenaars met nevenwerkzaamheden geldt dat iets meer dan de helft nevenwerkzaamheden verricht in het eigen vakgebied, 19% gerelateerd aan het vakgebied en 27% buiten het eigen vakgebied.

In tabel 7.7 wordt ingegaan op vraag in hoeverre kunstenaars na het behalen van het diploma werkzaamheden in het buitenland hebben verricht. Vermeld is het aandeel afgestudeerde kunstenaars die

(deels) werkzaamheden in het buitenland hebben verricht. Dit kunnen zowel betaalde als onbetaalde werkzaamheden zijn. Uit tabel 7.7 komt naar voren dat ongeveer een kwart van de afgestudeerde kunstenaars na het verlaten van de opleiding werkzaamheden in het buitenland heeft verricht. Podiumkunstenaars doen dit vaker dan beeldend kunstenaars. Met name veel uitvoerend musici en afgestudeerden uitvoerend theater hebben vaak na het verlaten van de kunstopleiding in het buitenland werkzaamheden verricht. Voor de beeldend kunstenaars geldt dat afgestudeerden toegepaste beeldende kunst audiovisueel het vaakst werkzaamheden verrichten in het buitenland.

Tabel 7.7

Werkzaamheden (deels) in het buitenland

Opleidingscluster		Buitenland werkzaamheden % ja
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	16
	Toegepaste beeldende kunst design	16
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	29
	Docerende beeldende kunst	7
	Totaal	17
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	41
	Docerend muziek	22
	Uitvoerend theater	36
	Docerend theater	31
	Totaal	36
Totaal		24

Tabel 7.8

Toekenning van prijzen, subsidies en dergelijke*

Opleidingscluster		Toe- kenning prijs en dergelijke	Waarvan:				
			Prijs bij concours/ festival	Startsti- pendium/ studie- beurs/ werkbeurs	Basissti- pendium van het FBKVB**	Project- subsidie/ reisbeurs	Overig
			%	%	%	%	%
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	27	7	27	0	13	69
	Toegepaste beeldende kunst design	20	8	33	3	8	56
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	24	69	6	6	19	31
	Docerende beeldende kunst	23	6	6	6	12	76
	Totaal	23	16	24	3	12	60
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	26	38	38	6	29	38
	Docerend muziek	10	0	33	0	33	33
	Uitvoerend theater	16	50	17	0	17	17
	Docerend theater	9	0	33	0	33	33
	Totaal	20	36	34	4	28	34
Totaal		22	23	28	3	18	50

* meerdere antwoorden mogelijk

**Basisstipendium van het Fonds voor Beeldende Kunsten, Vormgeving en Bouwkunst

De toekenning van prijzen, subsidies en dergelijke kan worden gezien als een erkenning van het werk van kunstenaars. Tabel 7.8 vermeldt het percentage afgestudeerde kunstenaars dat een prijs en/of subsidie en dergelijke heeft ontvangen. Daarnaast staat het soort prijs of subsidie die is toegekend weergegeven. Deze lopen uiteen van een prijs bij een concours of festival tot een projectsubsidie of reisbeurs. In 2002 heeft 22% van de afgestudeerde kunstenaars een prijs, subsidie en dergelijke ontvangen. Van de beeldend kunstenaars hebben autonoom beeldend kunstenaars het vaakst een prijs en/of subsidie en dergelijke toegekend gekregen. Het gaat daarbij vaak om een startstipendium/studiebeurs/werkbeurs of een prijs in de categorie 'overig'. Deze laatste categorie betreft meestal prestigieuze prijzen en subsidies die zo divers zijn dat ze allen zijn opgenomen in de categorie 'overig'. Opvallend is verder dat bij toegepaste beeldende kunst audiovisueel het aandeel afgestudeerden die een prijs bij een concours of festival hebben gewonnen hoog is. Daarnaast laat de tabel zien dat relatief veel uitvoerende musici een prijs toegekend hebben gekregen. Het betreft hier vaak een prijs bij een concours of festival, startstipendium/studiebeurs/werkbeurs of een prijs in de categorie 'overig'. Voor relatief veel afgestudeerden uitvoerend theater geldt dat ze een prijs bij een concours of festival hebben ontvangen.

Tabel 7.9

Aard dienstverband in de voornaamste werkring

Opleidingscluster		Loondienst werkgever	Zelfstandig in eigen bedrijf of praktijk/ freelance	Werk via uitzendbureau	Overig*
		%	%	%	%
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	58	30	9	4
	Toegepaste beeldende kunst design	62	28	8	2
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	49	36	7	7
	Docerende beeldende kunst	89	7	4	0
	Totaal	62	27	8	3
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	51	38	4	7
	Docerend muziek	75	21	4	0
	Uitvoerend theater	70	30	0	0
	Docerend theater	56	36	4	4
	Totaal	59	34	3	4
Totaal kuo		61	29	6	4
Totaal hbo		90	2	5	2

*De categorie 'overig' bestaat voornamelijk uit afgestudeerden die werkzaam zijn als oproepkracht, werkzaam zijn in het bedrijf van de ouders of partner of gesubsidieerde arbeid verrichten via de WIW (Wet Inschakeling Werkzoekenden).

In tabel 7.9 is het soort dienstverband van kunstenaars in de voornaamste werkring weergegeven. Vermeld is welk deel van de afgestudeerde kunstenaars anderhalf jaar na afstuderen werkt in loondienst bij een werkgever, werkt als zelfstandige/freelancer, werkt via het uitzendbureau of werkt in een ander soort dienstverband. Uit de tabel blijkt dat afgestudeerde kunstenaars het vaakst werkzaam zijn in loondienst bij een werkgever. Ongeveer 60% van de kunstenaars werkt in loondienst. Dit percentage is echter relatief laag ten opzichte van het totale hbo, waar 90% van de afgestudeerden werkt in loondienst bij een werkgever. Dit komt omdat relatief veel afgestudeerden van kunstopleidingen anderhalf jaar na afstuderen zelfstandige of freelancer zijn. In totaal werkt 29% van de afgestudeerde kunstenaars als zelfstandige of freelancer. Ter vergelijking, slechts 2% van de hbo-afgestudeerden is zelfstandige of freelancer. Docenten beeldende kunst zijn het vaakst werkzaam in loondienst bij een werkgever. Uitvoerende musici zijn het vaakst werkzaam als zelfstandige of freelancer.

Tabel 7.10 laat het percentage afgestudeerde kunstenaars zien dat werkzaam is in een flexibel dienstverband. Het betreft afgestudeerden die anderhalf jaar na het verlaten van de opleiding in de voornaamste werkring werken als uitzendkracht, oproepkracht en dergelijke, of een aanstelling hebben in tijdelijke dienst met een contract korter dan één jaar. De vraag welk deel van de afgestudeerden werkzaam is in een flexibel dienstverband is relevant omdat over het algemeen wordt aangenomen dat de arbeidsvoorwaarden en de loopbaanperspectieven van werknemers met een flexibel dienstverband minder gunstig zijn dan voor werknemers met een vast dienstverband (Steijn en Need, 2003).²⁶ Uit tabel 7.10 komt naar voren dat een vijfde deel van de afgestudeerde kunstenaars in de voornaamste werkring in een flexibel dienstverband werkt. Bij beeldend kunstenaars zijn de verschillen tussen de opleidingssectoren wat dit betreft vrij gering. Het aandeel afgestudeerden met een flexibele arbeidsrelatie loopt hier van 18% voor docenten beeldende kunst tot 25% bij toegepaste beeldende kunst audiovisueel. Bij podiumkunstenaars valt op dat vooral veel afgestudeerden uitvoerend theater een flexibele aanstelling hebben. Bijna 40% van de afgestudeerden uitvoerend theater heeft een flexibele aanstelling anderhalf jaar na afstuderen. Bij uitvoerend muziek, docenten muziek en docenten theater is het aandeel afgestudeerden met een flexibele arbeidsrelatie duidelijk lager.

Tabel 7.10

Aard van de aanstelling in de voornaamste werkring

Opleidingscluster		Flexibel dienstverband % ja
Beeldende kunst	Autonomo beeldende kunst	21
	Toegepaste beeldende kunst design	23
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	25
	Docerende beeldende kunst	18
	Totaal	22
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	14
	Docerend muziek	5
	Uitvoerend theater	38
	Docerend theater	7
	Totaal	16
Totaal kuo		20
Totaal hbo		11

7.2 Inkomsten en beroepskosten

In deze paragraaf wordt uitgebreid ingegaan op de inkomsten van afgestudeerde kunstenaars en de kosten die ze bij het uitoefenen van de werkzaamheden maken. Een onderscheid wordt gemaakt tussen inkomsten die kunstenaars hebben gegenereerd uit primair artistieke bezigheden, aanverwante bezigheden, niet-verwante bezigheden, subsidies en uitkeringen. Deze vormen samen de totale inkomsten van kunstenaars. Om een zuiver beeld te krijgen van de werkelijke inkomsten van kunstenaars wordt ook rekening gehouden met de beroepskosten die kunstenaars hebben bij het uitoefenen van hun werkzaamheden.

Inkomsten uit artistieke werkzaamheden

Tabel 7.11 laat de inkomsten zien die kunstenaars hebben verkregen uit primair artistieke werkzaamheden (vóór aftrek van eventuele beroepskosten). Uit deze tabel blijkt dat afgestudeerde kunstenaars gemiddeld

26. Steijn, B. & A. Need (2003). Loopbaaneffecten van flexibele arbeid. *Tijdschrift voor Arbeidsvraagstukken*, 2, 110-121.

1374 euro bruto per maand hebben verdiend met werkzaamheden binnen het eigen vakgebied. Dit is precies 150 euro meer dan in meetjaar 2001 (1224 euro). Met name autonoom beeldend kunstenaars en afgestudeerden toegepaste beeldende kunst audiovisueel hebben meer inkomsten gegenereerd uit artistieke werkzaamheden in 2002. Voor autonoom beeldend kunstenaars is dit niet vreemd: eerder is namelijk al geconstateerd dat autonoom beeldend kunstenaars in 2002 veel vaker de voornaamste werkzaamheden in het eigen vakgebied hebben dan vorig jaar (zie figuur 7.1). De toename van de inkomsten van afgestudeerden autonoom beeldende kunst uit artistieke bezigheden kunnen voor een groot deel hieraan worden toegeschreven. Daarnaast komt uit tabel 7.11 naar voren dat de inkomsten uit het eigen vakgebied het hoogst zijn bij afgestudeerden toegepaste beeldende kunst audiovisueel.²⁷ De reden hiervan is onder meer dat afgestudeerden toegepaste beeldende kunst audiovisueel het hoogste bruto uurloon hebben en het meest aantal uren per week werken in het eigen vakgebied. Voor podiumkunstenaars geldt dat de inkomsten uit het eigen vakgebied gemiddeld het hoogst zijn voor docenten theater en bij uitvoerende musici het laagst.

Tabel 7.11

Inkomsten uit eigen vakgebied (in euro's) (inclusief beroepskosten) per maand

Opleidingscluster		Totaal Gem.
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	1257
	Toegepaste beeldende kunst design	1395
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	1933
	Docerende beeldende kunst	1475
	Totaal	1464
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	1153
	Docerend muziek	1293
	Uitvoerend theater	1358
	Docerend theater	1457
	Totaal	1253
Totaal		1374

Naast inkomsten maken veel kunstenaars beroepskosten bij het uitoefenen van artistieke werkzaamheden. Deze beroepskosten lopen uiteen van de huur en inrichting van een werkruimte, reiskosten of de kosten van het materiaal voor het vervaardigen van kunstwerken. Omdat de beroepskosten van kunstenaars behoorlijk kunnen oplopen moet hiermee rekening worden gehouden wanneer we uitspraken doen over de inkomsten van kunstenaars. In tabel 7.12 wordt ingegaan op de beroepskosten die kunstenaars hebben gemaakt met werkzaamheden in het eigen vakgebied. Vervolgens zijn in tabel 7.13 deze beroepskosten afgetrokken van de inkomsten die afgestudeerde kunstenaars met artistieke werkzaamheden hebben verdiend.

In tabel 7.12 is eerst het aandeel afgestudeerde kunstenaars met artistieke werkzaamheden weergegeven, die beroepskosten hebben gemaakt. Hieruit blijkt dat 80% van de afgestudeerde kunstenaars met werkzaamheden in het eigen vakgebied beroepskosten heeft bij de uitvoering gemaakt. Dit aandeel is hoger voor podiumkunstenaars (89%) dan voor beeldend kunstenaars (72%). Vervolgens is vermeld in tabel 7.12 welke beroepskosten afgestudeerde kunstenaars in het eigen vakgebied hebben. Voor vijf verschillende posten zijn de gemaakte kosten (gemiddeld per jaar) weergegeven. De totale beroepskosten uit werkzaamheden in het eigen vakgebied van afgestudeerde kunstenaars bedroeg in 2002 gemiddeld 3192 euro (ongeveer 265 euro per maand). Dit is iets hoger in vergelijking met de meting voor het jaar 2001.

27. Binnen het opleidingscluster toegepaste beeldende kunst audiovisueel geldt dat afgestudeerden HBO film en tv-vormgeving relatief veel hebben verdiend met werkzaamheden binnen het eigen vakgebied (gemiddeld 2366 euro per maand).

Tabel 7.12

Beroepskosten in eigen vakgebied (in euro's) per jaar

Opleidingscluster	Beroeps- kosten	Huur en inrichting atelier/ werk- ruimte	Materia- len, kleding en appara- tuur drukwerk	Produc- tie- organi- satie- kosten	Reis- kosten	Overige beroeps- kosten	Totaal
	%	gem.	gem.	gem.	gem.	gem.	gem.
Beeldende kunst							
Autonoom beeldende kunst	77	1579	1314	587	485	189	3298
Toegepaste beeldende kunst design	70	887	1418	406	405	414	2866
Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	73	2418	3556	329	631	186	5937
Docerende beeldende kunst	66	713	700	640	386	333	1902
Totaal	72	1377	1674	478	471	309	3404
Podiumkunsten							
Uitvoerend muziek	92	1003	1775	1479	984	1094	3556
Docerend muziek	82	640	1316	98	644	210	1961
Uitvoerend theater	86	795	1252	1131	740	489	3125
Docerend theater	90	1618	462	378	504	342	1529
Totaal	89	972	1451	1067	843	788	2995
Totaal	80	1260	1566	718	635	547	3192

Bij de beeldend kunstenaars hebben afgestudeerden beeldende kunst audiovisueel gemiddeld de hoogste beroepskosten. Vooral de huur en inrichting van een atelier/werkruimte en materialen, kleding en apparatuur zijn voor afgestudeerden beeldende kunst audiovisueel belangrijke kostenposten. Overigens geldt ook voor de andere beeldend kunstenaars dat bij de uitvoering van artistieke werkzaamheden relatief veel geld wordt uitgegeven aan de huur en inrichting van een atelier/werkruimte en materialen, kleding en apparatuur. Bij de podiumkunstenaars hebben afgestudeerden uitvoerend muziek en afgestudeerden uitvoerend theater gemiddeld de hoogste beroepskosten. Ook hier geldt dat de afgestudeerden veel hebben uitgegeven aan huur en inrichting van een atelier/werkruimte en materialen, kleding en apparatuur. Daarnaast zijn voor afgestudeerden uitvoerend muziek en afgestudeerden uitvoerend theater productie-, organisatiekosten en drukwerk een belangrijke kostenpost.

Tabel 7.13

Inkomsten uit eigen vakgebied minus beroepskosten (in euro's) per maand

Opleidingscluster	Totaal Gem.
Beeldende kunst	
Autonoom beeldende kunst	1045
Toegepaste beeldende kunst design	1228
Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	1572
Docerende beeldende kunst	1370
Totaal	1260
Podiumkunsten	
Uitvoerend muziek	880
Docerend muziek	1159
Uitvoerend theater	1134
Docerend theater	1342
Totaal	1031
Totaal	1161

In tabel 7.13 zijn de inkomsten en beroepskosten in het eigen vakgebied van elkaar afgetrokken. Hieruit blijkt dat afgestudeerde kunstenaars na aftrek van beroepskosten gemiddeld 1161 euro per maand

verdienen met werkzaamheden in het eigen vakgebied. Afgestudeerden toegepaste kunst audiovisueel hebben ook na aftrek van de beroepskosten de meeste inkomsten, ondanks dat de beroepskosten voor hen relatief hoog zijn. Verder laat deze tabel zien dat uitvoerende musici relatief weinig verdienen. Aan de ene kant heeft dit te maken met het feit dat uitvoerende musici de minste inkomsten genereren uit artistieke werkzaamheden. Aan de andere kant hebben uitvoerende musici relatief hoge beroepskosten bij de uitvoering van artistieke werkzaamheden.

Totale inkomsten

In tabel 7.14 wordt ingegaan op de totale inkomsten van afgestudeerde kunstenaars. Eerder is aangegeven dat een deel van de afgestudeerde kunstenaars (neven) werkzaamheden verrichten die gerelateerd zijn aan of buiten het eigen vakgebied liggen. Op deze manier subsidiëren de kunstenaars hun artistieke werkzaamheden (deels) met geld dat zij elders verdienen. Daarnaast kunnen kunstenaars de inkomsten aanvullen door middel van subsidies en uitkeringen. In tabel 7.14 zijn de inkomsten weergegeven die afgestudeerde kunstenaars hebben verkregen uit werkzaamheden binnen, gerelateerd aan en buiten het vakgebied, de inkomsten uit subsidies en uitkeringen en de totale inkomsten van kunstenaars (vóór aftrek van eventuele beroepskosten). Deze tabel laat zien dat de totale inkomsten van afgestudeerde kunstenaars gemiddeld 1561 euro per maand bedragen (vorige meting 1413 euro). Verder is in de tabel aangegeven welke bijdrage de verschillende werkzaamheden, subsidies en uitkeringen aan de totale inkomsten van alle kunstenaars tezamen leveren (som %). Op deze manier kan worden bepaald in welke mate kunstenaars hun inkomsten uit artistieke werkzaamheden aanvullen met werkzaamheden gerelateerd aan en buiten het eigen vakgebied en uitkeringen en subsidies. Hieruit blijkt dat 70% van de totale inkomsten van afgestudeerde kunstenaars afkomstig is uit werkzaamheden in het eigen vakgebied, 8% wordt gegenereerd uit werkzaamheden gerelateerd aan het vakgebied, 18% uit werkzaamheden buiten het vakgebied en 5% is afkomstig uit subsidies en uitkeringen. Bij autonoom beeldend kunstenaars zijn de inkomsten het minst vaak afkomstig uit het eigen vakgebied. Toch is het dit aandeel voor beeldend kunstenaars flink gestegen van 24% in 2001 naar 54% in 2002. Verder valt op dat bij afgestudeerden toegepaste beeldende kunst design en afgestudeerden docerend muziek ongeveer een vijfde deel van de totale inkomsten afkomstig is uit werkzaamheden buiten het vakgebied. Afgelopen jaar was dit respectievelijk 11% en 7%.

Tabel 7.14

Totale inkomsten (in euro's) uit verschillende werkzaamheden, subsidies, en uitkeringen (inclusief beroepskosten) per maand

Opleidingscluster		In eigen vakgebied		Gerelateerd aan vakgebied		Buiten eigen vakgebied		Subsidies en uitkeringen*		Totaal	
		Gem.	Som %	Gem.	Som %	Gem.	Som %	Gem.	Som %	Gem.	Som=100%
Beeldende kunst	Autonoom beeldende kunst	1257	54	596	9	945	27	733	10	1476	252946
	Toegepaste beeldende kunst design	1395	65	785	9	907	20	766	6	1611	372520
	Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	1933	81	706	7	877	9	483	3	1936	172705
	Docerende beeldende kunst	1475	75	514	9	578	11	587	5	1477	110835
	Totaal	1464	66	669	8	881	19	701	7	1604	909006
Podiumkunsten	Uitvoerend muziek	1153	76	321	6	838	14	483	4	1398	251432
	Docerend muziek	1293	68	553	8	884	23	,	,	1553	75296
	Uitvoerend theater	1358	78	,	,	888	15	,	,	1567	97986
	Docerend theater	1457	80	675	7	976	12	,	,	1670	81968
	Totaal	1253	76	399	6	874	15	459	3	1491	506682
Totaal		1374	70	561	8	879	18	633	5	1561	1415688

* Voorzieningsfonds voor Kunstenaars, Wik-uitkering en andere uitkeringen (WW, bijstand en dergelijke)

, = komt niet voor

Tabel 7.15

Beroepskosten uit verschillende werkzaamheden (in euro's) per jaar

Opleidingscluster	Beroeps- kosten	Huur en inricht- ing atelier/ werk- ruimte gem.	Materia- len, kleding en appara- tuur drukwerk gem.	Produc- tie- organi- satie- kosten, gem.	Reis- kosten gem.	Overige beroeps- kosten gem.	Totaal gem.
Beeldende kunst							
Autonoom beeldende kunst	77	1039	1021	351	397	255	2932
Toegepaste beeldende kunst design	67	833	1207	331	370	360	2570
Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	63	1790	2791	300	668	206	5474
Docerende beeldende kunst	67	624	704	373	301	286	2046
Totaal	69	1021	1308	341	422	291	3042
Podiumkunsten							
Uitvoerend muziek	89	569	1528	1122	809	864	3327
Docerend muziek	77	547	1021	80	514	155	1667
Uitvoerend theater	76	493	926	820	553	353	2897
Docerend theater	83	1153	410	308	440	278	1529
Totaal	85	633	1213	817	687	608	2794
Totaal	75	921	1268	504	525	425	2931

Tabel 7.15 laat de beroepskosten zien die afgestudeerde kunstenaars hebben gemaakt bij het uitoefenen van de verschillende werkzaamheden. Deze tabel heeft dus betrekking op de beroepskosten die zijn gemaakt bij werkzaamheden binnen, gerelateerd aan en buiten het eigen vakgebied. In totaal heeft driekwart van de afgestudeerde kunstenaars beroepskosten bij het uitoefenen van de verschillende werkzaamheden. De totale kosten die daarbij zijn gemaakt bedroegen gemiddeld 2844 euro. Podiumkunstenaars (85%) hebben gemiddeld vaker dan beeldend kunstenaars (69%) beroepskosten bij het uitvoeren van hun werkzaamheden. Daarnaast blijkt dat afgestudeerden toegepaste beeldende kunst audiovisueel veruit de hoogste beroepskosten hebben. Voor podiumkunstenaars geldt dat uitvoerende musici en afgestudeerden uitvoerend theater relatief veel beroepskosten hebben gemaakt met het verrichten van verschillende werkzaamheden.

Tabel 7.16

Totale inkomsten uit verschillende werkzaamheden, subsidies en uitkeringen minus beroepskosten (in euro's) per maand

Opleidingscluster	Totaal gem.
Beeldende kunst	
Autonoom beeldende kunst	1305
Toegepaste beeldende kunst design	1481
Toegepaste beeldende kunst audiovisueel	1675
Docerende beeldende kunst	1373
Totaal	1445
Podiumkunsten	
Uitvoerend muziek	1174
Docerend muziek	1456
Uitvoerend theater	1400
Docerend theater	1574
Totaal	1311
Totaal	1394

Ten slotte gaat tabel 7.16 in op de totale inkomsten van kunstenaars uit verschillende werkzaamheden, subsidies en uitkeringen minus de totale beroepskosten. De totale inkomsten minus de beroepskosten zijn voor afgestudeerde kunstenaars 1394 euro per maand (vorige meting 1176 euro). Afgestudeerden toegepaste beeldende kunst audiovisueel hebben ook hier gemiddeld het hoogste inkomen. Voor afgestudeerden autonoom beeldend kunst en docenten beeldende kunst geldt dat de inkomsten iets lager zijn dan dat van de gemiddelde afgestudeerde kunstenaar. De inkomsten van uitvoerende musici blijven dit jaar achter bij die van andere kunstenaars. Afgestudeerden uitvoerend muziek verdienen in totaal ongeveer 220 euro minder per maand dan de gemiddelde afgestudeerde kunstenaar

De voornaamste werkkring van kunstenaars

Aan het einde van dit hoofdstuk wordt de voornaamste werkkring van afgestudeerde kunstenaars nader bekeken. Besproken wordt het bruto uurloon, het aantal arbeidsuren en het maandinkomen in de voornaamste werkkring. De voornaamste werkkring betreft de werkzaamheden waaraan afgestudeerden de meeste tijd per maand hebben besteed. In tabel 7.17 is het bruto uurloon van afgestudeerde kunstenaars in de voornaamste werkkring weergegeven.

Het bruto uurloon van kunstenaars met de voornaamste werkzaamheden in het eigen vakgebied is voor beeldend kunstenaars gemiddeld 11,50 euro bruto per uur en voor podiumkunstenaars 12,75 euro per uur. Wanneer de voornaamste werkkring gerelateerd aan het vakgebied is, dan geldt voor beeldend kunstenaars dat het bruto uurloon relatief hoog is (12,40 euro bruto per uur). Voor podiumkunstenaars geldt dat het bruto uurloon gerelateerd aan het eigen vakgebied iets lager is dan in het eigen vakgebied. Verder geldt zowel voor de beeldend kunstenaars als de podiumkunstenaars dat het bruto uurloon het laagst is bij de werkzaamheden buiten het eigen vakgebied.

Tabel 7.17

Bruto uurloon voornaamste werkkring (in euro's)

Opleidingscluster	In eigen vakgebied	Gerelateerd aan vakgebied	Buiten eigen vakgebied	Totaal
	Gem.		Gem.	Gem.
Beeldende kunst	11,50	12,40	10,85	11,45
Podiumkunsten	12,75	12,35	11,15	12,45
Totaal	12,05	12,35	10,90	11,80

Tabel 7.18 laat vervolgens het aantal gewerkte uren per week in de voornaamste werkkring zien. Hieruit blijkt dat beeldend kunstenaars meer uren werken per week in de voornaamste werkkring dan podiumkunstenaars. Daarbij laat de tabel zien dat wanneer de voornaamste werkzaamheden binnen of gerelateerd zijn aan het eigen vakgebied dat het aantal gewerkte uren per week hoger is voor beeldend kunstenaars dan voor podiumkunstenaars. Wanneer de voornaamste werkzaamheden buiten het vakgebied zijn dan hebben podiumkunstenaars het hoogst aantal uren per week.

Tabel 7.18

Totaal aantal gewerkte uren per week in de voornaamste werkring

Opleidingscluster	In eigen vakgebied	Gerelateerd aan vakgebied	Buiten eigen vakgebied	Totaal
	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.
Beeldende kunst	34,4	30,5	26,4	32,7
Podiumkunsten	25,3	26,4	29,8	27,3
Totaal	30,5	29,7	27,3	30,7

Ten slotte is in tabel 7.19 het maandinkomen in de voornaamste werkring van de afgestudeerde kunstenaars weergegeven. Deze tabel vormt de resultante van het loon per uur (tabel 7.17) en het aantal werkuren (tabel 7.18). In hun belangrijkste werkring verdienen beeldend kunstenaars per maand gemiddeld meer dan podiumkunstenaars. Dit komt omdat beeldend kunstenaars gemiddeld meer uren werken binnen hun vakgebied of gerelateerd aan hun vakgebied dan podiumkunstenaars, en werk binnen of gerelateerd aan het vakgebied bij zowel beeldend kunstenaars als podiumkunstenaars beter wordt betaald dan werk buiten het vakgebied. Het lagere maandloon van podiumkunstenaars wordt niet gecompenseerd door het feit dat zij binnen het eigen vakgebied per uur gemiddeld meer verdienen dan beeldend kunstenaars. Ondanks het feit dat podiumkunstenaars buiten hun vakgebied per uur minder verdienen dan binnen of gerelateerd aan hun vakgebied, verdienen podiumkunstenaars met de voornaamste werkzaamheden buiten hun vakgebied gemiddeld het meest per maand. Dit komt omdat zij gemiddeld de meeste uren per week werkzaam zijn.

Tabel 7.19

Totale maandinkomen in de voornaamste werkring (in euro's)

Opleidingscluster	In eigen vakgebied	Gerelateerd aan vakgebied	Buiten eigen vakgebied	Totaal
	Gem.	Gem.	Gem.	Gem.
Beeldende kunst	1651	1647	1201	1532
Podiumkunsten	1256	1315	1462	1294
Totaal	1483	1564	1267	1443

8 Thema 2002: Kennis en vaardigheden en de kunstopleiding

Wanneer afgestudeerden de arbeidsmarkt betreden moeten ze kunnen beschikken over startkwalificaties die passen bij de werkzaamheden die ze verrichten. Voor studenten van kunstopleidingen is het van belang dat ze tijdens de studie relevante kennis en vaardigheden verwerven die aansluiten bij een baan in de kunstensector. De vraag is in hoeverre de kunstopleiding de afgestudeerden voorziet van kennis en vaardigheden die nuttig zijn voor het uitoefenen van het kunstenaarsberoep. In dit hoofdstuk wordt hier nader op ingegaan. Eerst wordt aangegeven welke kennis en vaardigheden in het werk belangrijk zijn voor kunstenaars. Dit gebeurt door te kijken naar de kennis en vaardigheden die veel in het werk worden gebruikt door afgestudeerden met de voornaamste werkzaamheden in het eigen vakgebied. Vervolgens wordt bekeken of deze kennis en vaardigheden voldoende aan bod zijn gekomen in de kunstopleiding. Aangezien de afgestudeerden bepaalde kennis en vaardigheden ook buiten het onderwijs kunnen verwerven, bijvoorbeeld in het werk of door bijscholing, wordt tot slot aangegeven waar de kennis en vaardigheden vooral zijn geleerd: in het kunstopleiding of buiten de kunstopleiding.

Aan afgestudeerde kunstenaars met betaald werk is een lijst van aspecten voorgelegd die voor een adequaat functioneren op de arbeidsmarkt van belang kunnen zijn. Deze aspecten lopen uiteen van vakkennis en computergebruik tot en met sociale vaardigheden als leidinggevende vaardigheden en communicatieve vaardigheden, en aspecten ten aanzien van de werkhouding zoals initiatief en internationale gerichtheid. Daarnaast zijn in deze lijst specifiek op beeldend kunstenaars en podiumkunstenaars gerichte aspecten opgenomen, zoals bijvoorbeeld beeldende vaardigheden en vormgeving voor beeldend kunstenaars en muzikale vaardigheden en dramatische vaardigheden voor podiumkunstenaars. De kunstenaars hebben kunnen aangeven in welke mate ze het genoemde aspect gebruiken in de huidige functie, waar het genoemde aspect vooral is geleerd en of het genoemde aspect te weinig aan bod is gekomen in de gevolgde opleiding. Aan beeldend kunstenaars is een lijst met 17 aspecten voorgelegd, voor podiumkunstenaars bestaat deze lijst uit 23 aspecten.

Beeldend kunstenaars

In tabel 8.1 is de mate van gebruik in het werk van 17 kennis en vaardigheden weergegeven voor beeldend kunstenaars. De mate van gebruik is gemeten met behulp van een vijfpuntschaal, die loopt van '1' (niet) tot en met '5' (in hoge mate). De tabel vermeldt welk percentage van de betaald werkende kunstenaars veel gebruik maken van deze kennis en vaardigheden (antwoordcategorie 4 en 5). In deze tabel is een onderscheid gemaakt tussen beeldend kunstenaars met de voornaamste werkzaamheden binnen/gerelateerd aan het eigen vakgebied en beeldend kunstenaars met de voornaamste werkzaamheden buiten het eigen vakgebied. Dit onderscheid is gemaakt omdat we verwachten dat kunstenaars met de voornaamste werkzaamheden binnen danwel buiten het vakgebied in het werk in verschillende mate gebruik maken van de kennis en vaardigheden.²⁸

Uit tabel 8.1 blijkt dat de meeste beeldend kunstenaars met de voornaamste werkzaamheden in of gerelateerd aan het eigen vakgebied in het werk veel gebruik maken van "zelfstandigheid" (tenminste 90%) en van "vakkennis", "communicatieve vaardigheden", "creativiteit", "initiatief", "Omgaan met en inspelen op veranderingen", "nauwkeurigheid" en "beeldende expressie/overtuigingskracht" (tenminste 80%). Beeldend kunstenaars met de voornaamste werkzaamheden in of gerelateerd aan het eigen vakgebied maken in het werk het minst vaak veel gebruik van aspecten als "met cijfers omgaan",

28. Van de beeldend kunstenaars heeft 74% de voornaamste werkzaamheden in/gerelateerd aan het eigen vakgebied en 26% de voornaamste werkzaamheden buiten het eigen vakgebied.

“leidinggeven” en “internationale oriëntatie”. Bij “internationale oriëntatie kan dit samenhangen met het feit dat maar een beperkt deel van de afgestudeerde kunstenaars in het buitenland actief is of (deels) werkzaamheden verricht in het buitenland.

In tabel 8.1 komt duidelijk het verschil naar voren tussen beeldend kunstenaars met de voornaamste werkzaamheden binnen/gerelateerd aan het vakgebied en beeldend kunstenaars met de voornaamste werkzaamheden buiten het vakgebied. Beeldend kunstenaars met de voornaamste werkzaamheden binnen/gerelateerd aan het eigen vakgebied maken in hun werk duidelijk veel meer gebruik van aan hun vakgebied gerelateerde aspecten als “vakkennis”, “vakspecifieke methoden en technieken”, “creativiteit”, “ontwerpen”, “beeldende vaardigheden en vormgeving” en “beeldende expressie/overtuigingskracht” (verschil tenminste 25%-punt). Voor beeldend kunstenaars met de voornaamste werkzaamheden buiten het eigen vakgebied blijken deze aan hun vakgebied gerelateerde aspecten minder vaak relevant te zijn. Tevens blijkt dat beeldend kunstenaars met de voornaamste werkzaamheden binnen of gerelateerd aan het vakgebied in het werk meer gebruik maken van de computer dan beeldend kunstenaars met de voornaamste werkzaamheden buiten het vakgebied.

Tabel 8.1

Aandeel beeldend kunstenaars dat veel gebruik maakt van kennis en vaardigheden in de huidige functie

Kennis en vaardigheden	Belangrijkste werkzaamheden		
	binnen/gerelateerd aan het eigen vakgebied	buiten het eigen vakgebied	Totaal
	%	%	%
Vakkennis	81	46	71
Vakspecifieke methoden en technieken	78	42	68
Computergebruik	73	41	64
Met cijfers kunnen omgaan	33	38	34
Communicatieve vaardigheden	80	78	80
Werken in teamverband	68	56	65
Plannen en organiseren	71	59	67
Leidinggeven	29	26	28
Zelfstandigheid	91	82	89
Creativiteit	84	57	77
Initiatief	83	63	77
Omgaan met en inspelen op veranderingen	80	69	77
Nauwkeurigheid	83	68	79
Internationale oriëntatie	25	13	22
Ontwerpen	74	34	62
Beeldende vaardigheden en vormgeving	77	39	66
Beeldende expressie/overtuigingskracht	82	54	74

Aan afgestudeerde beeldend kunstenaars met betaald werk is gevraagd om van de 17 kennis en vaardigheden er *maximaal* drie te noemen waarvan zij vinden dat ze in de kunstopleiding te weinig aan bod zijn gekomen. In tabel 8.2 is vermeld hoe vaak beeldend kunstenaars vinden dat de verschillende kennis en vaardigheden te weinig aan bod zijn gekomen. Ook hier is een onderscheid gemaakt tussen beeldend kunstenaars met de voornaamste werkzaamheden binnen/gerelateerd aan het eigen vakgebied en beeldend kunstenaars met de voornaamste werkzaamheden buiten het eigen vakgebied.

Uit tabel 8.2 komen enkele sterke en minder sterke punten van opleidingen beeldende kunst naar voren. Een sterk punt is dat aspecten van de opleiding als “creativiteit”, “ontwerpen”, “beeldende vaardigheden en vormgeving” en “beeldende expressie/overtuigingskracht” die door beeldend kunstenaars met de belangrijkste werkzaamheden binnen of gerelateerd aan het eigen vakgebied veel worden gebruikt voldoende aan bod zijn gekomen in de opleiding. Een minder sterk punt is dat aspecten als “vakkennis”,

“vakspecifieke methoden en technieken” en “computergebruik” vaak te weinig aan bod zijn gekomen in de opleiding, terwijl deze aspecten belangrijk zijn in het werk voor beeldend kunstenaars met de voornaamste werkzaamheden binnen/gerelateerd aan het eigen vakgebied. Ook voor “communicatieve vaardigheden” en “plannen en organiseren” geldt dat beeldend kunstenaars met de voornaamste werkzaamheden binnen/gerelateerd aan het vakgebied relatief vaak aangeven dat deze te weinig aan bod zijn gekomen in de opleiding, terwijl het merendeel van de beeldend kunstenaars met de voornaamste werkzaamheden in/gerelateerd aan het vakgebied deze aspecten belangrijk vinden voor hun werk. Daarnaast geven beeldend kunstenaars vaak aan dat in de opleiding te weinig aandacht is besteed aan “met cijfers kunnen omgaan”, maar dit is niet op zich niet zo’n probleem omdat dit aspect voor het merendeel van de beeldend kunstenaars van minder belang is in het werk.

Tabel 8.2

Aandeel beeldend kunstenaars dat aangeeft dat kennis en vaardigheden te weinig aan bod zijn gekomen in de opleiding

Kennis en vaardigheden	Belangrijkste werkzaamheden		
	binnen/gerelateerd aan het eigen vakgebied	buiten het eigen vakgebied	Totaal
	%	%	%
Vakkennis	23	28	25
Vakspecifieke methoden en technieken	35	35	35
Computergebruik	42	44	43
Met cijfers kunnen omgaan	20	24	21
Communicatieve vaardigheden	27	31	28
Werken in teamverband	18	6	15
Plannen en organiseren	32	34	33
Leidinggeven	17	17	17
Zelfstandigheid	5	6	5
Creativiteit	6	3	5
Initiatief	6	6	6
Omgaan met en inspelen op veranderingen	17	12	15
Nauwkeurigheid	11	5	9
Internationale oriëntatie	13	15	14
Ontwerpen	5	2	4
Beeldende vaardigheden en vormgeving	4	2	4
Beeldende expressie/overtuigingskracht	2	2	2

Kunstenaars kunnen kennis en vaardigheden hebben opgedaan binnen het onderwijs, maar ook buiten het onderwijs, bijvoorbeeld in het werk of door bijscholing. Tabel 8.3 gaat in op de vraag waar de 17 onderscheiden kennis en vaardigheden door beeldende kunstenaars zijn geleerd. Vermeld in deze tabel is of de kennis en vaardigheden *vooral* in het onderwijs of *vooral* buiten het onderwijs zijn geleerd. In deze tabel is geen uitsplitsing gemaakt tussen beeldend kunstenaars met de voornaamste werkzaamheden binnen/gerelateerd binnen en buiten het vakgebied.

Uit tabel 8.3 blijkt dat aspecten gerelateerd aan het vakgebied als “ontwerpen”, “beeldende vaardigheden en vormgeving”, “beeldende expressie/overtuigingskracht” door de meerderheid van de beeldend kunstenaars vooral in het onderwijs zijn geleerd. Wat dit betreft bereiden opleidingen beeldende kunst hun afgestudeerden goed voor op een baan in de kunstensector omdat deze aspecten belangrijk zijn in het werk van beeldend kunstenaars. Opvallend is ook dat “creativiteit” door beeldend kunstenaars deels geleerd is in het onderwijs. Dit wijst er namelijk op dat creativiteit is aan te leren. Verder blijkt dat “vakspecifieke methoden en technieken” door beeldend kunstenaars vaker buiten dan binnen het onderwijs zijn opgedaan. Eerder is al aangegeven dat veel beeldend kunstenaars aangeven dat dit aspect belangrijk is voor hun werkzaamheden, maar te weinig aan bod is gekomen in de opleiding. Om hun kunstberoep goed uit te kunnen oefenen is het van belang dat beeldend kunstenaars over dit

kennisaspect beschikken. Dit lijkt de reden te zijn waarom een relatief groot deel van de beeldend kunstenaars dit kennisaspect vooral buiten het onderwijs heeft opgedaan. Hetzelfde geldt voor “communicatieve vaardigheden”, “computergebruik” en “plannen en organiseren”. Veel beeldend kunstenaars geven aan dat “communicatieve vaardigheden”, “computergebruik” en “plannen en organiseren” belangrijk zijn voor het uitoefenen van hun beroep, maar vinden daarnaast vaak dat in de opleidingen deze aspecten te weinig aandacht hebben gekregen. Wellicht geldt ook hier dat deze aspecten buiten het onderwijs moeten worden opgedaan, omdat ze te weinig aan bod zijn gekomen in de opleiding.

Daarnaast zijn de aspecten “zelfstandigheid”, “initiatief” en “nauwkeurigheid” - die voor beeldend kunstenaars belangrijk zijn in het werk - vooral geleerd buiten het onderwijs. Toch zeggen maar weinig beeldend kunstenaars dat deze kennis en vaardigheden te weinig aan bod zijn gekomen in de opleiding. Het lijkt erop dat het hier gaat om aspecten die moeilijk zijn aan te leren in het onderwijs en eerder in de praktijk worden opgedaan.

Tabel 8.3

Aandeel beeldend kunstenaars die de kennis en vaardigheden vooral binnen of vooral buiten het onderwijs hebben geleerd

Kennis en vaardigheden	Vooraf geleerd in het onderwijs %	Vooraf geleerd buiten het onderwijs %	Niet van toepassing %
Vakkennis	50	47	3
Vakspecifieke methoden en technieken	42	53	5
Computergebruik	21	71	8
Met cijfers kunnen omgaan	17	61	22
Communicatieve vaardigheden	14	81	5
Werken in teamverband	21	72	7
Plannen en organiseren	19	74	7
Leidinggeven	9	57	33
Zelfstandigheid	28	69	3
Creativiteit	48	45	7
Initiatief	21	74	5
Omgaan met en inspelen op veranderingen	16	78	6
Nauwkeurigheid	20	74	6
Internationale oriëntatie	18	39	43
Ontwerpen	57	30	13
Beeldende vaardigheden en vormgeving	60	28	11
Beeldende expressie/overtuigingskracht	62	30	8

Podiumkunstenaars

Tabel 8.4 laat voor podiumkunstenaars de mate van gebruik in het werk zien van 23 kennis en vaardigheden.²⁹ Uit deze tabel blijkt dat podiumkunstenaars met de voornaamste werkzaamheden in/gerelateerd aan het eigen vakgebied vaak veel gebruik maken van “vakkennis”, “vakspecifieke methoden en technieken”, “communicatieve vaardigheden”, “zelfstandigheid” en “creativiteit” (tenminste 80%). Een aantal specifiek op podiumkunstenaars gerichte kennis en vaardigheden ‘scoort’ hier gemiddeld iets lager. Dit heeft te maken met het feit dat de podiumkunstenaars hier samen zijn genomen. Voor musici zijn bijvoorbeeld “dans en bewegingsvaardigheden” minder relevant, terwijl “muzikale vaardigheden” van minder belang zijn voor uitvoerende kunstenaars theater. Wel blijkt dat specifiek op podiumkunstenaars gerichte kennis en vaardigheden in het werk duidelijk veel vaker worden gebruikt door podiumkunstenaars met de voornaamste werkzaamheden in/gerelateerd aan het vakgebied dan door

29. Van de podiumkunstenaars heeft 84% de voornaamste werkzaamheden in/gerelateerd aan het eigen vakgebied en 16% de voornaamste werkzaamheden buiten het eigen vakgebied.

podiumkunstenars met de voornaamste werkzaamheden buiten het vakgebied. Hetzelfde geldt voor “vakkennis en “vakspecifieke methoden en technieken” die buiten het vakgebied minder vaak worden gebruikt door podiumkunstenars. Uit tabel 8.4 komt verder naar voren dat aspecten als “computergebruik” en “met cijfers om kunnen gaan” minder relevant zijn voor podiumkunstenars met de voornaamste werkzaamheden binnen/gerelateerd aan het vakgebied, en in het werk vaker worden gebruikt door podiumkunstenars met de voornaamste werkzaamheden buiten het vakgebied.

Tabel 8.4

Aandeel podiumkunstenars dat veel gebruik maakt van kennis en vaardigheden in de huidige functie

Kennis en vaardigheden	Belangrijkste werkzaamheden		
	binnen/gerelateerd aan het eigen vakgebied	buiten het eigen vakgebied	Totaal
	%	%	%
Vakkennis	89	53	82
Vakspecifieke methoden en technieken	89	52	83
Computergebruik	29	41	31
Met cijfers kunnen omgaan	8	39	22
Communicatieve vaardigheden	86	86	85
Werken in teamverband	60	74	62
Plannen en organiseren	69	73	70
Leidinggeven	35	53	38
Zelfstandigheid	87	90	88
Creativiteit	83	86	84
Initiatief	77	90	79
Omgaan met en inspelen op veranderingen	76	81	77
Nauwkeurigheid	72	91	78
Internationale oriëntatie	27	30	28
Muzikale vaardigheden	70	21	62
Muzikale expressie/overtuigingskracht	77	30	70
Dramatische vaardigheden	54	24	49
Dramatische expressie/overtuigingskracht	62	28	56
Dans-/bewegingsvaardigheden	34	36	34
Dans-/bewegingsexpressie/overtuigingskracht	34	30	33
Samenspel	69	16	61
Podiumexpressie, presentatie voor publiek, wisselwerking met publiek	69	35	64
Maken/bewerken (deel)producties, composities of arrangementen	53	19	48

Tabel 8.5 laat zien in hoeverre podiumkunstenars vinden dat de 23 verschillende kennis en vaardigheden te weinig aan bod zijn gekomen in de opleiding. Deze tabel laat een minder sterk punt van de opleidingen podiumkunsten zien; relatief veel van de podiumkunstenars met de voornaamste werkzaamheden in/gerelateerd aan het vakgebied vinden dat de aspecten “vakspecifieke methoden en technieken”, “communicatieve vaardigheden”, “plannen en organiseren” en “podiumexpressie, presentatie voor publiek, wisselwerking met publiek” en “maken/bewerken (deel)producties, composities of arrangementen” te weinig aan bod zijn gekomen in de opleiding. Deze aspecten zijn voor het merendeel van deze podiumkunstenars belangrijk in het werk. Dat daarnaast vaak te weinig aandacht is besteed aan “computergebruik” is minder een probleem omdat dit aspect voor minder dan de helft van de podiumkunstenars met de voornaamste werkzaamheden in/gerelateerd aan het vakgebied veel wordt gebruikt in het werk. Voor de overige aspecten die gerelateerd zijn aan het vakgebied van podiumkunstenars geldt dat de opleidingen podiumkunsten goed scoren. Deze aspecten zijn zelden te weinig aan bod gekomen volgens podiumkunstenars met werk binnen of gerelateerd aan het eigen vakgebied.

Tabel 8.5

Aandeel podiumkunstenars dat aangeeft dat kennis en vaardigheden te weinig aan bod zijn gekomen in de opleiding

Kennis en vaardigheden	Belangrijkste werkzaamheden		
	binnen/gerelateerd aan het eigen vakgebied	buiten het eigen vakgebied	Totaal
	%	%	%
Vakkennis	7	0	6
Vakspecifieke methoden en technieken	19	6	16
Computergebruik	18	23	19
Met cijfers kunnen omgaan	5	21	8
Communicatieve vaardigheden	19	14	18
Werken in teamverband	8	15	10
Plannen en organiseren	22	12	20
Leidinggeven	9	21	11
Zelfstandigheid	11	15	12
Creativiteit	13	17	14
Initiatief	7	15	9
Omgaan met en inspelen op veranderingen	7	6	7
Nauwkeurigheid	2	0	2
Internationale oriëntatie	10	42	16
Muzikale vaardigheden	9	6	8
Muzikale expressie/overtuigingskracht	11	10	10
Dramatische vaardigheden	12	4	10
Dramatische expressie/overtuigingskracht	7	0	5
Dans-/bewegingsvaardigheden	3	10	4
Dans-/bewegingsexpressie/overtuigingskracht	7	10	8
Samenspel	15	12	14
Podiumexpressie, presentatie voor publiek, wisselwerking met publiek	34	17	31
Maken/bewerken (deel)producties, composities of arrangementen	21	17	21

Ten slotte is in tabel 8.6 vermeld waar de 23 kennis en vaardigheden *vooral* zijn geleerd door podiumkunstenars. Hieruit blijkt dat veel podiumkunstenars aangeven dat “vakkennis” en “vakspecifieke methoden en technieken” vooral in het onderwijs zijn geleerd. Dit is een sterk punt omdat deze kennis en vaardigheden veel worden gebruikt in het werk door podiumkunstenars met de voornaamste werkzaamheden in het vakgebied. Daarnaast blijkt dat ook de meeste kennis en vaardigheden die specifiek op podiumkunstenars zijn gericht vooral in het onderwijs zijn geleerd. Dit geldt voor “muzikale vaardigheden”, “muzikale expressie en overtuigingskracht”, “dramatische vaardigheden”, “dans- en bewegingsvaardigheden” en “dans- en bewegingsexpressie/overtuigingskracht”. Voor de kennis en vaardigheden “dramatische expressie en overtuigingskracht”, “samenspel” en “maken/bewerken (deel)producties, composities of arrangementen” geldt dat podiumkunstenars ze vooral zowel binnen als buiten het onderwijs hebben verworven. “Podiumexpressie, presentatie voor publiek, wisselwerking met publiek” is vooral buiten het onderwijs geleerd door podiumkunstenars. Voor “podiumexpressie, presentatie voor publiek, wisselwerking met publiek” is eerder al aangegeven dat relatief veel podiumkunstenars aangeven dat dit aspect belangrijk is voor het werk, maar te weinig aandacht heeft gekregen in de opleiding. Dit duidt er wellicht op dat podiumkunstenars dit aspect buiten het onderwijs moeten opdoen, omdat het te weinig aan bod is gekomen in de opleiding.

Ook voor de overige kennis en vaardigheden geldt dat ze vooral zijn geleerd buiten het onderwijs. Voor aspecten als “zelfstandigheid”, “initiatief”, “omgaan en inspelen op veranderingen” en “nauwkeurigheid” is dit geen probleem omdat – en dat is ook al aangegeven bij de beeldend kunstenaars – deze aspecten beter in de praktijk dan in het onderwijs zijn aan te leren. Een indicatie hiervoor is dat maar weinig podiumkunstenars aangeven dat deze kennis en vaardigheden te weinig aan bod zijn gekomen in de opleiding. Dit laatste geldt echter niet voor “computergebruik”, “communicatieve vaardigheden” en

“plannen en organiseren”. De meeste podiumkunstenaren zeggen dat deze aspecten vooral zijn opgedaan buiten het onderwijs, terwijl eerder naar voren is gekomen dat podiumkunstenaren relatief vaak aangeven dat deze kennis en vaardigheden te weinig aan bod zijn gekomen in de opleiding. Bij het aspect “communicatieve vaardigheden” hebben de opleidingen podiumkunsten hier een probleem, omdat podiumkunstenaren met de belangrijkste werkzaamheden in/gerelateerd aan het eigen vakgebied vaak in het werk veel gebruik maken van het aspect “communicatieve vaardigheden”.

Tabel 8.6

Aandeel beeldend kunstenaars die de kennis en vaardigheden vooral binnen of vooral buiten het onderwijs hebben geleerd

Kennis en vaardigheden	Vooraf geleerd in het onderwijs %	Vooraf geleerd buiten het onderwijs %	Niet van toepassing %
Vakkennis	71	28	1
Vakspecifieke methoden en technieken	73	27	0
Computergebruik	9	63	29
Met cijfers kunnen omgaan	16	51	33
Communicatieve vaardigheden	13	83	4
Werken in teamverband	15	77	8
Plannen en organiseren	13	80	7
Leidinggeven	9	64	27
Zelfstandigheid	21	75	5
Creativiteit	33	66	1
Initiatief	16	80	4
Omgaan met en inspelen op veranderingen	13	80	7
Nauwkeurigheid	30	66	4
Internationale oriëntatie	15	45	41
Muzikale vaardigheden	71	18	12
Muzikale expressie/overtuigingskracht	54	33	14
Dramatische vaardigheden	46	30	24
Dramatische expressie/overtuigingskracht	40	35	26
Dans-/bewegingsvaardigheden	34	23	43
Dans-/bewegingsexpressie/overtuigingskracht	35	23	42
Samenspel	41	41	18
Podiumexpressie, presentatie voor publiek, wisselwerking met publiek	40	48	12
Maken/bewerken (deel)producties, composities of arrangementen	40	37	22

Bijlage 1: Opleidingenclassificatie kunstonderwijs

Deze bijlage bevat voor de opleidingsrichtingen binnen het kunstonderwijs de samenstelling tot opleidingsclusters. Uitgangspunten voor deze opleidingenclassificatie zijn de *Studiegids hoger onderwijs* van het Expertisecentrum voor loopbaanvraagstukken (LDC) en de *hbo-almanak*. De hier weergegeven opleidingsrichtingen wisselen overigens geregeld van naam, waardoor het kan zijn dat een bepaalde richting niet lijkt voor te komen. Dit is echter het gevolg van de rubricering: alle opleidingen in het kunstvakonderwijs zijn wel degelijk meegenomen onder de (onveranderde) noemers – of hoofdcategorieën – die hier cursief zijn weergegeven.

Beeldende kunst

Autonoom beeldende kunst

- Monumentale vormgeving
- Plastische vormgeving
- Schilderkundige vormgeving
- Beeldende kunst en vormgeving - vrije opleidingsrichting

Toegepaste beeldende kunst design

- Algemene industriële vormgeving
- Architectonische vormgeving
- Keramische vormgeving
- Modevormgeving
- Publiciteits- c.q. grafische vormgeving
- Textiele vormgeving
- Vormgeving in metalen en kunststoffen
- Kunst en techniek

Toegepaste beeldende kunst audiovisueel

- Film- en t.v.-vormgeving
- Fotografische vormgeving
- Museologie
- Kunst-/mediamanagement

Docerende beeldende kunst

- Opleiding leraar handvaardigheid (eerste graad)
- Opleiding leraar textiele werkvormen (eerste graad)
- Opleiding leraar tekenen (eerste graad)
- Staatsdiploma handvaardigheid B

Podiumkunsten

Uitvoerend muziek

- Compositie of compositie/elektronische muziek
- Directie koor, orkest of harmonie en fanfare
- Muziekdramatische opleiding
- Muziekregistratie
- Theorie der muziek
- Uitvoerend musicus
- Muziekvakopleiding

Muziek – vrije opleidingsrichting
Opleiding praktijkdiploma beiaard
Opleiding praktijkdiploma kerkmuziek
Opleiding praktijkdiploma directie harmonie en fanfare
Opleiding praktijkdiploma orgel
Opleiding praktijkdiploma koordirectie
Opleiding praktijkdiploma orkest- en ensembleleiding

Docerend muziek

Docerend musicus
Getuigschrift muziekonderwijs A algemene muzikale vorming
Getuigschrift muziekonderwijs B schoolmuziek

Uitvoerend theater

Uitvoerende beoefening van de kleinkunst
Uitvoerende beoefening van de mime
Uitvoerende beoefening van het drama
Uitvoerende beoefening van de dans

Docerend theater

Opleiding docentschap dans
Opleiding docentschap drama
Opleiding docentschap mime

Bijlage 2: Statistisch supplement 2001

De cijfers in deze bijlage zijn gepresenteerd per opleiding van het kunstonderwijs (zie bijlage 1). Opleidingen met minder dan 25 respondenten zijn niet vermeld. De respondenten van deze opleidingen zijn uiteraard wel steeds meegenomen bij de desbetreffende totaalcijfers (zie ook paragraaf 1.2). In de tabellen met cijfers over werkenden zijn alleen die opleidingen gepresenteerd waarvan minstens 15 werkenden hebben gerespondeerd. De aantallen in de tabellen betreffen de gewogen, tot de totale populatie opgehoogde aantallen.

De volgende tabellen zijn opgenomen in het statistisch supplement.

- Tabel 1   Afgestudeerden naar vooropleiding
- Tabel 2   Afgestudeerden naar vooropleiding op kunstzinnig vakgebied
- Tabel 3   Afgestudeerden naar relevante werkervaring voor afstuderen aan hbo
- Tabel 4   Afgestudeerden naar toekenning prijs, beurs e.d. na afstuderen hbo
- Tabel 5   Afgestudeerden naar deelname bijscholing, regulier vervolgonderwijs
- Tabel 6   Afgestudeerden naar werk zoeken tijdens of na afstuderen aan hbo
- Tabel 7   Afgestudeerden naar belangrijkste reden op zoek naar werk buiten eigen vakgebied
- Tabel 8a   Afgestudeerden Beeldende Kunst en Vormgeving naar werkzaamheden binnen artistiek of daaraan verwant vakgebied
- Tabel 8b   Afgestudeerden Muziek en Theater naar werkzaamheden binnen artistiek of daaraan verwant vakgebied
- Tabel 9   Afgestudeerden naar periode werk zoeken tijdens arbeidsintrede en werkloosheid op moment van enquêteren
- Tabel 10   Afgestudeerden naar maatschappelijke positie op moment van enquêteren
- Tabel 11   Werkenden naar wervingskanaal
- Tabel 12   Werkenden naar dienstverband
- Tabel 13   Werkenden naar wekelijkse arbeidsduur (incl. nevenfunctie) en soort aanstelling
- Tabel 14   Werkenden naar meest voorkomenden beroepen (minimaal aandeel 10%)
- Tabel 15   Werkenden naar meest voorkomende branches (minimaal aandeel 10%)
- Tabel 16   Werkenden naar personeelsomvang werkorganisatie
- Tabel 17   Werkenden naar geografische mobiliteit
- Tabel 18   Werkenden naar minimaal vereiste opleidingsniveau en vereiste opleidingsrichting
- Tabel 19   Werkenden naar totale inkomsten uit verschillende werkzaamheden en naar aandeel beneden minimum bruto maandinkomen
- Tabel 20   Werkenden naar oordeel over aansluiting tussen gevolgde hbo-opleiding en werkzaamheden en afgestudeerden naar oordeel over studiekeuze achteraf gezien

Tabel 1
Afgestudeerden naar vooropleiding

Opleiding	Vooropleiding						Totaal N=100%
	havo/mms %	vwo/hbs/ gymnasium %	(k)mbo/ in-service %	hbo %	wo %	Andere vooropleiding %	
Monumentale vormgeving	34	26	17	10	5	7	83
Schilderkundige vormgeving	30	22	22	11	5	10	162
Beeldende kunst en vormgeving - vrije opleidingsrichting	33	36	22	8	0	0	86
Architectonische vormgeving	39	26	25	5	2	5	202
Publiciteits- cq grafische vormgeving	36	34	24	2	2	2	428
Fotografische vormgeving	37	31	19	13	0	0	59
Museologie	44	17	7	15	17	0	54
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr)	22	31	14	29	0	4	60
Opleiding leraar tekenen (1e gr)	48	25	8	19	0	0	113
Muziekvakopleiding	25	38	7	12	11	8	444
Totaal KUO vt/dt	35	31	15	9	4	5	2380
Totaal HBO vt/dt	39	24	27	7	1	1	52240

Tabel 2
Afgestudeerden naar vooropleiding op kunstzinnig gebied

Opleiding	Voor- opleiding %	Waarvan:					Totaal N=100%
		1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	
Monumentale vormgeving	86	10	28	52	36	8	83
Schilderkundige vormgeving	79	14	9	65	34	15	124
Beeldende kunst en vormgeving - vrije opleidingsrichting	78	37	17	63	17	14	67
Architectonische vormgeving	64	25	22	65	18	10	131
Publiciteits- cq grafische vormgeving	57	20	27	56	26	9	250
Fotografische vormgeving	58	6	28	61	28	6	33
Museologie	35	10	10	80	50	30	18
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr)	60	0	38	68	25	0	35
Opleiding leraar tekenen (1e gr)	76	16	28	63	16	14	87
Muziekvakopleiding	88	63	0	14	12	56	450
Totaal KUO vt/dt	74	38	13	39	25	30	1877

1 = Basis-/vooropleiding aan academie of conservatorium;

2 = Oriëntatiecursus aan academie of conservatorium;

3 = Expressievak in eindexamenpakket middelbare school;

4 = (Privé)les aan creativiteitscentrum, vrije academie/conservatorium of volksuniversiteit;

5 = (Privé)les bij particuliere leraar.

Tabel 3
Afgestudeerden naar relevante werkervaring voor afstuderen aan hbo

Opleiding	Werkervaring voor afstuderen	
	%	Totaal N=100%
Monumentale vormgeving	29	96
Schilderkundige vormgeving	31	171
Beeldende kunst en vormgeving - vrije opleidingsrichting	54	85
Architectonische vormgeving	46	205
Publiciteits- cq grafische vormgeving	47	457
Fotografische vormgeving	40	59
Museologie	59	54
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr)	55	60
Opleiding leraar tekenen (1e gr)	58	124
Muziekvakopleiding	81	519
Totaal KUO vt/dt	60	2587
Totaal HBO vt/dt	52	54325

Tabel 4

Afgestudeerden naar toekenning prijs,beurs e.d. na afstuderen aan hbo

Opleiding	Prijs toegekend %	Prijs bij concours, festival e.d. %	Startstipendium/ studie-/werkbeurs %	Waarvan:			Anders %	Totaal N=100 %
				Basisstipendium van BKV %	Projectsubsidie, reisbeurs %			
Monumentale vormgeving	26	38	0	4	19		38	23
Schilderkundige vormgeving	20	8	30	5	16		68	34
Beeldende kunst en vormgeving - vrije opleidingsrichting	32	26	17	0	17		74	26
Architectonische vormgeving	19	8	25	8	0		75	39
Publiciteits- cq grafische vormgeving	19	16	33	8	16		47	82
Fotografische vormgeving	57	12	53	0	30		12	31
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr)	12	39	31	0	0		31	7
Opleiding leraar tekenen (1e gr)	15	13	13	0	12		75	18
Muziekvakopleiding	14	9	29	0	42		34	71
Totaal KUO vt/dt	18	15	24	3	23		50	452

Tabel 5
Afgestudeerden naar deelname bijscholing, regulier vervolgonderwijs

Opleiding	Deelname aan bijscholing		Deelname aan regulier vervolgonderwijs	
	%	Totaal N=100%	%	Totaal N=100%
Monumentale vormgeving	6	90	19	91
Schilderkundige vormgeving	16	170	16	171
Beeldende kunst en vormgeving - vrije opleidingsrichting	34	72	28	76
Architectonische vormgeving	22	202	18	205
Publiciteits- cq grafische vormgeving	15	441	10	448
Fotografische vormgeving	9	59	12	59
Museologie	20	54	12	93
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr)	17	56	18	62
Opleiding leraar tekenen (1e gr)	19	121	28	140
Muziekvakopleiding	11	494	37	601
Totaal KUO vt/dt	15	2498	22	2746
Totaal HBO vt/dt	36	53183	24	54037

Tabel 6
Afgestudeerden naar werk zoeken tijdens of na afstuderen aan hbo

Opleiding	Werkzoekend		Op zoek naar betaald werk binnen/buiten vakgebied			
	Ja	Totaal	Binnen vakgebied	Buiten vakgebied	Binnen en buiten vakgebied	Totaal
	%	N=100%	%	%	%	N=100%
Monumentale vormgeving	37	95	0	25	75	35
Schilderkundige vormgeving	59	167	12	28	60	98
Beeldende kunst en vormgeving - vrije opleidingsrichting	36	81	28	5	67	29
Architectonische vormgeving	65	205	54	8	38	126
Publiciteits- cq grafische vormgeving	64	457	68	4	28	291
Fotografische vormgeving	53	59	65	6	29	31
Museologie	71	54	53		47	35
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr)	76	55	27	26	48	35
Opleiding leraar tekenen (1e gr)	69	121	47	3	51	80
Muziekvakopleiding	69	507	59	13	28	327
Totaal KUO vt/dt	64	2552	54	10	36	1557

Tabel 7

Afgestudeerden naar belangrijkste reden op zoek naar werk buiten eigen vakgebied

	Reden op zoek naar werk buiten vakgebied							Totaal
	Te weinig vacatures binnen vakgebied	Geen aansluiting opleiding eigen vakgebied	Te weinig werkervaring binnen vakgebied	Slecht betaald binnen vakgebied	Opleiding voor eigen ontplooiing	Veranderde/ bredere interesse	Andere reden	
Opleiding	%	%	%	%	%	%	%	N=100%
Monumentale vormgeving	43	14	0	14	0	14	14	30
Schilderkundige vormgeving	28	25	7	16	2	20	1	86
Beeldende kunst en vormgeving - vrije opleidingsrichting	21	21	12	0	0	26	21	21
Architectonische vormgeving	17	6	28	6	0	33	11	58
Publiciteits- cq grafische vormgeving	14	3	21	7	3	31	21	94
Fotografische vormgeving	17	17	0	0	0	67	0	11
Museologie	44		22	11	0	11	11	16
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr)	26	0	9	0	0	39	26	26
Opleiding leraar tekenen (1e gr)	26	5	10	5	13	26	15	43
Muziekvakopleiding	24	3	0	16	5	31	21	133
Totaal KUO vt/dt	23	7	10	12	3	29	17	712

Tabel 8a

Afgestudeerden Beeldende Kunst en Vormgeving naar werkzaamheden binnen artistiek of daaraan verwant vakgebied

	Werkzaamheden binnen artistiek vakgebied														Totaal
	Geen Artistieke werkzaamheden	Expositie, tentoonstelling, open presentatie	Verkoop kunstwerken	Free-lance werk	Acquisitie, voorin-schrijving opdracht	Aanvraag stipendium/beurs/subsidie	Werk in loondienst	Organisaties/beheer van producties/projecten	Opstellen documentatie/catalogus	Commissie-/advieswerk	Geven van onderwijs/therapie	Deelname studie(reis), stage e.d.	Activiteiten tbv onderhoud vaardigheden	Anders	
Opleiding	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	N=100%
Monumentale vormgeving	0	81	72	28	0	46	5	18	37	5	11	34	81	14	96
Schilderkundige vormgeving	1	74	67	40	4	32	16	20	23	4	8	10	63	15	171
Beeldende kunst en vormgeving - vrije opleidingsrichting	0	79	62	53	15	41	22	31	37	0	12	25	81	0	76
Architectonische vormgeving	6	36	19	58	9	16	57	9	8	9	2	13	35	13	205
Publiciteits- cq grafische vormgeving	1	30	17	71	12	22	57	7	9	3	8	11	44	12	456
Fotografische vormgeving	3	78	34	91	6	47	28	0	3	0	0	6	60	12	59
Museologie	9	23	6	23	0	0	46	46	23	11	0	0	6	17	32
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr)	8	59	34	49	12	20	26	4	20	4	55	20	71	20	56
Opleiding leraar tekenen (1e gr)	0	60	41	54	7	18	35	13	15	4	65	23	55	9	121
Totaal Beeldende kunst en Vormgeving	2	50	34	57	9	25	40	12	15	4	14	16	51	12	1483

Tabel 8b

Afgestudeerden Muziek en Theater naar werkzaamheden binnen artistiek of daaraan verwant vakgebied

Werkzaamheden binnen artistiek vakgebied														
	Geen artis- zaam-heden	Arrangemen- ten, opna- mes, free- lance werk	Werk in loon-dienst	Deel-name auditie/ con- cours/ acqui-sitie	Inschrijving impres- casting-/ boek-ings- bureau	Aan-vraag stipen-dium/ beurs/ sub- sidie	Organisatie/ beheer van produ-cties/ proje-cten	Commi- ssie- /advies- werk	Geven van onder-wijs/ thera-pie	Repitor- werk- zaamh., assi-steren andere kunste- naars	Deel-name studie-(reis), stage e.d.	Activi-teiten tbv onder- houd vaar- dig- heden	Anders	Totaal
Opleiding	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	N=100%
Muziekvakopleiding	3	31	22	54	27	9	8	4	18	25	9	13	3	335
Totaal Muziek en Theater	4	25	17	60	31	5	5	2	14	23	6	8	3	691

Tabel 9

Afgestudeerden naar periode werk zoeken tijdens arbeidsintrede en werkloosheid op moment van enquêteren

Opleiding	Werkzoekend tijdens intredeperiode					Totaal N=100%	Werkloosheid enquêtemoment		
	0 mnd. %	1-3 mnd. %	4-6 mnd. %	7-12 mnd. %	>= 13 mnd. %		Werkloos %	Werkzaam %	Totaal N=100%
Monumentale vormgeving	76	24	0	0	0	54	7	93	34
Schilderkundige vormgeving	60	17	3	15	6	130	7	93	97
Beeldende kunst en vormgeving - vrije opleidingsrichting	74	15	0	10	0	57	0	100	33
Architectonische vormgeving	62	21	11	5	2	205	3	97	168
Publiciteits- cq grafische vormgeving	70	20	6	4	1	434	4	96	375
Fotografische vormgeving	85	4	8	4	0	48	3	97	39
Museologie	60	29	7	4	0	50	4	96	88
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr)	75	15	0	10	0	46	7	93	54
Opleiding leraar tekenen (1e gr)	70	18	12	0	0	112	8	92	115
Muziekvakopleiding	82	8	3	5	2	446	2	98	369
Totaal KUO vt/dt	70	16	7	6	2	2280	6	94	1931
Totaal HBO vt/dt	83	12	3	1	0	47917	2	98	45938

Tabel 10

Afgestudeerden naar maatschappelijke positie op moment van enquêteren

Opleiding	Maatschappelijke positie					Totaal N=100%
	Betaald werk %	Student %	Werkloos %	Onbetaald werk %	Andere situatie %	
Monumentale vormgeving	31	22	6	17	24	77
Schilderkundige vormgeving	56	13	4	12	16	158
Beeldende kunst en vormgeving - vrije opleidingsrichting	39	22	5	7	27	80
Architectonische vormgeving	80	5	3	2	10	195
Publiciteits- cq grafische vormgeving	72	6	3	6	13	443
Fotografische vormgeving	43	7	0	23	27	55
Museologie	86	3	3		7	54
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr)	74	8	0	5	13	51
Opleiding leraar tekenen (1e gr)	84	4	0	0	12	116
Muziekvakopleiding	68	24	1	1	6	463
Totaal KUO vt/dt	66	14	3	5	12	2407
Totaal HBO vt/dt	84	12	2	1	3	53137

Tabel 11

Werkenden naar wervingskanaal werk

	Arbeids- bureau	Uitzend- bureau, comm. be- middelings- bureau	Reactie op advertentie (incl. selectie auditie)	Open sollicitatie	Stage	Docent, alumni- bureau e.d.	Bedrijven-Eerder werk, informatie- interne dagen (incl. vacature Nav concours/ festival)	%	Familie, vrienden, kennissen	Zelf bedrijf begonnen/ overge- nomen	Anders	Totaal
Opleiding	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	N=100%
Schilderkundige vormgeving	5	7	10	41	0	0	5	5	17	6	4	86
Architectonische vormgeving	0	12	10	22	16	6	4	2	14	4	8	159
Publiciteits- cq grafische vormgeving	2	9	13	20	13	5	6	6	7	8	12	353
Fotografische vormgeving	0	5	5	30	5	5	5	0	30	10	5	37
Museologie	0	12	19	12	23	4	0	8	12		12	48
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr)	5	14	36	10	5	0	0	5	16	5	5	47
Opleiding leraar tekenen (1e gr)	5	12	25	19	3	15	0	5	5	5	7	90
Muziekvakopleiding	3	6	22	10	5	7	1	4	10	7	25	298
Totaal KUO vt/dt	2	9	21	16	9	7	3	5	10	6	12	1608
Totaal HBO vt/dt	2	13	22	18	16	2	1	4	9	1	10	44497

Tabel 12

Werkenden naar dienstverband

	Soort dienstverband							Totaal
	Werk via uitzendbureau	Loondienst bij werkgever	Oproepkracht	Werkervarings- project	Meew. (contract) bedrijf ouders/ partner (met loon)	Zelfstandig in eigen bedrijf of praktijk/ freelance	Anders	
Opleiding	%	%	%	%	%	%	%	N=100%
Schilderkundige vormgeving	7	61	0	0	0	31	1	81
Architectonische vormgeving	6	68	0	0	0	24	2	162
Publiciteits- cq grafische vormgeving	3	68	2	0	0	25	2	340
Fotografische vormgeving	0	30	0	0	0	70		37
Museologie	8	81	4		0	4	4	48
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr)	10	70	5	0	0	16		47
Opleiding leraar tekenen (1e gr)	10	61	0	0	0	17	12	88
Muziekvakopleiding	0	55	1	2	0	39	2	298
Totaal KUO vt/dt	4	64	2	0	0	27	3	1591
Totaal HBO vt/dt	4	90	1	0	0	2	2	41235

Tabel 13

Werkenden naar wekelijkse arbeidsduur (incl. nevenfunctie) en soort aanstelling

Opleiding	Wekelijkse arbeidsduur			Soort aanstelling			
	full-time %	part-time %	Totaal N=100%	tijdelijk <= 1 jaar %	tijdelijk > 1 jaar %	vast %	Totaal N=100%
Schilderkundige vormgeving	66	34	86	22	0	78	69
Architectonische vormgeving	38	62	162	28	0	72	117
Publiciteits- cq grafische vormgeving	41	59	350	24	3	74	250
Fotografische vormgeving	70	30	37	50	0	50	11
Museologie	58	42	48	48	13	39	42
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr)	65	35	47	17	0	83	38
Opleiding leraar tekenen (1e gr)	74	26	90	56	0	44	75
Muziekvakopleiding	76	24	298	21	15	64	215
Totaal KUO vt/dt	57	43	1608	31	4	64	1180
Totaal HBO vt/dt	26	74	44094	22	4	74	42350

Tabel 14

Werkenden naar meest voorkomende beroepen (minimaal 10 %)

Opleiding	%
Schilderkundige vormgeving	
Winkelbed./markt-/str.verk. (excl kiosk/vlees);staatslot.	15
sub-totaal (N=100%)	86
Architectonische vormgeving	
Binnenhuis-/interieurarchitect (hog.)	33
Binnenhuisarchitect; architect, bouwk. ontw.-constr. (hog.)	16
sub-totaal (N=100%)	159
Publiciteits- cq grafische vormgeving	
Grafisch-/reclame-/decorontwerper (excl boekillustr.) (hog.)	64
sub-totaal (N=100%)	353
Fotografische vormgeving	
Fotograaf/film-&tv-camera-operat./film-edit./-mont./fotolab.	30
(Portret)fotograaf (excl kunstzinnig, excl verkoop)	25
Grafisch-/reclame-/decorontwerper (excl boekillustr.) (hog.)	15
Winkelbed./markt-/str.verk. (excl kiosk/vlees);staatslot.	10
sub-totaal (N=100%)	37
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr)	
Docent beeldende kunst (2e&3e gr)	31
Docent humaniora/kunst/handw./godsd./bibl.&arch.(2e&3e gr)	14
Docent beeldende kunst (1e gr)	13
sub-totaal (N=100%)	49
Opleiding leraar tekenen (1e gr)	
Docent beeldende kunst (2e&3e gr)	27
sub-totaal (N=100%)	104
Muziekvakopleiding	
Uitvoerend musicus/instrumentalist	28
Docent muziek & zang (2e&3e gr)	27
sub-totaal (N=100%)	355

Tabel 15

Werkenden naar meest voorkomende branches (minimaal aandeel 10%)

Opleiding	%
Schilderkundige vormgeving	
Beoefening scheppende kunst	13
Detailh. brood/banket	10
Detailh. kleding/mode-art.	10
sub-totaal (N=100%)	86
Architectonische vormgeving	
Interieur-, binnenhuisarchitecten/-ontwerpers	22
Architecten-/ingenieurs-/ov. techn.ontw.-/teken-/adviesbur.	16
Architecten-/techn. ontw.-/adviesbur. voor burgerl./utilit.	10
sub-totaal (N=100%)	159
Publiciteits- cq grafische vormgeving	
Grafische ontwerpers	52
sub-totaal (N=100%)	356
Fotografische vormgeving	
Fotografie	45
Detailh. fotografische art.	15
Fotografie/ontwikkelen foto's/films	15
sub-totaal (N=100%)	37
Museologie	
Musea	22
sub-totaal (N=100%)	84
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr)	
Voortgezet onderwijs	36
Onderwijs	10
sub-totaal (N=100%)	49
Opleiding leraar tekenen (1e gr)	
Voortgezet onderwijs	26
sub-totaal (N=100%)	104
Muziekvakopleiding	
Muziekscholen	25
Muziek-/dans-/opera-/operettegezelschappen (incl koren)	23
sub-totaal (N=100%)	355

Tabel 16

Werkenden naar personeelsomvang werkorganisatie

Opleiding	Personeelsomvang					Totaal N=100%
	1 persoon %	2-9 personen %	10-99 personen %	100-999 personen %	1000 pers. of meer %	
Schilderkundige vormgeving	15	42	12	16	16	86
Architectonische vormgeving	15	38	31	15	2	155
Publiciteits- cq grafische vormgeving	13	45	30	7	6	350
Fotografische vormgeving	50	28	11	6	6	33
Museologie	4	44	36	4	12	46
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr)	6	10	22	62	0	42
Opleiding leraar tekenen (1e gr)	6	10	42	30	12	90
Muziekvakopleiding	8	24	42	18	9	284
Totaal KUO vt/dt	11	29	33	18	9	1566
Totaal HBO vt/dt	1	7	30	31	31	43718

Tabel 17

Werkenden naar geografische mobiliteit

Opleiding	Geografische mobiliteit			Totaal N=100%
	Zelfde of aangrenzende provincie %	Overige provincies %	Buitenland %	
Schilderkundige vormgeving	95	5	0	86
Architectonische vormgeving	80	16	4	162
Publiciteits- cq grafische vormgeving	84	16	0	343
Fotografische vormgeving	85	15	0	37
Museologie	84	13	2	82
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr)	82	18	0	49
Opleiding leraar tekenen (1e gr)	91	9	0	104
Muziekvakopleiding	82	12	6	311
Totaal KUO vt/dt	80	15	5	1690
Totaal HBO vt/dt	86	12	2	43539

Tabel 18

Werkenden naar minimaal vereiste opleidingsniveau en vereiste opleidingsrichting

Opleiding	Minimaal hbo-niveau vereist		Eigen/aanverwante richting vereist	
	%	Totaal N=100%	%	Totaal N=100%
Schilderkundige vormgeving	22	17	23	20
Architectonische vormgeving	66	100	73	117
Publiciteits- cq grafische vormgeving	63	208	79	276
Fotografische vormgeving	53	17	63	22
Museologie	76	35	58	27
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr)	75	35	70	33
Opleiding leraar tekenen (1e gr)	62	57	63	56
Muziekvakopleiding	78	226	72	215
Totaal KUO vt/dt	65	969	69	1106
Totaal HBO vt/dt	80	35224	78	34706

Tabel 19

Werkenden naar totale inkomsten uit verschillende werkzaamheden en naar aandeel beneden minimum bruto maandinkomen (in euro's)

Opleiding	Bruto maandinkomen	Minimum bruto maandinkomen	
	Gemiddeld	% beneden minimum	Totaal N=100%
Schilderkundige vormgeving	1121	60	80
Architectonische vormgeving	1579	27	146
Publiciteits- cq grafische vormgeving	1468	32	327
Fotografische vormgeving	1282	50	29
Museologie	1371	33	38
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr)	1673	27	43
Opleiding leraar tekenen (1e gr)	1311	44	83
Muziekvakopleiding	1377	42	282
Totaal KUO vt/dt	1460	37	1498
Totaal HBO vt/dt	1898	7	39259

Tabel 20

Werkenden naar oordeel over aansluiting tussen gevolgde hbo-opleiding en werkzaamheden en afgestudeerden naar oordeel over studiekeuze achteraf gezien

Opleiding	Aansluiting hbo-opleiding en werk		Studiekeuze hbo-opleiding achteraf	
	% goed/voldoende	Totaal N=100%	% Zelfde hbo-opleiding	Totaal N=100%
Schilderkundige vormgeving	27	86	79	81
Architectonische vormgeving	65	155	88	162
Publiciteits- cq grafische vormgeving	81	353	87	350
Fotografische vormgeving	83	33	85	37
Museologie	70	42	62	48
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr)	71	47	81	47
Opleiding leraar tekenen (1e gr)	64	92	81	90
Muziekvakopleiding	69	290	94	291
Totaal KUO vt/dt	71	1578	86	1575
Totaal HBO vt/dt	84	44369	77	44073

De volgende pagina's bevatten enkele tabellen verbijzonderd naar kleine opleidingen (meting 2001). Opleidingen met minder dan 10 respondenten zijn niet vermeld. Opleidingen met 25 of meer respondenten staan in de voorgaande tabellen van het statistisch supplement. In de tabellen over werkenden zijn alleen opleidingen met minstens 5 werkenden gepresenteerd.

De volgende tabellen zijn in deze bijlage opgenomen:

- Tabel 1 Vooropleiding(en) van afgestudeerde kunstenaars op kunstzinnig vakgebied
- Tabel 2 Werkenden naar totale inkomsten uit verschillende werkzaamheden en naar aandeel beneden minimum bruto maandinkomen
- Tabel 3 Afgestudeerden naar maatschappelijke positie op moment van enquêteren
- Tabel 4 Percentage afgestudeerde kunstenaars dat, achteraf gezien, de gevolgde kunstopleiding opnieuw zou kiezen

Tabel 1

Vooropleiding(en) van afgestudeerde kunstenaars op kunstzinnig vakgebied

Opleidingscluster - kleine opleidingen	Voor- opleiding %	Waarvan:				
		1 %	2 %	3 %	4 %	5 %
Plastische vormgeving	47	0	4	73	23	23
Fotografische vormgeving	51	36	11	64	11	0
Museologie	71	25	13	62	38	25
Docerend musicus	48	17	33	83	33	0
Compositie of compositie/elektronische muziek	91	64	0	13	32	16
Getuigschrift muziekonderwijs A algemene muzikale vorming	100	64	42	18	38	43
Getuigschrift muziekonderwijs B schoolmuziek	100	44	0	35	22	82
Uitvoerende beoefening van de dans	100	45	0	31	12	68
Opleiding docentschap drama	83	58	0	0	31	20
Plastische vormgeving	96	41	17	4	50	46
Fotografische vormgeving	76	36	24	24	32	44
Museologie	77	34	0	45	75	33
Totaal KUO vt/dt	74	38	13	39	25	30

1 = Basis-/vooropleiding aan academie of conservatorium;

2 = Oriëntatiecursus aan academie of conservatorium;

3 = Expressievak in eindexamenpakket middelbare school;

4 = (Privé)les aan creativiteitscentrum, vrije academie/conservatorium of volksuniversiteit;

5 = (Privé)les bij particuliere leraar.

Tabel 2

Werkenden naar totale inkomsten uit verschillende werkzaamheden en naar aandeel beneden minimum bruto maandinkomen in euro's

Opleidingscluster - kleine opleidingen	Bruto maandinkomen	Minimum bruto maandinkomen
	Gemiddeld	% Beneden minimum
Plastische vormgeving	1539	36
Modevormgeving	1476	25
Kunst en techniek	1951	25
Film- en tv-vormgeving	1539	33
Uitvoerend musicus	1909	27
Docerend musicus	1791	44
Getuigschrift muziekonderwijs A algemene muzikale vorming	1854	43
Getuigschrift muziekonderwijs B schoolmuziek	1673	36
Uitvoerende beoefening van het drama	1693	10
Uitvoerende beoefening van de dans	1367	58
Opleiding docentschap dans	1113	42
Opleidingschap drama	1509	20
Totaal KUO vt/dt	1460	37
Totaal HBO vt/dt	1898	7

Tabel 3
Afgestudeerden naar maatschappelijke positie op moment van enquêteren

Opleiding	Maatschappelijke positie				
	Betaald werk %	Student %	Werkloos %	Onbetaald werk %	Andere situatie %
Plastische vormgeving	32	28	19	0	21
Modevormgeving	56	16	5	5	16
Kunst en techniek	56	18	9	0	18
Film- en tv-vormgeving	76	0	0	0	24
Uitvoerend musicus	59	41	0	0	0
Docerend musicus	49	28	13	10	0
Getuigschrift muziekonderwijs A algemene muzikale vorming	90	10	0	0	0
Getuigschrift muziekonderwijs B schoolmuziek	79	17	0	0	4
Uitvoerende beoefening van het drama	100	0	0	0	0
Uitvoerende beoefening van de dans	27	18	19	9	27
Opleiding docentschap dans	74	19	0	0	6
Opleidingschap drama	84	8	0	0	8
Totaal KUO vt/dt	66	14	3	5	12
Totaal HBO vt/dt	84	12	2	1	3

Tabel 4
Percentage afgestudeerde kunstenaars dat, achteraf gezien, de gevolgde kunstopleiding opnieuw zou kiezen

Opleidingscluster - kleine opleidingen	Zelfde opleiding, zelfde academie/ conservatorium %	Zelfde opleiding, andere academie/ conservatorium %	Andere hbo- opleiding %	Andere opleiding %	Niet studeren %
Plastische vormgeving	52	29	0	10	10
Modevormgeving	61	28	11	0	0
Kunst en techniek	82	18	0	0	0
Film- en tv-vormgeving	83	8	8	0	0
Uitvoerend musicus	52	23	6	13	6
Docerend musicus	54	25	15	7	0
Getuigschrift muziekonderwijs A algemene muzikale vorming	68	23	9	0	0
Getuigschrift muziekonderwijs B schoolmuziek	67	12	21	0	0
Uitvoerende beoefening van het drama	91	9	0	0	0
Uitvoerende beoefening van de dans	49	51	0	0	0
Opleiding docentschap dans	39	39	23	0	0
Opleidingschap drama	76	3	17	3	0
Totaal KUO vt/dt	64	21	10	3	1
Totaal HBO vt/dt	63	13	17	7	1

Bijlage 3: Statistisch supplement 2002

De cijfers in deze bijlage zijn gepresenteerd per opleiding van het kunstonderwijs (zie bijlage 1). Opleidingen met minder dan 25 respondenten zijn niet vermeld. De respondenten van deze opleidingen zijn uiteraard wel steeds meegenomen bij de desbetreffende totaalcijfers (zie ook paragraaf 1.2). In de tabellen met cijfers over werkenden zijn alleen die opleidingen gepresenteerd waarvan minstens 15 werkenden hebben gerespondeerd. De aantallen in de tabellen betreffen de gewogen, tot de totale populatie opgehoogde aantallen.

De volgende tabellen zijn opgenomen in het statistisch supplement.

- Tabel 1   Afgestudeerden naar vooropleiding
- Tabel 2   Afgestudeerden naar vooropleiding op kunstzinnig vakgebied
- Tabel 3   Afgestudeerden naar relevante werkervaring voor afstuderen aan hbo
- Tabel 4   Afgestudeerden naar toekenning prijs, beurs e.d. na afstuderen hbo
- Tabel 5   Afgestudeerden naar deelname bijscholing, regulier vervolgonderwijs
- Tabel 6   Afgestudeerden naar werk zoeken tijdens of na afstuderen aan hbo
- Tabel 7   Afgestudeerden naar belangrijkste reden op zoek naar werk buiten eigen vakgebied
- Tabel 8a   Afgestudeerden Beeldende Kunst en Vormgeving naar werkzaamheden binnen artistiek of daaraan verwant vakgebied
- Tabel 8b   Afgestudeerden Muziek en Theater naar werkzaamheden binnen artistiek of daaraan verwant vakgebied
- Tabel 9   Afgestudeerden naar periode werk zoeken tijdens arbeidsintrede en werkloosheid op moment van enquêteren
- Tabel 10   Afgestudeerden naar maatschappelijke positie op moment van enquêteren
- Tabel 11   Werkenden naar wervingskanaal
- Tabel 12   Werkenden naar dienstverband
- Tabel 13   Werkenden naar wekelijkse arbeidsduur (incl. nevenfunctie) en soort aanstelling
- Tabel 14   Werkenden naar meest voorkomenden beroepen (minimaal aandeel 10%)
- Tabel 15   Werkenden naar meest voorkomende branches (minimaal aandeel 10%)
- Tabel 16   Werkenden naar personeelsomvang werkorganisatie
- Tabel 17   Werkenden naar geografische mobiliteit
- Tabel 18   Werkenden naar minimaal vereiste opleidingsniveau en vereiste opleidingsrichting
- Tabel 19   Werkenden naar totale inkomsten uit verschillende werkzaamheden en naar aandeel beneden minimum bruto maandinkomen
- Tabel 20   Werkenden naar oordeel over aansluiting tussen gevolgde hbo-opleiding en werkzaamheden en afgestudeerden naar oordeel over studiekeuze achteraf gezien

Tabel 1
Afgestudeerden naar vooropleiding

Opleiding	Vooropleiding						Totaal N=100%
	havo/mms %	vwo/hbs/ gymnasium %	(k)mbo/ in-service %	hbo %	wo %	Andere vooropleiding %	
Monumentale vormgeving	40	12	8	24	0	16	48
Schilderkundige vormgeving	23	17	23	13	3	20	57
Beeldende kunst en vormgeving – vrije opleidingsrichting	34	29	22	7	6	3	198
Architectonische vormgeving	31	19	21	10	5	14	85
Modevormgeving	37	11	47	0	0	5	39
Publiciteits- cq grafische vormgeving	30	30	22	7	2	7	166
Kunst en techniek	24	41	34	0	0	0	59
Film- en tv-vormgeving	40	29	9	6	9	9	65
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr.)	33	8	13	42	0	4	38
Opleiding leraar tekenen (1e gr.)	31	24	11	26	0	7	84
Uitvoerend musicus	20	45	5	20	5	5	122
Muziekvakopleiding	10	60	4	15	10	1	221
Uitvoerende beoefening van het drama	33	50	0	6	6	6	59
Opleiding docentschap dans	50	36	0	9	0	5	45
Totaal KUO vt/dt	29	34	13	12	5	7	1613
Totaal HBO vt/dt	39	22	25	9	2	4	53889

Tabel 2
Afgestudeerden naar vooropleiding op kunstzinnig gebied

Opleiding	Voor- opleiding %	Waarvan:					Totaal N=100%
		1 %	2 %	3 %	4 %	5 %	
Monumentale vormgeving	79	21	32	63	32	16	36
Schilderkundige vormgeving	93	26	22	30	30	26	51
Beeldende kunst en vormgeving – vrije opleidingsrichting	55	22	26	57	30	13	103
Architectonische vormgeving	62	23	23	50	50	15	53
Modevormgeving	68	8	15	62	38	0	26
Publiciteits- cq grafische vormgeving	64	35	14	55	24	6	99
Kunst en techniek	48	50	0	57	7	14	28
Film- en tv-vormgeving	34	36	18	9	27	18	20
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr.)	70	21	29	79	21	0	22
Opleiding leraar tekenen (1e gr.)	74	29	23	74	26	9	55
Uitvoerend musicus	87	74	0	18	10	51	108
Muziekvakopleiding	87	68	4	16	12	55	191
Uitvoerende beoefening van het drama	78	29	7	29	43	36	46
Opleiding docentschap dans	87	40	20	15	40	35	41
Totaal KUO vt/dt	72	43	14	37	25	30	1133

1 = Basis-/vooropleiding aan academie of conservatorium;

2 = Oriëntatiecursus aan academie of conservatorium;

3 = Expressievak in eindexamenpakket middelbare school;

4 = (Privé)les aan creativiteitscentrum, vrije academie/conservatorium of volksuniversiteit;

5 = (Privé)les bij particuliere leraar.

Tabel 3
Afgestudeerden naar relevante werkervaring voor afstuderen aan hbo

Opleiding	Werkervaring voor afstuderen	
	%	Totaal N=100%
Monumentale vormgeving	46	50
Schilderkundige vormgeving	39	59
Beeldende kunst en vormgeving – vrije opleidingsrichting	49	198
Architectonische vormgeving	51	87
Modevormgeving	44	37
Publiciteits- cq grafische vormgeving	43	162
Kunst en techniek	72	59
Film- en tv-vormgeving	77	65
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr.)	54	38
Opleiding leraar tekenen (1e gr.)	43	84
Uitvoerend musicus	87	127
Muziekvakopleiding	84	224
Uitvoerende beoefening van het drama	72	59
Opleiding docentschap dans	87	47
Totaal KUO vt/dt	64	1628
Totaal HBO vt/dt	54	52111

Tabel 4

Afgestudeerden naar toekenning prijs,beurs e.d. na afstuderen aan hbo

Opleiding	Prijs toegekend %	Prijs bij concours, festival e.d. %	Startstipendium/ studie-/werkbeurs %	Waarvan:			Anders %	Totaal N=100 %
				Basisstipendium van BKV %	Projectsubsidie, reisbeurs %			
Monumentale vormgeving	50	0	38	0	0		77	25
Schilderkundige vormgeving	11	0	0	0	0		100	6
Beeldende kunst en vormgeving – vrije opleidingsrichting	24	8	17	0	25		67	46
Architectonische vormgeving	16	0	14	0	14		71	14
Modevormgeving	18	0	0	0	0		100	6
Publiciteits- cq grafische vormgeving	25	10	50	5	10		40	41
Kunst en techniek	11	33	33	0	0		33	6
Film- en tv-vormgeving	34	82	0	0	18		27	20
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr.)	23	0	20	0	20		60	8
Opleiding leraar tekenen (1e gr.)	20	10	0	10	0		90	16
Uitvoerend musicus	29	38	69	8	23		31	36
Muziekvakopleiding	27	38	19	5	33		43	58
Uitvoerende beoefening van het drama	22	50	25	0	0		25	13
Opleiding docentschap dans	10	0	50	0	0		50	4
Totaal KUO vt/dt	22	23	28	3	18		50	343

Tabel 5
Afgestudeerden naar deelname bijscholing, regulier vervolgonderwijs

Opleiding	Deelname aan bijscholing		Deelname aan regulier vervolgonderwijs	
	%	Totaal N=100%	%	Totaal N=100%
Monumentale vormgeving	23	50	15	65
Schilderkundige vormgeving	13	57	9	63
Beeldende kunst en vormgeving – vrije opleidingsrichting	12	190	13	240
Architectonische vormgeving	17	83	17	110
Modevormgeving	16	39	10	61
Publiciteits- cq grafische vormgeving	10	166	14	229
Kunst en techniek	21	59	22	93
Film- en tv-vormgeving	3	65	6	65
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr.)	22	36	21	45
Opleiding leraar tekenen (1e gr.)	16	77	24	103
Uitvoerend musicus	9	122	57	136
Muziekvakopleiding	13	207	52	310
Uitvoerende beoefening van het drama	11	59	0	76
Opleiding docentschap dans	14	45	36	51
Totaal KUO vt/dt	14	1577	24	2030
Totaal HBO vt/dt	37	51030	24	53876

Tabel 6
Afgestudeerden naar werk zoeken tijdens of na afstuderen aan hbo

Opleiding	Werkzoekend		Op zoek naar betaald werk binnen/buiten vakgebied			
	Ja	Totaal	Binnen vakgebied	Buiten vakgebied	Binnen en buiten vakgebied	Totaal
	%	N=100%	%	%	%	N=100%
Monumentale vormgeving	28	48	43	0	57	13
Schilderkundige vormgeving	38	55	27	18	55	21
Beeldende kunst en vormgeving – vrije opleidingsrichting	66	190	67	0	33	126
Architectonische vormgeving	77	87	63	3	34	65
Modevormgeving	84	39	63	0	38	32
Publiciteits- cq grafische vormgeving	66	166	62	2	36	107
Kunst en techniek	59	59	65	0	35	34
Film- en tv-vormgeving	63	65	82	0	18	41
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr.)	52	36	58	8	33	19
Opleiding leraar tekenen (1e gr.)	67	81	55	15	30	52
Uitvoerend musicus	65	127	77	0	23	83
Muziekvakopleiding	54	221	73	3	25	111
Uitvoerende beoefening van het drama	89	59	53	0	47	49
Opleiding docentschap dans	61	47	64	0	36	29
Totaal KUO vt/dt	64	1613	61	4	35	993

Tabel 7

Afgestudeerden naar belangrijkste reden op zoek naar werk buiten eigen vakgebied

Opleiding	Reden op zoek naar werk buiten vakgebied							Totaal N=100%
	Te weinig vacatures binnen vakgebied	Geen aansluiting opleiding eigen vakgebied	Te weinig werkervaring binnen vakgebied	Slecht betaald binnen vakgebied	Opleiding voor eigen ontplooiing	Veranderde/ bredere interesse	Andere reden	
	%	%	%	%	%	%	%	
Monumentale vormgeving	0	0	25	25	0	25	25	8
Schilderkundige vormgeving	57	0	0	14	0	29	0	13
Beeldende kunst en vormgeving – vrije opleidingsrichting	48	5	10	5	0	24	10	40
Architectonische vormgeving	33	0	25	17	0	8	17	24
Modevormgeving	80	0	0	0	0	0	20	10
Publiciteits- cq grafische vormgeving	11	16	16	5	0	37	16	39
Kunst en techniek	33	0	0	0	0	33	33	12
Film- en tv-vormgeving	50	0	0	0	0	0	50	7
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr.)	0	0	0	0	0	60	40	8
Opleiding leraar tekenen (1e gr.)	7	7	13	0	7	47	20	23
Uitvoerend musicus	29	14	0	43	0	0	14	19
Muziekvakopleiding	18	0	0	36	0	36	9	30
Uitvoerende beoefening van het drama	29	0	14	14	0	14	29	23
Opleiding docentschap dans	20	0	0	0	0	20	60	10
Totaal KUO vt/dt	30	4	9	12	2	23	19	378

Tabel 8a

Afgestudeerden Beeldende Kunst en Vormgeving naar werkzaamheden binnen artistiek of daaraan verwant vakgebied

	Werkzaamheden binnen artistiek vakgebied														Totaal N=100 %
	Geen Artistieke werkzaam- heden %	Expositie, tentoon- stelling, open presentatie %	Verkoop kunst- werken %	Free- lance werk %	Acquisitie, voorin- schrijving opdracht %	Aanvraag stipen- dium/ beurs/sub- sidie %	Werk in loondienst %	Organisaties/ beheer van producties/ projecten %	Opstellen van documentie / catalogus %	Com-Geven van missie/ advies- werk %	Geven van onderwijs/ therapie(reis), stage %	Deelname studie- e.d. vaardighed en %	Activiteiten tbv onderhoud en %	Anders %	
Opleiding															
Monumentale vormgeving	4	81	62	58	8	42	19	15	27	4	15	23	81	31	50
Schilderkundige vormgeving	0	83	47	33	10	33	10	7	13	0	10	20	77	23	57
Beeldende kunst en vormgeving – vrije opleidingsrichting	3	56	25	70	10	23	46	16	8	10	13	17	42	14	192
Architectonische vormgeving	0	37	9	51	12	19	53	7	5	5	12	9	30	23	87
Modevormgeving	0	58	21	58	0	5	42	11	11		5	16	42	5	39
Publiciteits- cq grafische vormgeving	5	31	15	72	9	26	47	7	7	5	15	14	40	14	164
Kunst en techniek	14	11	7	57	7	0	46	7	0	7	7	7	18	18	57
Film- en tv-vormgeving	3	9	0	69	6	12	41	6	0	16	28	16	28	22	59
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr.)	4	57	22	30	13	22	30	26	9	9	74	17	52	13	36
Opleiding leraar tekenen (1e gr.)	4	58	42	47	4	26	34	11	25	6	68	13	58	11	83
Totaal Beeldende kunst en Vormgeving	4	48	24	57	9	23	40	14	12	6	21	16	45	17	960

Tabel 8b

Afgestudeerden Muziek en Theater naar werkzaamheden binnen artistiek of daaraan verwant vakgebied

Werkzaamheden binnen artistiek vakgebied														
	Geen artis- tieke werk- zaam- heden	Arrange- menten, opnames, freelance werk	Werk in loondienst	Deelname audities/ concours/ acquisitie	Inschrijving impres- riaat, casting-/ boekings- bureau	Aan-vraag stipen- dium/ beurs/sub- sidie	Organisatie/ beheer van producties/ projecten	Commi- ssie- /advies- werk	Geven van onderwijs/ therapie	Repitor- werk- zaamh., assisteren andere kunste- naars	Deelname studie- (reis), stage e.d.	Activiteiten tbv onder- houdvaar- dig- heden	Anders	Totaal
Opleiding	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	N=100%
Uitvoerend musicus	0	35	25	65	33	23	5	5	20	35	25	25	8	111
Muziekvak-opleiding	6	8	11	66	27	2	0	0	8	28	5	5	11	177
Uitvoerende beoefening van het drama	0	14	14	71	57	0	7	7	14	29	14	14	14	46
Opleiding docentschap dans	6	11	11	61	22	0	0	0	11	33	6	6	11	37
Totaal Muziek en Theater	3	19	17	61	28	6	4	2	17	33	13	13	14	503

Tabel 9

Agestudeerden naar periode werk zoeken tijdens arbeidsintrede en werkloosheid op moment van enquêteren

Opleiding	Werkzoekend tijdens intredeperiode					Totaal N=100%	Werkloosheid enquêtemoment		
	0 mnd. %	1-3 mnd. %	4-6 mnd. %	7-12 mnd. %	>= 13 mnd. %		Werkloos %	Werkzaam %	Totaal N=100%
Monumentale vormgeving	71	12	12	6	0	32	5	95	46
Schilderkundige vormgeving	62		14	14	10	40	8	92	61
Beeldende kunst en vormgeving – vrije opleidingsrichting	59	14	13	14	1	166	7	93	232
Architectonische vormgeving	33	25	23	15	5	81	6	94	97
Modevormgeving	35	18	12	18	18	34	12	88	61
Publiciteits- cq grafische vormgeving	43	23	18	12	4	150	14	86	207
Kunst en techniek	60	28	8	4	0	51	4	96	73
Film- en tv-vormgeving	47	34	9	9	0	59	5	95	54
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr.)	75	25				31	6	94	39
Opleiding leraar tekenen (1e gr.)	71	17	7	5		66	5	95	94
Uitvoerend musicus	89	5	3	3		102	4	96	69
Muziekvakopleiding	88	1	3	7		185	1	99	235
Uitvoerende beoefening van het drama	53	18	18	6	6	56		100	49
Opleiding docentschap dans	81	10	5	5		43	4	96	39
Totaal KUO vt/dt	64	15	10	8	2	1382	6	94	1699
Totaal HBO vt/dt	81	13	4	2	0	47426	2	98	45712

Tabel 10

Afgestudeerden naar maatschappelijke positie op moment van enquêteren

Opleiding	Maatschappelijke positie					Totaal N=100%
	Betaald werk %	Student %	Werkloos %	Onbetaald werk %	Andere situatie %	
Monumentale vormgeving	59	14	3	8	16	70
Schilderkundige vormgeving	52	9	9	11	20	88
Beeldende kunst en vormgeving – vrije opleidingsrichting	64	7	7	8	14	291
Architectonische vormgeving	66	7	15	2	11	124
Modevormgeving	76	3	6	9	6	67
Publiciteits- cq grafische vormgeving	70	7	10	2	11	247
Kunst en techniek	69	11	7	0	13	91
Film- en tv-vormgeving	84	3	5	3	5	69
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr.)	71	10	10	0	10	48
Opleiding leraar tekenen (1e gr.)	78	7	1	6	7	105
Uitvoerend musicus	56	35	0	2	8	144
Muziekvakopleiding	62	31	2	2	2	371
Uitvoerende beoefening van het drama	79	0	13	8	0	79
Opleiding docentschap dans	91	9	0	0	0	47
Totaal KUO vt/dt	68	13	5	5	9	2258
Totaal HBO vt/dt	82	12	2	1	3	53534

Tabel 11

Werkenden naar wervingskanaal werk

Opleiding	Arbeids- bureau	Uitzend- bureau, comm. be- middelings- bureau	Reactie op advertentie (incl. selectie auditie)	Open sollicitatie	Stage	Docent, alumni- bureau e.d. dagen	Bedrijven- informatie- bureau (incl. Nav concours/ festival)	Eerder werk, interne vacature	Familie, vrienden, kennissen	Zelf bedrijf begonnen/ overge- nomen	Anders	Totaal N=100%
	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	
Monumentale vormgeving	17	0	0	8	0	0	0	0	25	25	25	23
Schilderkundige vormgeving	0	13	20	20	0	0	0	7	20	13	7	29
Beeldende kunst en vormgeving – vrije opleidingsrichting	1	4	15	15	10	4	6	7	16	3	18	130
Architectonische vormgeving	0	4	37	19	15	0	4	0	15	4	4	55
Modevormgeving	0	38	0	8	31	0	8	0	8	0	8	26
Publiciteits- cq grafische vormgeving	2	4	28	12	10	4	2	10	10	12	6	101
Kunst en techniek	5	5	10	14	24	0	0	5	10	0	29	43
Film- en tv-vormgeving	0	0	4	15	12	4	4	12	12	15	23	48
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr.)	6	6	38	19	6	0	0	0	6	0	19	25
Opleiding leraar tekenen (1e gr.)	3	5	27	22	5	3	0	5	16	5	8	58
Uitvoerend musicus	0	0	47	24	0	6	0	6	6	12	0	47
Muziekvakopleiding	0	9	33	7	2	9	2	9	9	7	13	124
Uitvoerende beoefening van het drama	0	14	57	0	14	0	14	0	0	0	0	23
Opleiding docentschap dans	0	6	25	19	25	0	0	6	12	0	6	33
Totaal KUO vt/dt	2	6	24	13	10	4	3	6	13	7	11	1003
Totaal HBO vt/dt	2	12	24	17	17	2	1	5	10	1	10	42154

Tabel 12

Werkenden naar dienstverband

	Werk via uitzendbureau	Loondienst bij werkgever	Gesubsidieerd werk (WIW)	Werkervarings- project	Meew. (contract) bedrijf ouders/ partner (met loon)	Anders	Totaal
Opleiding	%	%	%	%	%	%	N=100%
Monumentale vormgeving	18	73	0	0	9	0	21
Schilderkundige vormgeving	13	47	0	0	40	0	29
Beeldende kunst en vormgeving – vrije opleidingsrichting	4	61	0	0	30	4	131
Architectonische vormgeving	4	69	0	4	23	0	53
Modevormgeving	8	69	0	0	23	0	26
Publiciteits- cq grafische vormgeving	12	53	0	2	31	2	103
Kunst en techniek	10	67	0	0	24	0	43
Film- en tv-vormgeving	0	24	0	0	68	8	46
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr.)	0	100	0	0	0	0	25
Opleiding leraar tekenen (1e gr.)	5	84	0	0	11	0	58
Uitvoerend musicus	0	59	0	0	29	12	47
Muziekvakopleiding	6	51	0	0	38	4	130
Uitvoerende beoefening van het drama	0	60	0	0	40	0	33
Opleiding docentschap dans	6	50	0	0	37	6	33
Totaal KUO vt/dt	6	61	0	0	29	3	1017
Totaal HBO vt/dt	5	90	0	0	2	2	43681

Tabel 13

Werkenden naar wekelijkse arbeidsduur (incl. nevenfunctie) en soort aanstelling

Opleiding	Wekelijkse arbeidsduur			Soort aanstelling			
	full-time %	part-time %	Totaal N=100%	tijdelijk <= 1 jaar %	tijdelijk > 1 jaar %	vast %	Totaal N=100%
Monumentale vormgeving	64	36	42	11	0	89	17
Schilderkundige vormgeving	75	25	53	13	0	88	15
Beeldende kunst en vormgeving – vrije opleidingsrichting	49	51	209	33	4	62	91
Architectonische vormgeving	57	43	89	52	0	48	47
Modevormgeving	35	65	53	33	0	67	18
Publiciteits- cq grafische vormgeving	40	60	170	34	3	63	71
Kunst en techniek	21	79	67	38	6	56	32
Film- en tv-vormgeving	26	74	50	45	27	27	20
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr.)	83	17	36	35	0	65	27
Opleiding leraar tekenen (1e gr.)	73	27	88	35	3	61	48
Uitvoerend musicus	78	22	64	25	6	69	44
Muziekvakopleiding	76	24	227	23	10	68	86
Uitvoerende beoefening van het drama	27	73	49	62	12	25	26
Opleiding docentschap dans	94	6	37	30	0	70	20
Totaal KUO vt/dt	57	43	1556	35	5	60	744
Totaal HBO vt/dt	29	71	43985	22	4	74	41315

Tabel 14

Werkenden naar meest voorkomende beroepen (minimaal 10 %)

Opleiding	%
Monumentale vormgeving	
Winkelbed./markt-/str.verk. (excl kiosk/vlees);staatslot.	11
Docent beeldende kunst (2e&3e gr)	11
sub-totaal (N=100%)	36
Schilderkundige vormgeving	
Alpha-hulp;gezins-/bej.verz. thuisz./inricht.assist. (lag.)	12
Kunstschilder (hog.)	12
Beeldend kunstenaar (min. 2 specialisaties) (hog.)	12
sub-totaal (N=100%)	32
Beeldende kunst en vormgeving – vrije opleidingsrichting	
Binnenhuis-/interieurarchitect (hog.)	11
Grafisch-/reclame-/decorontwerper (excl boekillustr.) (hog.)	29
sub-totaal (N=100%)	159
Architectonische vormgeving	
Binnenhuis-/interieurarchitect (hog.)	24
sub-totaal (N=100%)	75
Modevormgeving	
Mode-/dessinontwerper/mode-adviseur/forecasting (hog.)	65
sub-totaal (N=100%)	47
Publiciteits- cq grafische vormgeving	
Grafisch-/reclame-/decorontwerper (excl boekillustr.) (hog.)	53
sub-totaal (N=100%)	150
Kunst en techniek	
Grafisch-/reclame-/decorontwerper (excl boekillustr.) (hog.)	12
sub-totaal (N=100%)	67
Film- en tv-vormgeving	
Film-&tv-camera-operat./film-edit./-mont./cameraman	23
Bedrijfshfd. middelgr. kunstgal./museum/instell. kunstbeoef.	15
Regisseur film	23
sub-totaal (N=100%)	48

Tabel 14

Werkenden naar meest voorkomende beroepen (minimaal 10 %)

Opleiding	%
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr.)	
Docent humaniora/kunst/handw./godsd./bibl.&arch.(2e&3e gr)	15
Docent beeldende kunst (2e&3e gr)	45
Docent beeldende kunst (1e gr)	15
	31
Opleiding leraar tekenen (1e gr.)	
Docent beeldende kunst (2e&3e gr)	18
Grafisch-/reclame-/decorontwerper (excl boekillustr.) (hog.)	12
Docent beeldende kunst (1e gr)	20
sub-totaal (N=100%)	78
Uitvoerend musicus	
Docent muziek & zang (2e&3e gr)	26
Zanger opera/operette/revue/musical	11
Uitvoerend musicus/instrumentalist	42
sub-totaal (N=100%)	53
Muziekvakopleiding	
Docent muziek & zang (2e&3e gr)	51
Uitvoerend musicus/instrumentalist	25
sub-totaal (N=100%)	188
Uitvoerende beoefening van het drama	
Acteur;cabaretier;zanger opera/operette/revue/musical	14
Acteur	29
Regisseur toneel (theater)	14
sub-totaal (N=100%)	46
Opleiding docentschap dans	
Docent dans (2e&3e gr)	61
Danser	11
sub-totaal (N=100%)	37

Tabel 15

Werkenden naar meest voorkomende branches (minimaal aandeel 10%)

Opleiding	%
Monumentale vormgeving	
Overig onderwijs n.e.g.	11
Beoefening scheppende kunst	11
sub-totaal (N=100%)	36
Schilderkundige vormgeving	
Gezinsverzorging/gezinshulp	13
Beoefening kunst	13
Beoefening scheppende kunst	20
sub-totaal (N=100%)	29
Beeldende kunst en vormgeving – vrije opleidingsrichting	
Grafische ontwerpers	15
Interieur-, binnenhuisarchitecten/-ontwerpers	10
sub-totaal (N=100%)	154
Architectonische vormgeving	
Architecten-/techn. ontw.-/adviesbur. voor burgerl./utilit.	16
Interieur-, binnenhuisarchitecten/-ontwerpers	14
sub-totaal (N=100%)	75
Modevormgeving	
Mode-ontwerpers	43
sub-totaal (N=100%)	47
Publiciteits- cq grafische vormgeving	
Grafische ontwerpers	38
sub-totaal (N=100%)	148
Film- en tv-vormgeving	
Activ. op gebied film/video	15
Producenten (video)films	27
Ondersteunende activ. tbv prod. (video)films	12
Producenten radio-/tvproducties	12
sub-totaal (N=100%)	48

Tabel 15

Werkenden naar meest voorkomende branches (minimaal aandeel 10%)

Opleiding	%
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr.)	
Alg. voortgezet onderwijs	55
sub-totaal (N=100%)	31
Opleiding leraar tekenen (1e gr.)	
Grafische ontwerpers	10
Alg. voortgezet onderwijs	32
sub-totaal (N=100%)	77
Uitvoerend musicus	
Beoefening podiumkunst	11
Muziek-/dans-/opera-/operettegezelschappen (incl koren)	37
Muziekscholen	21
sub-totaal (N=100%)	53
Muziekvakopleiding	
Muziek-/dans-/opera-/operettegezelschappen (incl koren)	11
Muziekscholen	39
Zelfst. muzikleraren	12
sub-totaal (N=100%)	183
Uitvoerende beoefening van het drama	
Theatergezelschappen	43
Theaters ed; dienstverl. tbv kunstbeoef.	14
sub-totaal (N=100%)	46
Opleiding docentschap dans	
Muziek-/dans-/opera-/operettegezelschappen (incl koren)	11
Dansscholen	33
Muziekscholen	11
sub-totaal (N=100%)	37

Tabel 16

Werkenden naar personeelsomvang werkorganisatie

Opleiding	Personeelsomvang					Totaal N=100%
	1 persoon %	2-9 personen %	10-99 personen %	100-999 personen %	1000 pers. of meer %	
Monumentale vormgeving	8	17	50	8	17	23
Schilderkundige vormgeving	31	8	23	15	23	25
Beeldende kunst en vormgeving – vrije opleidingsrichting	16	37	29	10	9	133
Architectonische vormgeving	7	36	39	7	11	57
Modevormgeving	15	15	31	23	15	26
Publiciteits- cq grafische vormgeving	20	18	38	16	8	101
Kunst en techniek	10	29	29	19	14	43
Film- en tv-vormgeving	20	28	44	8	0	46
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr.)	0	6	24	59	12	27
Opleiding leraar tekenen (1e gr.)	8	21	42	21	8	59
Uitvoerend musicus	6	6	53	29	6	47
Muziekvakopleiding	22	11	46	17	4	127
Uitvoerende beoefening van het drama	0	12	50	25	12	26
Opleiding docentschap dans	0	20	60	20	0	31
Totaal KUO vt/dt	14	20	39	19	9	1009
Totaal HBO vt/dt	1	7	31	31	30	41707

Tabel 17

Werkenden naar geografische mobiliteit

Opleiding	Geografische mobiliteit			Totaal N=100%
	Zelfde of aangrenzende provincie %	Overige provincies %	Buitenland %	
Monumentale vormgeving	84	16	0	36
Schilderkundige vormgeving	94	6	0	34
Beeldende kunst en vormgeving – vrije opleidingsrichting	83	14	4	154
Architectonische vormgeving	76	24	0	69
Modevormgeving	74	22	4	47
Publiciteits- cq grafische vormgeving	77	22	1	150
Kunst en techniek	94	6	0	69
Film- en tv-vormgeving	92	8	0	46
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr.)	84	16	0	30
Opleiding leraar tekenen (1e gr.)	80	20	0	78
Uitvoerend musicus	61	17	22	50
Muziekvakopleiding	86	11	3	174
Uitvoerende beoefening van het drama	71	14	14	46
Opleiding docentschap dans	71	12	18	35
Totaal KUO vt/dt	80	16	4	1296
Totaal HBO vt/dt	87	11	2	43026

Tabel 18

Werkenden naar minimaal vereiste opleidingsniveau en vereiste opleidingsrichting

Opleiding	Minimaal hbo-niveau vereist		Eigen/aanverwante richting vereist	
	%	Totaal N=100%	%	Totaal N=100%
Monumentale vormgeving	36	8	50	11
Schilderkundige vormgeving	17	4	29	8
Beeldende kunst en vormgeving – vrije opleidingsrichting	62	74	60	78
Architectonische vormgeving	56	30	61	34
Modevormgeving	54	14	69	18
Publiciteits- cq grafische vormgeving	60	61	63	67
Kunst en techniek	90	39	71	30
Film- en tv-vormgeving	85	32	67	30
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr.)	82	22	82	22
Opleiding leraar tekenen (1e gr.)	70	41	74	44
Uitvoerend musicus	67	28	82	39
Muziekvakopleiding	70	91	81	105
Uitvoerende beoefening van het drama	75	20	90	30
Opleiding docentschap dans	77	20	81	27
Totaal KUO vt/dt	66	625	67	689
Totaal HBO vt/dt	79	34165	80	35048

Tabel 19

Werkenden naar totale inkomsten uit verschillende werkzaamheden en naar aandeel beneden minimum bruto maandinkomen (in euro's)

Opleiding	Bruto maandinkomen	Minimum bruto maandinkomen	
	Gemiddeld	% beneden minimum	Totaal N=100%
Monumentale vormgeving	1297	70	19
Schilderkundige vormgeving	1235	64	27
Beeldende kunst en vormgeving – vrije opleidingsrichting	1553	38	116
Architectonische vormgeving	1505	31	53
Modevormgeving	1446	46	26
Publiciteits- cq grafische vormgeving	1500	28	101
Kunst en techniek	1980	11	37
Film- en tv-vormgeving	2425	24	46
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr.)	1793	33	23
Opleiding leraar tekenen (1e gr.)	1351	47	50
Uitvoerend musicus	1465	43	39
Muziekvakopleiding	1311	58	119
Uitvoerende beoefening van het drama	1865	30	33
Opleiding docentschap dans	1514	29	29
Totaal KUO vt/dt	1536	38	924
Totaal HBO vt/dt	1944	9	37989

Tabel 20

Werkenden naar oordeel over aansluiting tussen gevolgde hbo-opleiding en werkzaamheden en afgestudeerden naar oordeel over studiekeuze achteraf gezien

Opleiding	Aansluiting hbo-opleiding en werk		Studiekeuze hbo-opleiding achteraf	
	% goed/voldoende	Totaal N=100%	% Zelfde hbo-opleiding	Totaal N=100%
Monumentale vormgeving	50	23	92	23
Schilderkundige vormgeving	29	27	87	29
Beeldende kunst en vormgeving – vrije opleidingsrichting	65	131	87	131
Architectonische vormgeving	54	57	82	57
Modevormgeving	54	26	100	26
Publiciteits- cq grafische vormgeving	63	103	86	99
Kunst en techniek	76	43	81	43
Film- en tv-vormgeving	92	48	92	48
Opleiding leraar handvaardigheid (1e gr.)	81	25	88	27
Opleiding leraar tekenen (1e gr.)	72	56	84	59
Uitvoerend musicus	100	47	94	50
Muziekvakopleiding	82	124	84	122
Uitvoerende beoefening van het drama	90	33	100	33
Opleiding docentschap dans	86	29	94	33
Totaal KUO vt/dt	71	1006	88	1017
Totaal HBO vt/dt	85	43560	80	41868

De volgende pagina's bevatten enkele tabellen verbijzonderd naar kleine opleidingen (meting 2002). Opleidingen met minder dan 10 respondenten zijn niet vermeld. Opleidingen met 25 of meer respondenten staan in de voorgaande tabellen van het statistisch supplement. In de tabellen over werkenden zijn alleen opleidingen met minstens 5 werkenden gepresenteerd.

De volgende tabellen zijn in deze bijlage opgenomen:

- Tabel 1 Vooropleiding(en) van afgestudeerde kunstenaars op kunstzinnig vakgebied
- Tabel 2 Werkenden naar totale inkomsten uit verschillende werkzaamheden en naar aandeel beneden minimum bruto maandinkomen
- Tabel 3 Afgestudeerden naar maatschappelijke positie op moment van enquêteren
- Tabel 4 Percentage afgestudeerde kunstenaars dat, achteraf gezien, de gevolgde kunstopleiding opnieuw zou kiezen

Tabel 1

Vooropleiding(en) van afgestudeerde kunstenaars op kunstzinnig vakgebied

Opleidingscluster - kleine opleidingen	Voor- opleiding %	Waarvan:				
		1 %	2 %	3 %	4 %	5 %
Plastische vormgeving	56	10	30	40	50	30
Fotografische vormgeving	73	36	9	55	18	18
Museologie	58	18	0	64	18	0
Compositie of compositie/elektronische muziek	100	50	0	0	25	50
Docerend musicus	73	38	13	25	50	75
Getuigschrift muziekonderwijs B schoolmuziek	85	45	0	55	18	91
Uitvoerende beoefening van de dans	94	67	13	13	20	27
Opleiding docentschap drama	83	40	20	20	50	10
Totaal KUO vt/dt	72	43	14	37	25	30

1 = Basis-/vooropleiding aan academie of conservatorium;

2 = Oriëntatiecursus aan academie of conservatorium;

3 = Expressievak in eindexamenpakket middelbare school;

4 = (Privé)les aan creativiteitscentrum, vrije academie/conservatorium of volksuniversiteit;

5 = (Privé)les bij particuliere leraar.

Tabel 2

Werkenden naar totale inkomsten uit verschillende werkzaamheden en naar aandeel beneden minimum bruto maandinkomen in euro's

Opleidingscluster - kleine opleidingen	Bruto maandinkomen	Minimum bruto maandinkomen
	Gemiddeld	% Beneden minimum
Plastische vormgeving	1471	29
Fotografische vormgeving	1225	56
Museologie	1535	42
Compositie of compositie/elektronische muziek	859	100
Docerend musicus	1083	44
Getuigschrift muziekonderwijs B schoolmuziek	1476	33
Uitvoerende beoefening van de dans	1463	12
Opleiding docentschap drama	1876	0
Totaal KUO vt/dt	1540	38
Totaal HBO vt/dt	1944	9

Tabel 3
Afgestudeerden naar maatschappelijke positie op moment van enquêteren

Opleiding	Maatschappelijke positie				
	Betaald werk %	Student %	Werkloos %	Onbetaald werk %	Andere situatie %
Plastische vormgeving	42	16	5	21	16
Fotografische vormgeving	52	10	0	10	29
Museologie	72	22	6	0	0
Compositie of compositie/elektronische muziek	88	0	0	0	12
Docerend musicus	100	0	0	0	0
Getuigschrift muziekonderwijs B schoolmuziek	89	11	0	0	0
Uitvoerende beoefening van de dans	55	10	5	15	15
Opleiding docentschap drama	81	0	6	0	12

Tabel 4
Percentage afgestudeerde kunstenaars dat, achteraf gezien, de gevolgde kunstopleiding opnieuw zou kiezen

Opleidingscluster - kleine opleidingen	Zelfde opleiding, zelfde academie/ conservatorium %	Zelfde opleiding, andere academie/ conservatorium %	Andere hbo- opleiding %	Andere opleiding %
Plastische vormgeving	69	19	12	0
Fotografische vormgeving	56	38	6	0
Museologie	79	0	16	5
Compositie of compositie/elektronische muziek	100	0	0	0
Docerend musicus	42	33	25	0
Getuigschrift muziekonderwijs B schoolmuziek	62	38	0	0
Uitvoerende beoefening van de dans	87	7	7	0
Opleiding docentschap drama	45	36	18	0
Totaal KUO vt/dt	68	21	11	1

Bijlage 4: Kunstberoepen

Deze bijlage geeft een overzicht van de beroepen die tot de kunstensector worden gerekend. Beroepen die hier niet in voorkomen, zijn aangemerkt als een niet-kunstberoep. Uitgangspunt vormt de Standaard Beroepen Classificatie van 1992 (SBC >92) van het Centraal Bureau voor de Statistiek.

Kunst-beroep

Circusartiest
Mannequin/model/toneelfigurant
Tekenaar tuin-&landschap
Bloemschikker/bloemsierkunstenaar (lag.)
Glasgrav./-etser;diamant-/edelsteen-&edelmetaalbew. (lag.)
Burgersmid;metaalb./-perser/-walser (excl plaatw./automat.)
Audio-vis. onderw.techn./studio-elektric./belichter (lag.)
Zetters;drukwerkvoorber. graf. ind. (lag.)
Lichtdrukker/drukker aardewerkmotieven/zeefdrukker
Fotolab.bed. (geen lab.);tweede camera-assist.
Aardewerkvorm./-draaier (hand)
Huid-/leerbewerker
Bioscoopoperator
ReclameTekenaar
Bloemschikker-verkoper
Etaleur (lag.)
Dansleraar ballroom/volksdansen
Bloemschikker/bloemsierkunstenaar (middelb.)
Muziekinstrumentenmak./-repar. (incl in-/verk.)
Muziekinstrumentenmak./-repar. (excl in-/verk.)
Toneelmeester
Pianostemmer
Meubelmaker (amb.)
Decor-/markiezen-/rolluiken-;bouwvaktimmerman (middelb.)
Houtsnijder/meubelbeeldhouwer/allround klompenmak.
Bouwk. opzichter (middelb.)
Leid. bouwk. opzichter (middelb.)
Hoofd tekenkamer bouwk. (middelb.)
Bedrijfshfd.middelgr.bouw/-install.bedr.(excl elektrotechn.)
Uurwerkreparateur-verkoper
Fijnbankw./uurwerkmak./-repar.;(glas)instrum.mak.(middelb.)
Diamant-/edelsteen-&edelmetaalbew. (middelb.)
Glasblazer (hand;massa-fabr.)
Goud-&zilversmid (massa-fabr.)
Werkm. metaal(w.)prod./glasblazerij
Audio-vis. onderw.techn./studio-elektr./belichter (middelb.)
Zend-/geluids-/beeldapparatuurbedieners

Grafische vakkrachten

Lithograf./reprod.teken./techn. illustr.
Techn. calcul. (graf. ind.)
Bedrijfshfd. kl. drukkerij
Bedrijfshfd. kl. binderij
Bedrijfshfd. kl. drukvoorbereidingsbedr.
Drukwerkvoorber. graf. ind. (middelb.)
Stereotypeur/stypengalvaniseur (graf. ind.)
Hoog-/diep-/offset-/blok-/textieldrukker
Boekbinder
Bedrijfshfd. kl. fotolab./-ontwikkelcentrale
Portretfotograaf-verk.
Fotograaf/film-&tv-camera-operat./film-edit./-mont./fotolab.
Technisch fotograaf
(Portret)fotograaf (excl kunstzinnig, excl verkoop)
Film-&tv-camera-operat./film-edit./-mont./cameraman
Persfotograaf
Fotolaborant
Bedrijfshfd. middelgr. fotolab./-ontwik. centr.; werkm. graf. ind.
Tekenkamer lithografie
Leidinggevend drukker
Handwever (stof/tapijt/kant)
Patr.teken. kled./schoeisel
(bont)kleermak./tentmak. ed (incl patr.teken./in-/verk.)
Kleermak.(excl bont)/zeil-/tentmak.ed (excl in-/verk.)
Bontkleermak. (incl patr.teken./excl in-/verk.)
Woningstofferder (incl in-/verk.)
Bontkleermak./zeil-/tentmak.(excl patr.tek./incl in-/verk.)
Kleermak./(excl bont/patr.teken.;incl in-/verk.)
Modelnaaister/patr.mak. (kled.)
Maatschoenmaker
Werkm. kled.-/schoenfabr./kwal.contr.dienst kled./schoeisel
Bedrijfshfd. middelgr. bedr. confect.-ind.
Tekstschrijver reclame (middelb.)
Reclame-/decoratieschilder
Etaleur (middelb.)
Grafisch ontwerpers
Boekill.;snelteken.;decor-/recl.-/graf. ontw. (middelb.)
Boek- en mode-illustrator (middelb.)
Sneltekenaar (middelb.)
Grafisch-/reclame-/decorontwerper (middelb.)
Fotoredacteur;leerl.-journalist/journalistiek medew.
Docent beeldende kunst (2e&3e gr)
Docent muziek & zang (2e&3e gr)
Docent dans (2e&3e gr)
Docent drama/mime (2e&3e gr)
Tuin- & landschapsarchitect (hog.)

Architecten en bouwkundig projectleiders

Bouwk. beleidsmedew.; beleidsambt. bouw/stadsvernieuw. (hog.)
 Bouwcalculator (hog.)
 Bouwkundig adviseur (hog.)
 Binnenhuisarchitect; architect, bouwk. ontw.-constr. (hog.)
 Binnenhuis-/interieurarchitect (hog.)
 Architect (excl. binnenhuis-/interieurarchitect) (hog.)
 Bouwkundig ontwerper-constructeur (hog.)
 Bouwk. tekenaar-constructeur/bouwk. bestekschrijver (hog.)
 Bouwk. werkvoorbereider (hog.)
 Bouwk. opzichter (hog.)
 Hoofduitvoerder bouw (middelgr.proj.; hog.)
 Bouwk. projectleider (incl ontwerp; middelgr.proj.; hog.)
 Leid. bouwk. opzichter (hog.)
 Leid. bouwk. ontwerper-constructeur (hog.)
 Hoofd tekenkamer bouwk. (hog.)

Tekstschrijver reclame (hog.)

Auteur/scenarioschrijver/tolk/vertaler

Kunstenaars

Beleidsambt. cult. zaken/kunsten (hog.)
 Educatief medew. museum (hog.)
 Bedrijfshfd. kl. kunstgalerij/museum/instell.v.kunstbeoef.
 Impresario/theateragent
 Filmer/cineast
 Filmer/cineast (niet technisch/commercieel)
 Technisch/commercieel filmer
 Audio-visuele ontwerper
 Choreograaf
 Archiefemploye museumarchief
 Kunstgalerij-/museumconservator (hog.)
 Bedrijfshfd. kl. grafisch ontwerp bureau
 Portretfotograaf kunstzinnig
 Acteur; cabaretier; zanger opera/operette/revue/musical
 Acteur
 Zanger opera/operette/revue/musical
 Kleinkunst-artiest/mime-speler/performer/cabaretier
 Danser
 Zanger (excl opera/operette/revue/musical)/koordinator
 Zanger (excl opera/operette/revue/musical)
 Koordinator
 Instrumentalist/componist/dirigent (excl koor)/songwriter
 Uitvoerend musicus/instrumentalist
 Dirigent orkest/ensemble
 Componist/arrangeur (excl songwriter)
 Bld.kunstenaar;museummedew.pres.;mode-/graf. ontw. ed (hog.)
 Beeldhouwer (hog.)
 Kunstschilder (hog.)
 Kunsttekenaar/-etser/strip-/filmtekenaar (hog.)
 Beeldend kunstenaar (min. 2 specialisaties) (hog.)
 Mode-/dessinontwerper/mode-adviseur/forecasting (hog.)
 Grafisch-/reclame-/decorontwerper (excl boekillustr.) (hog.)

Museummedew.presentaties/medew.organ.tentoonstelling (hog.)
Toegepast vormgever (design) (hog.)
Bedrijfshfd. middelgr. kunstgal./museum/instell. kunstbeoef.
Bedrijfshfd. middelgr. grafisch ontwerp bureau
Regisseur toneel/film
Regisseur toneel (theater)
Regisseur film

Journalisten

Journalist/recensent/redacteur (uitgeverij bladen;hog.)
Journalist/correspondent/reporter (pers/radio/tv;hog.)
Redacteur/editor/revisor (uitgeverij bladen;hog.)
Commentator tv
Hoofdredacteur/alg.redactiechef (uitgeverij bladen;hog.)
Regisseur radio/tv
Docent beeldende kunst (1e gr)
Docent muziek & zang (1e gr)
Docent dans (1e gr)
Docent drama, mime (1e gr)
Ind. vormgev./ind. ontw.
Beleidsambt. cult. zaken/kunsten (wet.)
Wet. onderz. kunstgeschiedenis
Educatief medew. museum (wet.)
Kunstgalerij-/museumconservator (wet.)
Leid. kunstgalerij-/museumconservator
Redact. (uitgev. bladen/boeken;wet.)
Hoofdredact./alg. redactiechef (uitgev. bladen;wet.)